
DE BLUE BEADS VAN SINT EUSTATIUS

Een historisch onderzoek op het snijvlak van archeologie en geschiedenis

Geke Burger - S1376632
geke.b@hotmail.com
1 augustus 2019
Masterscriptie (20 ECTS)

Dr. A.M.C. van Dissel
Colonial & Global History
Track Zeegeschiedenis
Universiteit Leiden

Voorwoord

Op mijn drieëntwintigste verjaardag drukte mijn zus een klein sieradendoosje in mijn handen. Toen ik het opendeed zag ik een wat verweerde en beschadigde blauwe kraal afsteken tegen het zwarte vilt. Ik wist niet zo goed wat ik met het kleine voorwerp aan moest, maar de gever hielp me al vlug uit de brand. Ze had de kraal tijdens haar werk als duikinstructeur op Sint Eustatius opgedoken van de zeebodem. Na een korte uitleg drong het pas tot me door dat ik vermoedelijk een eeuwenoude kraal in mijn handen had. Meer nog realiseerde ik me dat deze eerste blue bead die ik kreeg, een onderwerp raakte waar ik nog nooit van had gehoord. De zoektocht naar de blue beads van Sint Eustatius was geopend en de uitkomsten ervan zijn in dit onderzoek op papier gezet.

Mijn dank gaat allereerst uit naar mijn begeleider Anita van Dissel. Haar deskundige begeleiding van het eerste moment tot aan de laatste letters waren onmisbaar bij het schrijven van dit onderzoek. Verder wil ik de onderzoekers Ruud Stelten, Fred van Keulen, Richard Grant Gilmore III, Karlis Karklins en anderen bedanken voor het delen van hun onderzoeksresultaten en het beantwoorden van vele vragen. Bertil van Os van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed die me op weg hielp met het uitvoeren van het XRF-onderzoek naar de kralen en Evert Rijlaarsdam die zijn kralenketting daarvoor uitleende. Daarnaast ben ik de (ex-)eilandbewoners Leontine Durby, Albert van der Waag en Olga Schats-Van Driessen dankbaar voor het delen van hun herinneringen. Tenslotte gaat mijn dank uit naar mijn partner, vrienden en familie die me steunden in het proces en met name naar mijn zus van wie ik de kraal kreeg waarmee het allemaal begon.

Inhoudsopgave

Introductie	3
Hoofdstuk 1 De kolonie Sint Eustatius	
1.1 De Nederlandse expansie in de West	11
1.1.1 De West-Indische Compagnie	11
1.1.2 De kolonisatie en eerste jaren	13
1.2 Slaven, suiker en wapens	16
1.2.1 De opkomst van Sint Eustatius in de slavenhandel	16
1.2.2 De eerste bloeiperiode	17
1.2.3 De Gouden Rots	18
1.2.4 De Stataanse slaven	20
Hoofdstuk 2 De blue beads	
2.1 De kralenhandel	25
2.1.1 De Europese kralenproductie	25
2.1.2 Verscheept naar de West	29
2.2 De blue beads op Sint Eustatius	34
2.2.1 De rol in de koloniale samenleving	34
2.2.2 Het verhaal van 1863	39
2.2.3 Blue bead hole	40
Hoofdstuk 3 De erfenis	
3.1 De blue bead-traditie	44
3.1.1 Een uitgevonden traditie?	44
3.1.2 Blue bead fever en toerisme	47
3.2 Bedreiging en bescherming	51
Conclusie	55
Bijlagen	58
Geraadpleegde bronnen en literatuur	66

Introductie

‘Certain beads types gain special meaning and obtain an almost cult status. This is true of the so-called Statia Blue Bead. Originally manufactured in Amsterdam, these wound cobalt glass beads were exported to many areas around the world. However, one type that is pentagonal in cross-section has been found only on St. Eustatius and at the factory site in the Netherlands. There is no mention of these beads in historical documents related to Statia and thus their true use and value are unknown. However, tradition holds that these beads were thrown off the cliffs by the formerly enslaved when they were emancipated in 1863. Today they are virtually a type of currency and command high prices on the island, especially for the gullible tourists.’¹

Het bovenstaande citaat is afkomstig uit het lemma ‘beads’ in de *Encyclopedia of Caribbean Archaeology*. Het is geschreven door archeoloog en oprichter van het St. Eustatius Center for Archaeological Research (SECAR) Richard Grant Gilmore III die jaren onderzoek deed op het Caribische eiland Sint Eustatius. Het citaat omvat grotendeels hetgeen bekend is over de kralen die door duikers, archeologen en eilandbewoners frequent op en rondom het eiland gevonden worden. De kralen worden op het eiland gekoesterd, Gilmore sprak zelfs van een ‘almost cult status’. Er is inderdaad geen sprake van een werkelijke religieuze verering van de kralen. In plaats van het woord cultus zal er daarom in deze studie van een traditie worden gesproken. De ‘blue bead-traditie’ is het geheel aan verhalen, gebruiken en betekenissen die met de kralen samenhangen.² Het koesteren van de kralen is opmerkelijk, gezien ze volgens de Statianen een link zouden hebben met een toch tamelijk zwarte bladzijde in de geschiedenis van het eiland: de slavernij in de zeventiende, achttiende en negentiende eeuw.³ De ‘blue beads’ – de Engelse term wordt aangehouden om verwarring met andere kraalsoorten te voorkomen – zijn blauwe kralen in allerlei vormen, variërend in kleur van het donkere kobalt tot lichtblauw en zelfs wit. Een specifiek type wordt – op enkele kralen na – alleen op Sint Eustatius gevonden: de pentagonale kobaltblauwe kraal. Op het eiland wordt verteld dat de blue beads in Amsterdam werden geproduceerd. Ze zouden door de West-Indische Compagnie (WIC) op het Sint Eustatius zijn gebruikt voor het uitbetalen van slaven.⁴ In enkele gevallen noemt men zelfs

---

¹ Richard Grant Gilmore III, ‘Beads’ in: Basil A. Reid en Richard Grant Gilmore III eds., *Encyclopedia of Caribbean Archaeology* (Gainesville 2014) 71:71. Hierna zal in de tekst de afgekorte naam Gilmore worden aangehouden.

² Het woord traditie dekt niet geheel de lading van het fenomeen, een belangrijk aspect is namelijk ook het koesteren van de kralen. Om die reden wordt het woord traditie hier breder ingevuld.

³ Sint Eustatius wordt in de volksmond ook wel Statia genoemd, vandaar de afgeleide ‘Statianen’.

⁴ Beschrijving van de blue beads op de website van duikschool Scubaqua (zie figuur 1), <https://www.scubaqua.com/nl/8ulhh6-history.html>, geraadpleegd op 30 mei 2019; Interview met Micha

een nauwkeurige plaats van herkomst: de glasfabriek van Jan Hendrik Soop aan de Kloveniersburgwal te Amsterdam.⁵ Bij de afschaffing van de slavernij op 1 juli 1863 zouden de voormalige slaven hun zuurverdiende kralen in de zee hebben gegooid. Dit is volgens de eilandbewoners de reden dat ze nog steeds aanspoelen op het strand. Aan deze verhalen zitten opmerkelijke aspecten, wat tot de vraag leidt of ze wel op waarheid berusten, of dat het om sagen gaat.⁶ Het is bekend dat de Nederlanders kralen gebruikten bij het inkopen van slaven op de West-Afrikaanse kust, maar van kralen die als salaris dienden voor de slaven in de koloniën, is tot dusver nog nooit gesproken.⁷ Daarnaast is het opmerkelijk dat er een verband wordt gelegd tussen de kralen en de WIC, maar dat er in de literatuur nergens wordt genoemd dat de compagnie kralen exporteerde naar het Caribisch gebied. Ook het verhaal van de slaven die de blue beads in zee zouden hebben geworpen, roept vraagtekens op. Waarom zouden ze hun kralen in zee hebben geworpen terwijl deze economische waarde vertegenwoordigden? Kortom, de blue beads is een fenomeen dat nader onderzoek verdient.

Johannes Hartog, die in 1976 een *Geschiedenis van St. Eustatius* schreef, gaf al aan dat de blue beads een onbestudeerd onderwerp zijn.⁸ Onlangs verscheen het proefschrift *From Golden Rock to Historic Gem: A Historical Archaeological Analysis of the Maritime Cultural Landscape of St. Eustatius* van archeoloog Ruud Stelten, waarin ook de blue beads aan bod kwamen.⁹ Ruim veertig jaar na het verschijnen van het boek van Hartog bleek er behalve de bovengenoemde verhalen nog steeds weinig over de kralen gezegd te kunnen worden. Dit terwijl de blue beads bij bijna elke archeologische opgraving op het eiland worden gevonden.¹⁰ In dit onderzoek zal getracht worden antwoord te geven op de vraag wat de herkomst en rol van de blue beads was op het vroegmoderne

---

Spanner, bewoner van Sint Eustatius en medewerker van het St. Eustatius Historical Foundation Museum, <https://www.uncommoncaribbean.com/st-eustatius/statia-blue-beads/>, geraadpleegd op 11 juni 2019; In deze studie is er bewust voor gekozen om wél het woord slaaf te gebruiken. Het doet mijns inziens juist recht aan de historische context en het laat zien hoe er in de koloniale tijd op de mensen van Afrikaanse afkomst werd neergekeken.

⁵ Gay Soetekouw en Joanna Gilmore, *The St. Eustatius Historical Walking Tour Guide* (Gepubliceerd door de St. Eustatius Historical Foundation, Oranjestad 2007) 35.

⁶ De begrippen sage, legende en mythe worden dikwijls door elkaar gehaald. Een sage is een overgeleverd volksverhaal wat niet op historische gronden berust en – anders de mythe en legende – niet religieus getint is. De moderne variant van de sage is de ‘urban legend’, in het Nederlands te vertalen met broodjeaapverhaal. Zie hiervoor het Etymologisch woordenboek van het Nederlands, <http://www.etymologie.nl/>. Met betrekking tot de blue beads zullen de woorden sage en volksverhaal in deze studie beiden gebruikt worden.

⁷ De Nederlandse koopman Pieter de Marees, die als eerste Nederlander een beschrijving maakte van de handel op de West-Afrikaanse kust, noemde de handel in kralen, zie Pieter de Marees, *Beschryvinghe ende historische verhael van het Gout Koninckrijk van Gunea, anders de Gout-Custe De Mina genaemt, liggende in het deel van Africa* (1602), uitgeven door S.P. L’Honoré Naber (Den Haag 1912) 273. Gedigitaliseerde versie, https://www.dbnl.org/tekst/mare014besc02_01/, geraadpleegd op 14 maart 2019.

⁸ Johannes Hartog, *Geschiedenis van St. Eustatius* (Oranjestad 1976) 56.

⁹ Ruud Stelten, *From Golden Rock to Historic Gem: A Historical Archaeological Analysis of the Maritime Cultural Landscape of St. Eustatius* (Proefschrift, Leiden 2019).

¹⁰ Dit bevestigen de archeologen Ruud Stelten en Richard Grant Gilmore III in gesprekken gevoerd op respectievelijk 20 maart 2019 en 29 mei 2019.

Sint Eustatius en hoe de blue bead-traditie die is ontstaan, geduid kan worden. Opgesplitst omvat deze onderzoeksvraag een aantal deelvragen. Allereerst rijst de vraag in welke context de kralen moeten worden gezien. Maar ook: waar zijn ze geproduceerd en hoe zijn ze op het eiland terechtgekomen? Verder is het de vraag wat de functie van de kralen was op het eiland. Ook dient onderzocht te worden wat de relatie is tussen het aanspoelen van de kralen en de vermeende gebeurtenis op 1 juli 1863. Het tweede deel van de onderzoeksvraag beslaat de vragen hoe de blue bead-traditie is ontstaan, wat het doel ervan is en hoe ze in stand wordt gehouden. Tenslotte is er de vraag wat de blue bead-traditie betekent voor het erfgoed op het eiland.

De introductie van de kralen op Sint Eustatius is onherroepelijk verbonden met de Nederlandse kolonisatie van het eiland. De Nederlandse expansiedrang in de zeventiende eeuw zorgde onder andere voor de opbouw van een Atlantisch handelsnetwerk. Een steunpunt voor het bestrijden van de Iberische vijand in dat gebied werd steeds meer noodzaak en zo werd na de verovering van Curaçao in 1634 ook op Sint Eustatius in 1636 een volksplanting gesticht. Een jaar later werd het West-Afrikaanse fort São Jorge da Mina (Elmina) op de Portugezen veroverd, met als doel de aanvoer van arbeidskrachten voor de suikerindustrie van Nederlands-Brazilië te reguleren. Het was het startschot voor de Nederlandse deelname in de slavenhandel, met Curaçao als belangrijkste transitiestation. Toen Curaçao die positie aan het begin van de achttiende eeuw verloor, nam Sint Eustatius het stokje over. Het was het begin van een lange periode van voorspoed die tot 1795 voortduurde en het eiland de bijnaam Gouden Rots opleverde. Een van de grote spelers in de Nederlandse handel via Sint Eustatius was de WIC. Ondanks het monopolie waren er echter al bij aanvang andere partijen betrokken, zoals de illegale lorrendraaiers en andere particuliere bedrijven.¹¹ Toen de baai van Sint Eustatius in 1730 tot een vrijhaven werd verklaard, was het juist die status die het eiland welvaart bracht. Het zorgde er ook voor dat er producten van over de hele wereld voorhanden waren en dat de 'kleine vaart', de handel met de omliggende eilanden en Spaans- en Noord-Amerika, floreerde.¹²

Sint Eustatius werd door Stelten met recht een 'historic gem' genoemd. De sporen van het koloniale verleden zijn nog overal op het eiland zichtbaar. Grote ontwikkelingen op het gebied van toerisme en industrie zijn grotendeels aan het eiland voorbijgegaan. Op de smalle strook aan de baai – ook wel het benedendorp genoemd – bevinden zich ruïnes van pakhuizen. Verspreid over het eiland staan zeventiende- en achttiende-eeuwse woonhuizen, ruïnes van kerken, forten en suikermolens (zie bijlage 1). Systematisch archeologisch onderzoek kwam op gang in het laatste kwart van de twintigste

---

¹¹ Een lorrendraaiër is de vroegmoderne benaming voor een smokkelschip.

¹² Aanvankelijk hield de kleine vaart de inter-Caribische handel in, met de omliggende eilanden en het Spaanse vasteland van Midden-Amerika. Later kwam daar ook de vaart op de Noord-Amerikaanse koloniën bij. Zie hiervoor Cornelis Goslinga, *The Dutch in the Caribbean and in the Guianas (1680-1791)* (Assen 1985) 189.

eeuw en sinds die tijd zijn er talloze opgravingen gedaan onder leiding van verschillende Amerikaanse en Nederlandse archeologen. Sinds 2004 leidt het SECAR het onderzoek op het eiland en is er een toenemende aandacht van buitenlandse archeologen waar te nemen.¹³

Historisch onderzoek naar Sint Eustatius is beperkter in omvang. Op twee overzichtswerken van Hartog – *De bovenwindse eilanden* (1964) en de reeds genoemde *Geschiedenis van St. Eustatius* – na is er geen dergelijke veelomvattende historische publicatie over het eiland verschenen.¹⁴ Studies naar het eiland focusten met name op de periode tijdens de Amerikaanse Onafhankelijkheidsoorlog (1775-1783) waarin Sint Eustatius munitie en wapens aan de Noord-Amerikanen leverde. Het eiland is ook beschreven in publicaties over de Nederlandse deelname in de trans-Atlantische slavenhandel. Zo schreef Johannes Postma in *The Dutch in the Atlantic Slave Trade* over de handelspatronen en economische effecten van het mensen- en goederenvervoer bij de slavenhandel.¹⁵ Henk den Heijer deed dat ook in *Goud, ivoor en slaven* en focuste in het bijzonder op de handel op de kust van West-Afrika.¹⁶ Meer in het algemeen beschreven Wim Klooster en Gert Oostindie in *Realm between Empires* de Nederlandse handelsactiviteiten in de Atlantische wereld, waarbij de focus niet alleen op de slavenhandel lag, maar op de overzeese handel in het algemeen. Sint Eustatius komt in alle bovengenoemde publicaties voor, maar er werd door de brede geografische afbakening van de studies niet ingezoomd op de afzonderlijke handelsposten in het Caribisch gebied. Wim Klooster deed dat wel in *Illicit Riches: Dutch Trade in the Caribbean*. Hij schonk hierbij in het bijzonder aandacht aan de rol van Curaçao als transitiestation in de slavenhandel.¹⁷ Wat betreft Sint Eustatius werd er echter alleen een korte beschrijving van de handelspatronen gegeven. In alle bovengenoemde publicaties is er dus nauwelijks aandacht voor de situatie op Sint Eustatius zelf. Daarvoor zijn we aangewezen op de twee overzichtswerken van Hartog en een publicatie van Cornelis Goslinga: *The Dutch in the Caribbean and in the Guianas* (1985).¹⁸ Hartog en Goslinga gaven een goed overzicht van de verschillende tijdsperiodes en bijbehorende politieke, economische en sociale ontwikkelingen op Sint Eustatius. Grondig onderzoek naar de maatschappijgeschiedenis en de materiële cultuur van het eiland is echter uitgebleven. Gilmore bevestigde dit in 'All the documents destroyed!', een artikel over

---

¹³ Jay B. Haviser and R. Grant Gilmore III, 'Netherlands' in: Elizabeth Righter en Peter E. Siegel eds., *Protecting Heritage in the Caribbean* (Tuscaloosa 2011) 55.

¹⁴ Johannes Hartog, *De bovenwindse eilanden Sint Maarten, Saba en Sint Eustatius. Eens gouden rots, nu zilveren dollars* (Aruba 1964).

¹⁵ Johannes Menne Postma, *The Dutch in the Atlantic Slave Trade (1600-1815)* (Cambridge 1990).

¹⁶ Wim Klooster en Gert Oostindie, *Realm between empires: the second Dutch Atlantic (1680-1815)* (Ithaca 2018).

¹⁷ Wim Klooster, *Illicit riches. Dutch trade in the Caribbean (1648-1795)* (Leiden 1998).

¹⁸ Cornelis Goslinga, *The Dutch in the Caribbean and in the Guianas (1680-1791)* (Assen 1985).

de documentatie van slavernij op het eiland.¹⁹ Veel historici stelden namelijk dat een verwoestende orkaan in 1775 alle documenten met betrekking tot de maatschappijgeschiedenis zou hebben vernietigd. Gilmore betoogde echter dat er wel degelijk bronnen zijn. Hij wees hierbij op het WIC-archief en het Oud-Archief van Sint Eustatius, die veel informatie over het dagelijks leven op het eiland en de materiële cultuur zouden bevatten.²⁰

Het WIC-archief bevindt zich in het Nationaal Archief (NA) en bevat naast de vele bestuurlijke documenten een omvangrijke correspondentie vanuit koloniën naar de Republiek: de overgekomen brieven en papieren.²¹ Dit omvangrijke archief wordt voor dit onderzoek met name gebruikt om de situatie op het eiland in kaart te brengen als het gaat om de demografische gegevens en de maatschappij geschiedenis. Helaas bieden de overgekomen brieven en papieren weinig overzicht als het gaat over de goederen die vanuit de Republiek naar Sint Eustatius werden verscheept. Ladinglijsten liggen her en der over het archief verspreid en zijn bovendien weinig specifiek – behalve als het gaat over de geïmporteerde slaven. Het zoeken naar een lading blue beads is daarom in het WIC-archief gelijk aan het zoeken naar een speld in de hooiberg. Om deze reden en omdat – zoals uit het tweede hoofdstuk zal blijken – de blue beads waarschijnlijk in de achttiende eeuw op het eiland terecht zijn gekomen, wordt het Archief van de Middelburgsche Commercie Compagnie (1720-1889) (MCC) gebruikt om de kralenhandel van de Republiek in kaart brengen.²² Van alle 24 reizen die de MCC uitreedde naar Sint Eustatius zijn cargazoen-, carga- of negotieboeken bewaard gebleven. Deze boeken geven een zeer nauwkeurig en gedetailleerd overzicht van de lading en zijn bestemming. Daarnaast is het Oud-Archief van Sint Eustatius in het NA voor de studie van de kralen op het eiland zelf van belang. Hierin bevinden zich boedelinventarissen, grootboeken en manumissiebriefjes die informatie over de blue beads kunnen bevatten.²³ Bij het werken met koloniale archivale bronnen is een zekere oplettendheid gepast. Zo moeten we ons ervan bewust zijn dat deze bronnen vooral documenten betreffen die geschreven zijn door de bovenlaag van de bevolking: commandeurs, gouverneurs en bewindhebbers. De gegeven informatie is door de standplaatsgebondenheid van de auteurs onderhevig aan hun kijk op bepaalde zaken. Daarnaast is het goed om te beseffen dat ook een groot deel van de geschiedenis – bewust of onbewust – niet is opgeschreven. Bewust betreft dat bijvoorbeeld de smokkelhandel in het Atlantisch gebied. Onbewust gaat dat bijvoorbeeld om de materiële cultuur van de Stataanse slavengemeenschap. Voor dit soort informatie zijn we afhankelijk

---

¹⁹ Richard Grant Gilmore III, 'All the documents are destroyed! Documenting Slavery for St. Eustatius, Netherlands Antilles' in: Jay B. Haviser and Kevin C. MacDonald eds., *African Re-Genesis. Confronting Social Issues in the Diaspora* (Oxon 2006) 70-89, aldaar 70.

²⁰ Idem, 71.

²¹ Nationaal Archief te Den Haag (NA), Archief van de Tweede WIC (1674-1791) (WIC).

²² Zeeuws Archief te Middelburg, Archief van de Middelburgsche Commercie Compagnie (1720-1889) (MCC).

²³ NA, Oud-Archief van Sint Eustatius voor 1828.

van informatie uit archeologische hoek en daarmee bevindt deze studie zich op het snijvlak van archeologie en geschiedenis.

Voor veel onderwerpen met betrekking tot het maritieme verleden heeft het een meerwaarde wanneer (maritieme) archeologie en (maritieme) geschiedenis samenwerken. Juist vanwege de verschillende methodologieën kunnen de disciplines elkaar aanvullen als het gaat over de scheepsbouw en scheepvaartnetwerken maar ook over de materiële cultuur in de vorm van blue beads. Het komt regelmatig voor dat een archeologische vondst theorieën voortvloeiend uit archiefonderzoek in een ander licht zet.²⁴ Zo is uit archeologisch onderzoek naar scheepsladingen gebleken dat er vaak meer goederen aan boord waren dan geregistreerd werden. Nieuwe informatie over handelspatronen en de smokkelhandel van de VOC kon zo bijvoorbeeld in kaart worden gebracht.²⁵ Andersom kan historisch onderzoek helpen om de artefacten in een stevige context te plaatsen zodat ze betekenis krijgen. Die context is voor de archeologie van belang om de 'significance' van de blue beads te onderstrepen.²⁶ De significance wordt bepaald door esthetische, historische, wetenschappelijke, sociale of spirituele waarde van artefacten voor generaties in het verleden, heden en de toekomst.²⁷ Verder moet er in beide disciplines naar een zo groot breed mogelijk onderzoeksgebied worden gekeken. In zowel de maritieme archeologie als de maritieme geschiedenis beperkte het onderzoek zich tot de jaren zeventig van de vorige eeuw tot de studie van de menselijke activiteiten op zee, of de sporen daarvan. In 1979 introduceerde Christer Westerdahl het begrip 'maritime cultural landscape' wat hij definieerde als 'the network of sea routes and harbours, indicated both above and under water'.²⁸ Kustgebieden, eilanden en zelfs steden in het achterland met havenverbindingen gingen bij het onderzoeksgebied van zowel de maritieme geschiedenis als de maritieme archeologie horen. Voor de blue beads houdt het bestuderen van het maritieme culturele landschap met name in dat er wordt gekeken naar het handels- en scheepvaartnetwerk van Sint Eustatius en de culturele en economische ontwikkelingen op het eiland.

Wat betreft archeologische publicaties wordt in deze studie onder andere het artikel 'The Beads of St. Eustatius, Netherlands Antilles' van de archeologen Karlis Karklins en Norman Barka uit

---

²⁴ Joe Flatman and Mark Staniforth, 'Historical Maritime Archaeology' in: Den Hicks and Marty Beaudry eds., *The Cambridge Companion to Historical Archaeology*, 168-190, aldaar 183.

²⁵ Idem, 184-185.

²⁶ Het woord 'significance' laat zich naar het Nederlands slecht vertalen. Een 'onderscheidende betekenis' komt het dichtst in de buurt.

²⁷ The Burra Charter: The Australia ICOMOS Charter for Places of Cultural Significance, artikel 1.2 (Burra 2013) 1-10, aldaar 2. Gedigitaliseerde versie, <https://australia.icomos.org/wp-content/uploads/The-Burra-Charter-2013-Adopted-31.10.2013.pdf>, geraadpleegd op 16 juli 2019.

²⁸ Christer Westerdahl, 'The Maritime Cultural Landscape' in: Ben Ford, Donny L. Hamilton and Alexis Catsambis eds., *The Oxford Handbook of Maritime Archaeology* (Oxford 2012) 733-762, aldaar 735.

1989 gebruikt.²⁹ Gedurende zeven jaar voerden de archeologen opgravingen uit op het eiland en daarbij vonden ze honderden glaskralen in allerlei vormen en maten. Een van de bevindingen was dat de pentagonale kobalt blue bead (type WIIf(d)) 25% van het totaal van de gevonden kralen besloeg. Het type wat daarnaast het meest vertegenwoordigd was, besloeg slechts 8,9%.³⁰ Van het type WIIf(d) werd elders ter wereld slechts een enkele kraal gevonden.³¹ Naast dit opvallende feit is het artikel van belang omdat er ook naar de context van de vindplaatsen wordt gekeken. Juist deze informatie is bruikbaar voor het beantwoorden van de hoofdvraag van dit onderzoek. Soortgelijke archeologische publicaties met betrekking tot de blue beads zullen een belangrijke rol spelen in dit onderzoek.

Tenslotte zal 'oral history' in dit onderzoek een kleine rol spelen. Om de blue bead-traditie in kaart te brengen zijn historische en archeologische bronnen niet toereikend. Hiervoor worden daarom – naast literatuur over traditievorming en identiteit – verhalen en herinneringen van verschillende eilandbewoners gebruikt. Het is hierbij wel goed om ons ervan bewust te zijn dat dit soort bronnen sterk aan interpretatie onderhevig zijn. Anders dan contemporaine documenten worden herinneringen beïnvloed door gebeurtenissen die daarna hebben plaatsgevonden.³² Als het gaat om het verzamelen van bewijs voor een bepaalde historische stelling door middel van oral history is het van belang dat er naast de mondelinge overleveringen ook gezocht wordt naar documentatie.³³ Over de blue bead-traditie ontbreekt die documentatie simpelweg. Om die reden moeten de herinneringen die in het derde hoofdstuk aan bod komen niet als historische feiten worden gezien, maar als een beeld dat de eilandbewoners van de traditie schetsen.

Het onderzoek zal aanvangen met een inleidend hoofdstuk waarin de geschiedenis van de Nederlandse kolonisatie van het eiland uiteen wordt gezet. Daarnaast zal er aandacht zijn voor de sociaaleconomische ontwikkelingen van handel en slavernij met betrekking tot Sint Eustatius. Hierbij zal met name gebruik worden gemaakt van secundaire literatuur van onder andere Den Heijer, Klooster, Postma, Hartog en Goslinga, aangevuld met informatie uit de archieven van de WIC en MCC. In het tweede hoofdstuk worden de blue beads onderzocht, beginnend bij de herkomst van de kralen aan de hand van het reconstrueren van de Europese kralenproductie en de handelspatronen. Daarna wordt er naar de rol van de kralen op het vroegmoderne Sint Eustatius gekeken. Hierbij worden de

---

²⁹ Karlis Karklins en Norman F. Barka, 'The Beads of St. Eustatius, Netherlands Antilles', *BEADS: Journal of the Society of Bead Researchers* 1-1 (1989) 55-80.

³⁰ Idem, 70; De codering van de kralen is gebaseerd op een classificatiesysteem uit 1970, zie Kenneth E. and Martha A. Kidd, 'A Classification System for Glass Beads for the Use of Field Archaeologists', *Canadian Historic Sites: Occasional Papers in Archaeology and History* vol. 1 (1970) 46-97, aldaar 85. Heruitgave in 2012 in *Beads: Journal of the Society of Bead Researchers* vol. 24 (2012) 39-61, aldaar 61.

³¹ Karklins en Barka, 'The Beads of St. Eustatius', 73.

³² Donald A. Ritchie, *Doing Oral History* (Derde druk, New York 2015) 110.

³³ Idem, 113.

resultaten voortvloeiend uit archiefonderzoek en de archeologische bevindingen gecombineerd. Deze informatie zal vergeleken worden met de volksverhalen over kralen, om deze zo op waarheid te testen. Ook is er aandacht voor de afschaffing van de slavernij en de rol die de kralen daar al dan niet bij hebben gespeeld. Hierbij zal met name de correspondentie tussen de koloniën en Nederland als bron worden gebruikt. Verder wordt er gezocht naar een verklaring voor het grote aantal blue beads voor de kust van het eiland. In het derde hoofdstuk wordt het fenomeen van blue bead-traditie bestudeerd. Hierbij wordt het verschijnsel in verband gebracht met grotere thema's als traditievorming, emancipatie, het collectieve geheugen en identiteit. Verder wordt er gekeken naar de rol van het toerisme bij het ontstaan en voortbestaan van de blue bead-traditie. Tenslotte is er aandacht voor de mogelijke bedreigingen die de zogenaamde 'blue bead fever' met zich meebrengt voor het erfgoed op het eiland. Afsluitend zal de som der delen antwoord geven op de hoofdvraag en volgen er suggesties voor verder onderzoek.

Hoofdstuk 1 De kolonie Sint Eustatius

Om de blue beads van Sint Eustatius in een context te plaatsen zal in dit inleidende hoofdstuk aandacht worden besteed aan de geschiedenis van het eiland. Allereerst betreft dat een overzicht van de eerste decennia van de kolonisatie door de WIC. Daarna is er aandacht voor de politieke ontwikkelingen die invloed hadden op de handel van en met Sint Eustatius. Vervolgens zal er worden ingegaan op de deelname aan de slavenhandel, die het eiland in de jaren twintig van de achttiende eeuw een korte maar krachtige bloeiperiode bezorgde. Met de openstelling van Oranjestad als belastingvrije haven in 1730 groeide het handelsnetwerk van het eiland explosief. Met name de kleine vaart werd steeds belangrijker. Het zorgde ervoor dat Sint Eustatius in de tweede helft van de achttiende eeuw de naam Gouden Rots kreeg. Het was vermoedelijk in deze periode dat de blue beads een rol gingen spelen op het eiland. De blue beads worden door de Statianen vandaag de dag ook in verband gebracht met de slavengemeenschap op het eiland. Daarom zal er tenslotte worden ingezoomd op de leef- en werkomstandigheden van de Statiaanse slaven, en meer in het bijzonder op hun vormen van bezit in relatie tot de blauwe kralen.

1.1 De Nederlandse expansie in de West

1.1.1 De West-Indische Compagnie

In 1566 was er in de Nederlanden een opstand tegen koning Fillips II uitgebroken, die met zijn centralisatiepolitiek over de Lage Landen regeerde. De katholieke vorst onderdrukte het protestantse geloof en druiste met zijn beleid in tegen de mentaliteit van de ondernemende en zelfstandige Nederlanders. Het conflict mondde uit in een Tachtigjarige Oorlog die slechts werd onderbroken tijdens het Twaalfjarig Bestand van 1609 tot 1621. Met de steun van de Staten-Generaal was in 1602 de Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC) opgericht, in eerste instantie om de binnen- en buitenlandse concurrentie in de vaart op de Oost de kop in te drukken. Het bedrijf diende echter ook heel duidelijk een militair doel: de vijand Spanje en diens bondgenoot Portugal een economische klap uitdelen. Spoedig na de oprichting van de VOC lagen er ook plannen om een Atlantische tegenhanger van het bedrijf op te richten, maar obstakels zoals de vredesonderhandelingen met Spanje stonden de oprichting in de weg.³⁴ Toen het Twaalfjarig Bestand afliep in 1621 werd de WIC opgericht: een handelsbedrijf met een sterk militair karakter. De compagnie zou vanaf 1623 de Iberische machten

---

³⁴ Henk den Heijer, *De geschiedenis van de WIC* (Zutphen 1994) 22.

bestrijden in het Atlantisch gebied.³⁵ Het bestuur was verdeeld over vijf kantoren of Kamers: Amsterdam, Zeeland (Middelburg), de Maze (Rotterdam), het Noorderkwartier (Hoorn) en Stad en Lande (Groningen). De Kamers hadden een vastgesteld aantal bewindhebbers die zich dagelijks bezighielden met de uitvoering van het beleid. Daarnaast leverden de Kamers vertegenwoordigers voor het centrale bestuur: Amsterdam acht, Zeeland vier en de overige Kamers twee. Tenslotte leverden de Staten-Generaal nog één vertegenwoordiger. Samen vormden zij de Heren Negentien, die twee tot drie maal per jaar vergaderden.³⁶ Het bedrijf richtte zich op de drie pijlers kolonisatie, koopvaart en kaapvaart. Het zwaartepunt lag echter aanvankelijk bij de laatste, en wel het ondermijnen van de Portugese macht in Brazilië.³⁷ Na twee mislukte aanvallen op de Portugees-Braziliaanse hoofdstad Salvador de Bahia werd Recife in 1630 ingenomen: het hart van de suikerindustrie.³⁸ Nu moest de aanvoer van arbeiders voor die industrie nog overgenomen worden, en die liep via de slavenforten op de Afrikaanse westkust. In de periode tussen 1625 en 1637 veroverden de Nederlanders verschillende steunpunten op de Portugezen, waaronder in 1637 het epicentrum van de slavenhandel: São Jorge da Mina (het latere Elmina).³⁹ Het was het startschot voor de Nederlandse deelname in de driehoekshandel. De schepen vervoerden onder andere textiel en vuurwapens naar West-Afrika, over de Atlantische oceaan werden er slaven van Afrika naar Amerika gebracht en van Amerika naar Europa werden luxegoederen als tabak, suiker en cacao getransporteerd. In werkelijkheid waren de goederenstromen complexer; Henk den Heijer beschreef deze patronen tot in detail in *Goud, ivoor en slaven*.⁴⁰ In het Caribisch gebied was de WIC met name gebrand op het enteren van Spaanse schepen.⁴¹ De climax was de verovering van de zilvervloot door Piet Heyn in 1628 voor de kust van Cuba. Dat was ook het moment dat het besef in de Republiek doordrong dat een steunpunt in de Cariben essentieel was voor de kaapvaart.⁴²

De WIC wist in 1631 als eerste het eiland Sint Maarten van Spanje af te pakken, maar moest het in 1633 alweer afstaan. De tweede keus was Curaçao, dat in 1634 succesvol werd veroverd. Het eiland groeide uit tot transit-centrum van de slavenhandel: hier werden de slaven na aankomst in de West doorverkocht. Na Curaçao werden de eilanden Aruba en Bonaire door de Nederlanders gekoloniseerd. Aruba, Bonaire en Curaçao waren koloniën die direct onder WIC-bestuur functioneerden. Een andere vorm van kolonisatie werd toegepast op de eilanden Sint Maarten, Saba,

---

³⁵ Den Heijer, *Geschiedenis van de WIC*, 33.

³⁶ Idem, 31.

³⁷ Idem, 33.

³⁸ Henk den Heijer, 'Expansie in het Atlantische gebied (1621-1654)' in: Gerrit Knaap, Henk den Heijer en Michiel de Jong, *Oorlogen Overzee. Militair optreden door compagnie en staat buiten Europa* (Amsterdam 2015) 269-295, aldaar 283.

³⁹ Den Heijer, *Geschiedenis van de WIC*, 73.

⁴⁰ Henk den Heijer, *Goud, ivoor en slaven* (Zutphen 1997).

⁴¹ Den Heijer, 'Expansie in het Atlantisch gebied', 272.

⁴² Idem, 280.

Tobago en Sint Eustatius. Dit waren de zogenaamde patroonschappen: volksplantingen die onder een lokaal bestuur functioneerden, maar die verantwoording af moesten leggen aan de WIC als die daar om vroeg. Het patroonschap werd uitgegeven aan een of meerdere kooplieden die vervolgens zelf het gebied moesten inrichten.⁴³ Van de patroonschappen zou alleen Sint Eustatius van belang worden voor de Nederlandse slavenhandel.

Vanaf de oprichting had de WIC – ondanks het toegekende Nederlandse monopolie – concurrentie van andere bedrijven en lorrendraaiers. De opheffing van de eerste WIC in 1674 wegens hoge schulden en de oprichting van de tweede WIC in het jaar erna, hadden ook gevolgen voor het handhaven van het monopolie. Het territorium werd verdeeld in twee groepen: één gebied van de eerste klasse en één van de tweede klasse. In de eerste groep bleef de compagnie het alleenrecht op de vaart en handel hebben; dat betrof Essequibo en de bezittingen op de Afrikaanse kust. De Caribische bezittingen behoorden tot de tweede klasse, waar het vanaf 1674 voor particuliere bedrijven was toegestaan om handel te drijven. Deze gedeeltelijke openstelling zorgde ervoor dat de vaart door buitenlandse bedrijven op de Nederlandse eilanden toenam en Curaçao spoedig uitgroeide tot een van de belangrijkste handelscentra ter wereld. Naast de overslag van goederen was de slavenhandel voor Curaçao verreweg de grootste en meest winstgevende tak van de economie.⁴⁴ Sint Eustatius zou het stokje vanaf 1720 overnemen maar in de zeventiende eeuw had dat eiland andere zaken aan het hoofd.

1.1.2 De kolonisatie en eerste jaren

De landing van de Nederlanders op Sint Eustatius gebeurde in feite bij toeval. Aanvankelijk had de WIC in 1635 toestemming gegeven aan een aantal Vlissingse koopmannen om een volksplanting te beginnen op Sint Kruis (Saint Croix). De expeditie van zo'n 25 man onder leiding van Pieter van Corselles achtte Sint Kruis ongeschikt. Er werd uitgeweken naar het naastgelegen onbewoonde Sint Eustatius, waar men mogelijkheden zag voor het verbouwen van tabak.⁴⁵ Van Corselles wist de Heren Negentien te overtuigen en het patroonschap voor Sint Eustatius werd uitgegeven in 1636.⁴⁶ Mogelijk werd het eiland voor de komst van de Europeanen bevolkt door de Caribs, een autochtone groep die verspreid over de Caribische eilanden leefde.⁴⁷ Columbus was het eiland in 1493 gepasseerd maar was niet aan land gegaan.⁴⁸ Voor een korte tijd hadden de Fransen huisgehouden op het eiland. Bij aankomst trof Van Corselles' expeditie het vervallen Franse fort aan dat in 1629 ter verdediging voor

---

⁴³ Den Heijer, *De geschiedenis van de WIC*, 96.

⁴⁴ Idem, 147.

⁴⁵ Ypie Attema, *St. Eustatius: A Short History of the Island and its Monuments* (Zutphen 1976) 16.

⁴⁶ Hartog, *Geschiedenis van St. Eustatius*, 23.

⁴⁷ Hartog, *De bovenwindse eilanden*, 1.

⁴⁸ Hartog, *Geschiedenis van St. Eustatius*, 16.

de Spaanse invallen was gebouwd.⁴⁹ Na aankomst werd er een bestuur geformeerd met Van Corselles als commandeur.⁵⁰ Ook werd de versterking hersteld om buitenlandse invallers op afstand te houden, voorzien van kanonnen en omgedoopt tot Fort Oranje (zie bijlage 1).⁵¹ In de eerste jaren van de patroonkolonie was er nog geen sprake van slavenhandel. De nederzetting betrof enkele boerderijen waar met name katoen en tabak werd geteeld, dat werd geëxporteerd naar de Republiek. Wel noemde Hartog dat er al spoedig arbeidskrachten nodig waren die niet voorhanden waren binnen de volksplanting. Om die reden werden er autochtone bewoners van omliggende eilanden geroofd, ondanks het feit dat de WIC zulke praktijken afkeurde.⁵² Na 1650 werd er ook op de suikerteelt toegelegd. Aanvankelijk werkten de kolonisten zelf op de suikerplantages, ondersteund door Amerikaanse slaven. Rond 1650 werden de eerste Afrikanen aangevoerd, wat mogelijk was geworden door de verovering van fort Elmina in 1637.⁵³

Het getouwtrek om Sint Eustatius begon in 1665, toen de Engelsen in het kader van de Tweede Engels-Nederlandse Oorlog (1665-1667) verschillende Nederlandse handelsposten aanvielen. Sint Eustatius was een van de mikpunten omdat het eiland een strategische ligging had en door de rotspartijen tevens een natuurlijke vesting was.⁵⁴ Voordat de Engelsen het eiland bereikten, legde het admiraalsschip van Michiel de Ruyter op 14 mei 1665 aan op de rede. Hoewel de komst van de admiraal nog tot op heden met een standbeeld wordt herdacht, was De Ruyter niet tevreden over wat hij aantrof. De staat van het fort en de andere verdedigingswerken noemde de admiraal ronduit slecht.⁵⁵ De Ruyter was nog niet vertrokken of de Engelsen zetten de aanval in en op 23 juli werd het eiland volledig ingenomen. Van 1665 tot 1696 leed het eiland onder vele Engelse en Franse bezettingen, tot in 1713 een lange periode van rust aanbrak (zie tabel 1).⁵⁶

Gedurende de periode van buitenlandse bezettingen stond de economie van Sint Eustatius op een laag pitje. Veel pakhuizen aan de baai en woningen waren in brand gestoken. Slaven werden buitgemaakt en naar een van de Franse of Engelse eilanden gebracht. Veel Europeanen waren naar de omliggende eilanden gevlucht.⁵⁷ Hun plantages lagen braak en de slaven die niet mee waren genomen, werden aan hun lot overgelaten.⁵⁸ De compagnie had in 1683 een aanzienlijk geldbedrag en twee- à driehonderd Afrikaanse slaven naar het eiland gestuurd om de suiker- en tabaksproductie

---

⁴⁹ Hartog, *Geschiedenis van St. Eustatius*, 23.

⁵⁰ Later ging men het hoofd van de regering in de kolonie gouverneur noemen.

⁵¹ Hartog, *Geschiedenis van St. Eustatius*, 23.

⁵² Hartog, *De bovenwindse eilanden*, 61.

⁵³ Idem, 90-91.

⁵⁴ Idem, 93.

⁵⁵ Idem, 94.

⁵⁶ Zie Hartog, *De bovenwindse eilanden* voor een uitgebreid overzicht van de politieke ontwikkelingen tijdens de vlagwisselingen op Sint Eustatius.

⁵⁷ Idem, 109.

⁵⁸ Idem, 134.

een boost te geven. Er was weliswaar een kleine opleving geweest – in 1688 waren er weer vijf werkende suikermolens en ging het iets beter met de tabaksindustrie – maar toch zette de groei niet door.⁵⁹

Tabel 1: Vlagwisselingen op Sint Eustatius.

24 april 1636 – 23 juli 1665	Nederlands
23 juli 1665 – 17 november 1666	Engels
17 november 1666 – 16 augustus 1667	Frans
16 augustus – eind juni 1672	Nederlands
Eind juni 1672 – 8 juni 1673	Engels
10 dagen onder Nederlands bestuur	Nederlands
18 juni 1673 – eind 1679	Engels
Eind 1679 – 6 april 1689	Nederlands
6 april 1689 – 28 juli 1690	Frans
28 juli 1690 – ? april 1696	Engels
April 1696 – 25 november 1709	Nederlands
10 dagen onder Frans bestuur	Frans
1 december 1709 – 24 januari 1713	Nederlands
3 dagen onder Frans bestuur	Frans
27 januari – 3 februari 1781	Nederlands
3 februari 1781 – 25 november 1781	Engels
25 november 1781 – 7 februari 1784	Frans
7 februari 1784 – 14 april 1795	Nederlands
14 april 1795 – 16/21 april 1801	Frans
21 april 1801 – 21 november 1802	Engels
21 november 1802 – 21 februari 1810	Nederlands
21 februari 1810 – 1 februari 1816	Engels
1 februari 1816 – heden	Nederlands

Naar Hartog, *De bovenwindse eilanden*, 705.

⁵⁹ Hartog, *De bovenwindse eilanden*, 120.

1.2 Slaven, suiker en wapens

1.2.1 De opkomst van Sint Eustatius in de slavenhandel

De Nederlandse slavenhandel in het Caribisch gebied geschiedde aanvankelijk via het 'asiento de negroes', kortweg 'asiento'.⁶⁰ Het asiento was een serie van contracten die door Spanje werd uitgegeven. Hierin werd bepaald welke natie welke aantal Afrikaanse slaven mocht leveren aan de Spaanse en Portugese koloniën en voor welke prijs.⁶¹ Na de Vrede van Munster (1648) ging de WIC vanaf 1663 via het asiento slaven leveren aan de Spaanse handelaren op Curaçao. Het eiland maakte in een aantal jaar tijd een economische groeispurt door. Met de verkoop van vierduizend slaven in het jaar 1667 was Curaçao het drukste transitiestation in de Cariben geworden.⁶² In 1675 werd de haven van Willemstad een vrijhaven waar geen belasting betaald hoefde te worden, wat de scheepvaart nog sterker bevorderde.⁶³ Door de Spaanse Successieoorlog (1702-1713) viel het asiento echter in Engelse handen, waardoor de Nederlandse schepen geen slaven meer via Curaçao aan de Spaanse eilanden konden leveren. De smokkelhandel ging onverminderd door maar de bloeitijd was voorbij.⁶⁴ De neergang van Curaçao was een belangrijke factor voor de opkomst van Sint Eustatius in de slavenhandel.

In 1679 had WIC een eerste transport van 200 tot 250 slaven vanuit Afrika naar Sint Eustatius gestuurd.⁶⁵ Tot die tijd gebruikte men op het eiland voornamelijk Amerikaanse slaven, aangevuld met Afrikaanse slaven die via Curaçao werden aangeleverd. Daar was men op Sint Eustatius niet blij mee. Het betrof namelijk het uitschot van Curaçao: de slaven die wat mankeerden; oftewel de 'maquerons'.⁶⁶ In de jaren na 1679 volgden er enkele directe leveringen van Afrikaanse slaven op Sint Eustatius, maar de omvang bleef gering. Toen de asiento-handel van de Republiek was afgelopen, riep commandeur Isaac Lamont in 1701 de Heren Tien op om slavenschepen naar het eiland te sturen.⁶⁷ Er zouden volgens Lamont wel drie- à vierduizend slaven verhandeld kunnen worden aan de Franse en Engelse eilanden.⁶⁸ De WIC leek niet onder de indruk; de schepen die het eiland vanaf 1701 aandeden waren voornamelijk lorredraaiers en schepen van particuliere bedrijven (zie tabel 2).⁶⁹ Na twee Franse overvallen in 1709 en 1713 waarbij alle bruikbare goederen en slaven werden

---

⁶⁰ *Asiento* komt van het Spaanse woord 'asentar', het in- en uitboeken van goederen.

⁶¹ Postma, *The Dutch in the Atlantic Slave Trade*, 30.

⁶² Idem, 33.

⁶³ Klooster, *Illicit Riches*, 59.

⁶⁴ Idem, 118.

⁶⁵ Postma, *The Dutch in the Atlantic Slave Trade*, 197.

⁶⁶ NA, WIC, inv. nr. 1180, folio 33, Verzoek tot het sturen van enkele goede slaven ten behoeve van de suikerteelt, 16 augustus 1688. Het woord 'maqueron' is afgeleid van het Franse woord 'manquer' (missen).

⁶⁷ Na de heroprichting van de WIC in 1674 was het hoofdbestuur gereduceerd van negentien naar tien Heren.

⁶⁸ Den Heijer, *Geschiedenis van de WIC*, 160.

⁶⁹ Hartog, *De bovenwindse eilanden*, 282.

meegenomen, keerde met de Vrede van Utrecht in 1713 de rust weer terug. In 1715 waren er elf suikermolens in bedrijf en in 1721 waren er vier grote plantages op het eiland. Het gebrek aan financiële middelen van de planters verhinderde echter dat het herstel van de plantage-economie daadwerkelijk doorzette.⁷⁰ In 1721 arriveerde ook het slavenschip *Leusden* met 450 Afrikaanse slaven op de rede van Sint Eustatius. Het was de voorbode van een periode van negen jaar waarin de slavenhandel het eiland grote voorspoed zou brengen.⁷¹

1.2.2 De eerste bloeiperiode

Wat de Heren Tien in 1721 uiteindelijk heeft doen besluiten dat er toch een slavenmarkt op het eiland moest komen, is niet bekend. Wellicht was het ook om de smokkelhandel van de lorredraaiers tegen te gaan.⁷² In de periode tussen 1720 en 1730 arriveerden er 23 schepen met in totaal 11.000 slaven op Sint Eustatius (zie tabel 2).⁷³ Het gros van de slaven werd doorverkocht naar de Engelse en Franse eilanden, maar een klein deel van de slaven bleef op Sint Eustatius. Dit betrof slaven die voor de compagnie werden gekocht of aan de Statianen werden verhandeld. Johannes Postma stelde dat Sint Eustatius tussen 1721 en 1729 ruim een derde van de totale Nederlandse verkoop van slaven verzorgde in de West, zelfs meer dan Suriname.⁷⁴ De slavenhandel op het eiland maakte dat ook de goederenhandel een vlucht nam. De pakhuizen aan de baai lagen vol met allerhande goederen die werden verhandeld aan de Franse en Engelse slavenhandelaren die het eiland aandeden. De plotselinge bloei van het eiland bracht ook gevaren met zich mee: Engeland en Frankrijk bleven azen op dit belangrijke Nederlandse steunpunt. Die dreiging, in combinatie met de economische groei, zorgde voor verschillende bouwactiviteiten.⁷⁵ Fort Oranje werd verstevigd en Fort Amsterdam – ook wel het waterfort – werd verbouwd tot een gebouw dat voor de opslag van slaven diende, die zo beter beschermd konden worden tegen diefstal (zie bijlage 1).⁷⁶ Het is niet geheel duidelijk waarom de bloeiperiode in de slavenhandel op Sint Eustatius abrupt eindigde in 1729, maar in ieder geval was de buitenlandse concurrentie te groot geworden.⁷⁷ In 1730 moest commandeur Everard Raexc toegeven dat de Engelsen de markt volledig hadden overgenomen.⁷⁸ Gedurende veertig jaar speelde

---

⁷⁰ Hartog, *De bovenwindse eilanden*, 146.

⁷¹ Postma, *The Dutch in the Atlantic Slave Trade*, 198.

⁷² Ibidem.

⁷³ Meerdere auteurs gaven aan dat het om ongeveer 11.000 slaven ging. Zie bijvoorbeeld Postma, *The Dutch in the Atlantic Slave Trade*, 199; Victor Enthoven, 'Pinassen, jachten en fregatten. Schepen in de Nederlandse trans-Atlantische slavenhandel' in: Remmelt Daalder, Dirk Tang en Leo Balai eds., *Slaven en schepen in het Atlantisch gebied* (Leiden 2013) 50-64, aldaar 54.

⁷⁴ Postma, *The Dutch in the Atlantic Slave Trade*, 199.

⁷⁵ Ibidem.

⁷⁶ NA, WIC, inv. nr. 619, folio 135, Brief van commandeur Lindesaj aan de Kamer van Amsterdam, 20 maart 1724.

⁷⁷ Den Heijer, *Geschiedenis van de WIC*, 160.

⁷⁸ Postma, *The Dutch in the Atlantic Slave Trade*, 200.

Sint Eustatius een marginale rol in de trans-Atlantische slavenhandel. Ook de export van goederen voor de Atlantische vaart was van weinig betekenis voor de Nederlandse economie. In 1730 werden de markten van Curaçao en Sint Eustatius opengesteld voor buitenlandse- en particuliere handelaren. Het was voor beide eilanden echter niet voldoende om de sleutelpositie in de slavenhandel terug te veroveren. Voor de WIC betekende de ontmanteling van het monopolie in de praktijk dat de winst op Sint Eustatius in de zakken van particuliere kooplieden verdween.⁷⁹ Het verlies van de sleutelpositie in de slavenhandel betekende niet dat het bergafwaarts ging met het eiland. Sint Eustatius ging zich op een andere economische pijler richten: de kleine vaart.

Tabel 2: Ingekomen schepen met aantallen slaven in de periode 1689-1729.

Jaar	Aantal schepen	Aangekomen slaven
1689	1	175*
1701	1	400*
1715	2	onbekend
1719	2	700*
1720	1	340*
1721	1	450
1722	3	1579
1723	5	2744
1724	3	1288
1725	3	1324
1726	5	2342
1727	1	570
1729	1	75

Naar Postma, *The Dutch in the Atlantic Slave Trade*, 199.

*Lorrendraaiers, schepen die zonder contract en dus illegaal slaven vervoerden.

1.2.3 De Gouden Rots

De deelname van Sint Eustatius in de kleine vaart bracht het eiland in de tweede helft van de achttiende eeuw opnieuw een periode van grote welvaart. Na de openstelling van 1730 werden de Caribische eilanden transitiestations van goederen. Sint Eustatius legde zich vanaf de jaren veertig met name toe op de suikerhandel. In 1739 werd de Sugar Law door de Engelsen ingevoerd, die buitenlandse schepen verbood op Engelse koloniën te varen en aldaar suiker te verhandelen.⁸⁰ Het gevolg was dat de Franse en Spaanse suikerplanters hun suiker naar vrijhaven Sint Eustatius brachten. Daar kwamen allerlei landen de half geraffineerde suiker halen en het eiland maakte in de loop der tijd grote winst als stapelmarkt. De voornamelijk Europese en Noord-Amerikaanse schepen die

⁷⁹ Den Heijer, *Geschiedenis van de WIC*, 181.

⁸⁰ Goslinga, *The Dutch in the Caribbean and in the Guianas*, 209.

aanmeerden hadden allerhande goederen aan boord. Zo werd het eiland voorzien van een breed assortiment handelswaar, nog omvangrijker en gevarieerder dan dat in de jaren twintig het geval was geweest.⁸¹ Het eiland produceerde zelf ook veel suiker; een kaart uit 1742 laat zien dat er ten minste 88 suikerplantages op het eiland waren.⁸² Ook profiteerde Sint Eustatius in de kleine vaart van de krimpende handelsactiviteiten van Frankrijk en Engeland. Die waren het gevolg van een lange reeks oorlogen in Europa in de achttiende eeuw, met als toppunt de Zevenjarige Oorlog (1756-1763) tussen Frankrijk en Engeland.⁸³ Handelsembargo's die de twee landen Sint Eustatius oplegden mochten niet baten; het eiland functioneerde steeds als 'clearing station' met zijn status als vrijhaven.⁸⁴

De climax in de bloeiperiode was de Amerikaanse Onafhankelijkheidsoorlog (1775-1783). Sint Eustatius kon de Amerikaanse rebellen – tot grote afschuw van de Engelsen – naast voedingsmiddelen ook van wapens en munitie voorzien.⁸⁵ Alleen al in het eerste halfjaar van 1775 importeerde Noord-Amerika vierduizend vaten buskruit vanuit Sint Eustatius.⁸⁶ In de baai van Oranjestad was het een drukte van belang; na 1760 lag het aantal inkomende schepen steeds tussen de 1800 en 2700 schepen per jaar. In 1779, toen de Onafhankelijkheidsoorlog in volle gang was, betrof dat zelfs 3551 schepen.⁸⁷ De gevolgen van de toenemende handel en welvaart waren op het eiland goed zichtbaar. Op het hoogtepunt stonden er zo'n zeshonderd pakhuizen in het benedendorp en lagen deze volgens een ooggetuige zo vol dat een deel van de goederen buiten moest worden opgeslagen.⁸⁸ Het beroemde eerste saluut van Sint Eustatius aan een schip uit de zojuist geproclameerde Verenigde Staten in 1776 zorgde ervoor dat de Engelsen het eiland nog meer verafschuwden dan ze al deden.⁸⁹ Tijdens de Vierde Engels-Nederlandse Oorlog (1780-1784) sloegen de Britten toe. Onder leiding van admiraal Sir George Brydges Rodney werd Sint Eustatius in 1781 bezet en geplunderd. In tegenstelling tot wat sommige historici menen, herstelde de economie zich snel. De lijsten van inkomende en uitgaande vaartuigen in de jaren 1784-1789 laten een ongekend

---

⁸¹ Hartog, *Geschiedenis van St. Eustatius*, 39.

⁸² Norman F. Barka, 'Citizens of St. Eustatius, 1781. A Historical and Archaeological Study' in: Robert L. Paguette en Stanley L. Engerman eds., *The Lesser Antilles in the Age of European Expansion* (Gainesville 1996) 223-238, aldaar 223.

⁸³ Den Heijer, *Geschiedenis van de WIC*, 186.

⁸⁴ Hartog, *Geschiedenis van St. Eustatius*, 40.

⁸⁵ Zie voor een uitgebreide beschrijving van de rol van Sint Eustatius in de Amerikaanse Onafhankelijkheidsoorlog bijvoorbeeld Victor Enthoven, 'That Abominable Nest of Pirates', St. Eustatius and the North Americans (1680-1780)', *Early American Studies: An Interdisciplinary Journal* vol. 10-2 (2012) 239-301.

⁸⁶ Klooster, *Illlicit Riches*, 96.

⁸⁷ Goslinga, *The Dutch in the Caribbean and in the Guianas*, 224.

⁸⁸ Cornelis de Jong, 'Reizen naar de Caraïbische Eilanden in de jaren 1780-1781' *Vaderlandsche Letteroefeningen* (Haarlem 1807) 108. Gedigitaliseerde versie, https://www.dbnl.org/tekst/_vad003180801_01/_vad003180801_01_0195.php, geraadpleegd op 29 maart 2019.

⁸⁹ Goslinga, *The Dutch in the Caribbean and in the Guianas*, 144.

groot aantal in- en uitgaande schepen zien.⁹⁰ Goslinga schreef dat ook in 1792 de baai vol Engelse, Spaanse, Franse en Noord-Amerikaanse schepen lag.⁹¹ Onterecht worden vaak alleen de twee perioden 1720-1730 en 1775-1783 aangehaald als het gaat om de economische significantie van het eiland. Misschien, als het gaat om het belang voor de Nederlandse handel, zijn dit inderdaad de meest betekenisvolle tijden geweest. Maar vanaf 1721 genoot Sint Eustatius – uiteraard met kleine ups en downs – aanvankelijk door de slavenhandel en daarna door de status als belastingvrije en neutrale haven, een voorspoed die voortduurde tot de Franse overname in 1795.

Afbeelding 1: Gezicht op Sint Eustatius door Karel Frederik Bendorp, 1780-1790.

Bron: Het Scheepvaartmuseum te Amsterdam, A.0868(2). Foto toegestuurd door Bart Lahr.

1.2.4 De Stataanse slaven

Naast de vele slaven die Sint Eustatius slechts op doortocht passeerden, bleef er ook een klein deel op het eiland. Op die groep zal wat verder ingezoomd worden vanwege de vermeende relatie met de blue beads. Het gebeurde dikwijls dat de commandeur of een van de voornamste burgers van het eiland bij binnenkomst van een slavenschip eerst wat slaven selecteerde voor eigen gebruik. De commandeur had op het eiland tevens de meeste slaven in bezit; hij mocht slaven voor zijn huishouding op rekening van de compagnie zetten. Vooraanstaande personen, zoals de fiscaal en belangrijke kooplieden, hadden doorgaans zo'n vijftien slaven in bezit. Iemand met meer dan dertig slaven gold als rijk. Opgemerkt moet worden dat lang niet alle geïmporteerde slaven zwaar werk konden verzetten; er zaten immers ook jonge kinderen en ouderen bij. Desondanks waren de slaven het kostbaarste bezit van de eilandbewoners, immers kon dit bezit door voortplanting snel worden

⁹⁰ NA, WIC, inv. nr. 1330, Lijsten van inkomende en uitgaande vaartuigen op St. Eustatius, 1784-1789.

⁹¹ Goslinga, *The Dutch in the Caribbean and in the Guianas*, 229.

vermeerderd.⁹² Ook was er sprake van onderlinge handel in slaven; in de archieven zijn daarvan verschillende verkoopaktes te vinden.⁹³

De slaven werden voor allerlei zaken ingezet. Een deel werkte op de plantages. Dat betrof enerzijds de kostplantages die onder toezicht van de commandeur stonden en waar het voedsel voor het eiland werd verbouwd. Anderzijds werden de slaven op de tabaks-, suiker- en later ook de katoenplantages te werk gesteld, zoals dat ook op de andere Caribische eilanden gebeurde. Het grootste deel van de slaven werkte op Sint Eustatius echter in de distilleerderijen – vaak bevonden deze zich op een suikerplantage – waar van suikerriet producten als rum en stroop werden gemaakt.⁹⁴ Verder werden de slaven ingezet om brandhout te halen in de Quill; de vulkaankrater waarin een tropisch bos lag (zie bijlage 1).⁹⁵ Ook hielpen slaven met het in- en uitladen van de schepen en werkten ze in de scheepsbouw.⁹⁶ Op een onkostenrekening uit 1727 is te lezen dat er geld was betaald aan de ‘negerbarbier voor het stooven met groente en het suijveren der vuylen wonden van de slaven’, na aankomst van het schip *Sonnestijn* bij Sint Eustatius.⁹⁷

De aantallen slaven in verhouding tot de blanke bevolking waren op Sint Eustatius niet zo hoog als op de omliggende eilanden. Gilmore verklaarde dit in zijn proefschrift *The Archaeology of New World Slave Societies: A Comparative Analysis with particular reference to St. Eustatius, Netherlands Antilles* door het feit dat de economie op het eiland niet zozeer gebaseerd was op grootschalige intensieve (plantage)arbeid maar veel meer op handel; er waren gewoonweg minder arbeiders nodig. In het laatste kwart van de achttiende eeuw was er een aanzienlijke groep vrije zwarten op het eiland. In 1784 waren dat er 113, drie jaar later al ongeveer zeshonderd.⁹⁸ Deze groep vrije kleurlingen woonde in een deel van Oranjestad dat door archeologen wordt aangeduid als de ‘free black village’ (zie bijlage 1). Recent onderzoek op die locatie liet zien dat er geletterde vrije zwarten waren. Ook de op Sint Eustatius geboren vrijgemaakte Mariana Franka, die later op Curaçao een huis liet bouwen, kon lezen en schrijven.⁹⁹ Wellicht waren de geletterde kleurlingen door hun voormalige eigenaren getraind om zo te kunnen participeren in de handel in naam van de eigenaar.¹⁰⁰ In de overgekomen brieven en papieren aan de Heren Tien en aan de Kamer Zeeland uit het WIC-

---

⁹² Hartog, *De bovenwindse eilanden*, 289-290.

⁹³ NA, Oud-Archief van Sint Eustatius tot 1828, inv. nr. 190, Register van door de secretaris geregistreerde akten, juni 1787 – oktober 1789. In dit inventarisnummer bevinden zich verschillende verkoopaktes van slaven in die tijdsperiode.

⁹⁴ Richard Grant Gilmore III, *The Archaeology of New World Slave Societies: A Comparative Analysis with particular reference to St. Eustatius, Netherlands Antilles* (Proefschrift, Londen 2013) 52.

⁹⁵ NA, WIC, inv. nr. 619, folio 62, Inventaris van de slaven behorende tot de compagnies plantage, 8 juli 1728.

⁹⁶ Gilmore, *The Archaeology of New World Slave Societies*, 53.

⁹⁷ NA, inv. nr. 619, folio 360, Reekening van onkosten welke gevallen zijn op het schip *Sonnestijn*, 1 maart 1727.

⁹⁸ Goslinga, *The Dutch in the Caribbean and in the Guianas*, 152.

⁹⁹ Han Jordaan, *Slavernij en vrijheid op Curaçao. De dynamiek van een achttiende-eeuws Atlantisch handelsknooppunt* (Zutphen 2013) 120.

¹⁰⁰ Gesprek met Richard Grant Gilmore III op 29 mei 2019.

archief bevinden zich van verschillende jaren demografische overzichten van alle ingezetenen van het eiland. Gebundeld geven deze lijsten een goed overzicht van de eilandbevolking in de achttiende en negentiende eeuw (zie tabel 3).

Tabel 3: Demografische gegevens op basis van de lijsten van ingezetenen van het eiland door de WIC.

	Blanken				Totaal blanken	Slaven				Totaal slaven
	M/hoofden	V	Z	D		M	V	J	M	
1699	67	75	134	123	399	149	106	68	62	385
1709	76	67	89	117	349	83	56	31	29	199
1720	79	69	142	129	419	385	189	171	131	876
1723	79	68*	139	140	426	343	204	181	143	871
1724	123	61*	144	153	481	394	237	143	152	926
1725	116	90*	157	150	513	414	266	244	175	1099
1733	110	82*	161	154	507	269	209	213	213	904
1734	283	84*	145	158	670	270	213	251	239	973
1735	121	77*	153	161	512	259	189	226	239	913
1736	134	82*	149	158	523	297	224	279	266	1066
1781**	455	215	264	277	1211	379	445	274	242	1340
1844										1131
1854						387	423	141	120	1071

Blanken zijn in de overzichten als volgt weergegeven: mannen, vrouwen, zoons en dochters. Slaven als mannen, vrouwen, jongens en meisjes. Vermoedelijk was er pas vanaf de jaren tachtig van de achttiende eeuw sprake van een groep vrije kleurlingen op het eiland, die categorie laat deze tabel buiten beschouwing.

*De blanke vrouwen betreft uitsluitend gehuwde vrouwen. Weduwen en alleenstaanden zijn bij de mannen of 'hoofden' ondergebracht.

** Deze telling vond plaats na de inval van Rodney op het eiland.

Bron: Voor het jaar 1699: Hartog, *De bovenwindse eilanden*, 226; Voor de jaren 1720-1736: NA, WIC, inv. nr. 1181 (1720, 1722, 1723), Idem, inv. nr. 1182 (1724, 1725), Idem, inv. nr. 620 (1733, 1734, 1735, 1736); Voor het jaar 1781: Barka, 'Citizens of St. Eustatius, 1781', 232-233; Voor het jaar 1854: Idem, *Archief van de Staatscommissie voor de Slavenemancipatie*, inv. nr. 35, *Rapport van de subcommissie (Van Raders en Esser) omtrent de toestand van de slaven op St. Eustatius, St. Maarten en Saba, 1854*.

Hartog beweerde dat de Statiaanse slaven – in vergelijking met hun lotgenoten op de grotere eilanden – een goede behandeling genoten. De reden daarvoor was volgens hem dat de slavernij op Sint Eustatius veel kleinschaliger was; er was vaak een persoonlijke relatie tussen de slaven en hun eigenaren. Het kan inderdaad zo zijn dat de slaven relatief veel bewegingsvrijheid hadden op het eiland, maar uiteindelijk waren ze bezit dat ge- en verkocht en geslagen mocht worden. In inboedelinventarissen werden de 'negroes' zelfs in een adem genoemd met het vee.¹⁰¹ Heer Zimmerman, een reiziger die het eiland in 1792 bezocht, schreef:

¹⁰¹ NA, Oud-Archief van Sint Eustatius tot 1828, inv. nr. 207, *Inventaris van de roerende en onroerende goederen van secretaris Hendrik Willem Pandt, 14 april 1816*.

‘De meesten lopen moedernaakt, mannen en vrouwen, en dat leeft onder elkander als beesten. Men beukt die mensen als stokvis in Europa, men klopt en slaat ze de hele dag (...).’¹⁰²

De huisslaven woonden bij de burgers in huis, maar op de plantages waren er vaak aparte slavenhutten.¹⁰³ De slaven sliepen op ‘doijlen’; het zullen eenvoudige britsen zijn geweest.¹⁰⁴ De eigenaren dienden voor de voedselvoorziening en kleding van de slaven te zorgen. Zo is er op ladinglijsten van de WIC te zien dat er ‘ruw linnen voor de slaaven’ en ‘negerhoeden’ werden geïmporteerd.¹⁰⁵ Verder hadden de slaven meestal enkele persoonlijke bezittingen naast hun kleding. Een fragment uit een akte van een huwelijk in de gemeenschap van goederen tussen ene Samuel Jongman en Hannah de Leon uit 1765 is daar een voorbeeld van:

‘(...) beneevens twee Negerinnen met naame Minerva en Fenita, welke kleederen en klijngheeden bij deesen werden waardig geschat zes honder en vijfctig stukken van agten, en de Negerinnen drie hondert en vijfctig stukken van agten, makende te samen een duijzend stukken van achtten.’¹⁰⁶

In de achttiende eeuw waren er slaven die geld bezaten en was vrijkoping mogelijk; een verzameling manumissiebriefen in het Oud-Archief van Sint Eustatius getuigt daarvan.¹⁰⁷ Zo kocht slavine Silima, eigendom van twee kooplieden, zichzelf en haar kind Sophia in 1747 vrij voor een som van twaalfhonderd pesos.¹⁰⁸ In de genoemde huwelijksakte van Jongman en De Leon gaf de moeder van de bruid aan dat de twee slavinnen die ze aan Hannah gaf, voor 350 stukken van achten gelost konden worden.¹⁰⁹ De bedragen voor vrijkoping waren hoog en het duurde soms tientallen jaren voor de slaven het geld bij elkaar hadden gesprokkeld. Zo werd op 27 mei 1768 bepaald dat slavine Sonny

---

¹⁰² Geciteerd in: Hartog, *De bovenwindse eilanden*, 288.

¹⁰³ De opgravingen op de plantages Fairplay en Schotsenhoek maken dit duidelijk. Zie Ruud Stelten, *Archaeological excavations at Schotsenhoek plantation, St. Eustatius, Caribbean Netherlands. An early- to mid-eighteenth-century slave village at a sugar plantation on the Caribbean’s ‘Historic Gem’*. St. Eustatius Center for Archaeological Research report (Oranjestad 2013); Reese A. Cook en Ruud Stelten, *Preliminary Investigation of the Slave Quarters at Fair Play Plantation, St. Eustatius, Caribbean Netherlands. A Mid-Eighteenth- to Mid-Nineteenth-Century Sugar Plantation* (Oranjestad 2014).

¹⁰⁴ NA, WIC, inv. nr. 1180, folio 19, Inventaris van de goederen van de commandeur op de plantage *Vrijheid*, 1 maart 1687.

¹⁰⁵ Idem, inv. nr. 619, folio 11, Carge ofte Vraglijst van het schip *Hirondelle*, gedestineerd na St. Eustatius, 27 mei 1722.

¹⁰⁶ NA, Oud-Archief van Sint Eustatius tot 1828, inv. nr. 190, folio 25-26, Huwelijksakte van Samuel Hoheb Jongman en Hannah de Leon, 5 juni 1765.

¹⁰⁷ Idem, Registers van door de secretaris geregistreerde akten, juni 1787 – oktober 1789.

¹⁰⁸ Idem, folio 30, Manumissiebrief van slavine Silima, 31 december 1747.

¹⁰⁹ Idem, folio 25-26, Huwelijksakte van Samuel Hoheb Jongman en Hanna de Leon, 5 juni 1765.

haar vierjarige zoon Semmy voor 120 stukken van achten kon vrijkopen. Het duurde echter nog tot 2 september 1789 voordat Sonny het bedrag overhandigde.¹¹⁰ De voorbeelden laten zien dat de slaven in het bezit van muntgeld konden komen, waarover in het tweede hoofdstuk meer. Er vallen nog meer details over de Stataanse slaven te vertellen, maar deze wijken te ver af van het onderwerp van dit onderzoek. Een uitgebreide analyse van het slavenleven op Sint Eustatius is te lezen in het genoemde proefschrift van Gilmore.¹¹¹

In dit hoofdstuk werd er door middel van het weergeven van een beknopte geschiedenis van het eiland een context geschept voor het onderzoek naar de blue beads. De patroon-kolonie had een langzame en zware start. Mede door de buitenlandse bezettingen kwam de economie in de zeventiende eeuw slecht op gang. Toen Curaçao als transitiestation van de Nederlandse slavenhandel rond de eeuwwisseling in een neerwaartse spiraal belandde, nam Sint Eustatius het stokje vanaf 1721 over. Het kleine eiland verzorgde negen jaar lang een derde van de Nederlandse verkoop van slaven in de West. Hoewel de winst voor de Republiek niet significant was, bracht de slavenhandel het eiland enorme welvaart. De slavenhandel liep na 1730 terug, maar de voorspoed bleef met wat schommelingen de hele eeuw aanhouden. De drijvende kracht was de kleine vaart, die werd gestimuleerd door onrust in Europa en de status van het eiland als vrijhaven. De Gouden Rots kon niet zonder de slaven, die vanwege hun arbeid een onmisbaar maar ook onderdrukt deel van de samenleving vormden. Het is deze bevolkingsgroep die tot dusver steeds in verband is gebracht met de blue beads. In het volgende hoofdstuk zal die relatie – samen met de andere verhalen over de kralen – op waarheid worden gecontroleerd.

---

¹¹⁰ NA, Oud-Archief van Sint Eustatius voor 1828, folio 122, Manumissiebrief van slavin Sonny voor haar zoon Semmy, 2 september 1789.

¹¹¹ Gilmore, *The Archaeology of New World Slave Societies*. Het vierde hoofdstuk beslaat de slavengemeenschap op het eiland.

Hoofdstuk 2   De blue beads

Zowel de vermeende herkomst en functie van de blue beads, als het in zee werpen van de kralen op 1 juli 1863 zijn voor de Statianen onbetwistbare feiten die onderdeel van het collectieve geheugen zijn geworden. Ook door archeologen is er nog maar weinig aan de verhalen getornd. Dit hoofdstuk draait om de vraag wat de herkomst en rol is van de kralen en wat de relatie is tussen de historische feiten en de verhalen die de ronde doen. Allereerst is het noodzakelijk de Europese kralenproductie en de bijbehorende handelspatronen in kaart te brengen. Ook aandacht voor de scheepvaart tussen Europa en Sint Eustatius is hierbij van belang. Met behulp van die gegevens kan de herkomst van de kralen op het eiland worden herleid. In de tweede paragraaf zal de functie van de kralen op het vroegmoderne Sint Eustatius aan de hand van archiefonderzoek en archeologische bevindingen worden bestudeerd. Ook wordt er gezocht naar een verklaring voor het grote aantal blue beads aldaar. De Statianen en archeologen zijn steeds uitgegaan van het bestaan van een link tussen de kralen en de slavengemeenschap op het eiland, maar is daar wel sprake van? Tenslotte is er aandacht voor het verhaal over 1 juli 1863 in relatie tot de aanwezigheid van de kralen vandaag de dag op de zeebodem en op het strand van Sint Eustatius.

2.1   De kralenhandel

2.1.1   De Europese kralenproductie

Over de herkomst van de kralen is er historisch gezien nauwelijks iets bekend. Toch is men het er op het eiland over eens dat de blue beads in Amsterdam zijn gemaakt en door de WIC zijn meegebracht.¹¹² Soms weet men het nog specifieker uit te leggen:

‘They were made between 1630 and 1720 in Amsterdam in the factory of Jan Soop, who made beads and mirrors for the ‘trade to the savage’.’¹¹³

Deze bewering is gebaseerd op een onderzoek van Wicher Nicolaas van der Sleen.¹¹⁴ In 1963 deed hij onderzoek naar een aantal glaskralen en glasafval dat gevonden werd bij het omploegen van een stuk grond in Naarden-Bussum. Het onderzoek wees uit dat het glasafval productieresten betrof van een

---

¹¹² Gilmore, ‘beads’, 71.

¹¹³ Soetekouw and Gilmore, *The St. Eustatius Walking Tour Guide*, 35.

¹¹⁴ Wicher Gosen Nicolaas van der Sleen, ‘A Bead Factory in Amsterdam in the Seventeenth Century’, *Man* vol. 63 (1963) 172-174.

glasfabriek. Het stuk grond was vermoedelijk bemest met compost bestaand uit Amsterdams afval dat ook glasresten bevatte.¹¹⁵ Een van de gevonden kralen was een pentagonale blue bead, type WIIf(d), de meest voorkomende blue bead op Sint Eustatius. Van der Sleen beweerde op basis van de chemische samenstelling dat de kraal uit Naarden-Bussum van Nederlandse makelij was.¹¹⁶ Toen hij onderzoek deed naar de Amsterdamse glasproductie in de zeventiende eeuw, kwam hij uit bij de glasfabriek van Jan Hendrik Soop.¹¹⁷ Kort daarna kreeg Van der Sleen vanuit Sint Eustatius een aantal WIIf(d) kralen opgestuurd. Vanwege de gelijkenis werd de conclusie getrokken dat de Stataanse blue beads bij Soop in Amsterdam waren vervaardigd. Het doen van een dergelijke uitspraak op basis van slechts één kraal is op zijn minst ongegrond te noemen. Als er wordt gekeken naar de Nederlandse en Europese glasproductie in de vroegmoderne tijd, is het bovendien een zeer onwaarschijnlijke bewering.

Ten eerste waren er meer producenten van glaskralen in het zeventiende-eeuwse Amsterdam dan alleen de glasfabriek van Soop. Vanaf de zestiende eeuw vond er een exodus van glasblazers plaats vanuit Venetië – het hart van de glasindustrie – naar verschillende Europese steden. De ambachtslieden trokken ook naar Amsterdam, waar als eerste de van Murano afkomstige glasblazer Obisy in 1597 zijn glasfabriek begon aan de Begijnhof.¹¹⁸ Hoewel hier waarschijnlijk geen grootschalige productie heeft plaatsgevonden, kunnen hier op kleine schaal ook kralen zijn gemaakt. De eerste Amsterdamse fabriek die wel een lang leven was beschoren, was die van Jan Janszoon Carel. Deze hoofdparticipant van de VOC opende in 1602 zijn fabriek aan de Kloveniersburgwal. Hij droeg de leiding van de fabriek over aan zijn schoonzoon Jan Hendrikszoon Schrijver, ook wel Hendrik Soop genaamd.¹¹⁹ Het klopt dat Soop op grote schaal kralen voor de overzeese handel met Azië, Amerika en Afrika produceerde, maar dat gebeurde in andere glasfabrieken ook.¹²⁰ Zo was daar de fabriek van Abraham van Tongerloo die vanaf 1613 gevestigd was aan de Oude Regulierspoort. Eigenlijk mocht Van Tongerloo van het stadsbestuur alleen spiegels maken, maar al snel legde hij zich ook toe op de kralenproductie.¹²¹ Daarnaast richtte een van Soops werknemers, Claes Rochuszoon Jaquet, in 1622 een eigen bedrijf op aan de Keizersgracht, dat tot de grootste glasfabriek van

---

¹¹⁵ Van der Sleen, 'A Bead Factory in Amsterdam in the Seventeenth Century', 172.

¹¹⁶ Idem, 173.

¹¹⁷ Wicher Gosen Nicolaas van der Sleen, *A Handbook on Beads* (Luik 1967) 108.

¹¹⁸ Margriet de Roever, 'Venetiaans glas uit Amsterdam: Introductie van een luxe-industrie naar Italiaans model' in: Margriet de Roever, Patricia Wardle en Eugène Dabekaussen, *Amsterdam: Venetië van het Noorden* (Den Haag/Amsterdam 1991) 156-173, aldaar 162.

¹¹⁹ Idem, 160; Jan Hendrikszoon Schrijver werd ook Hendrik Soop genoemd, naar de achternaam van zijn moeder Cornelisgen Jansdochter Soop, zie: J. E. Elias, *De Vroedschap Amsterdam 1578-1795* (Amsterdam 1903-1905). Heruitgegeven in 1963 te Amsterdam, 257-258. Gedigitaliseerde versie, http://resources.huygens.knaw.nl/retroboeken/elias/#page=0&accessor=accessor_index&view=homePane, geraadpleegd op 14 mei 2019.

¹²⁰ De Roever, 'Venetiaans glas uit Amsterdam', 164.

¹²¹ Idem, 168.

Amsterdam uitgroeide. Het bedrijf van Jaquet maakte ook kralen voor de export en was gespecialiseerd in het maken van zwarte kralen.¹²² Naast deze drie grote bedrijven was er nog een aantal kleine ondernemers, van wie het niet bekend is of deze ook glaskralen voor de overzeese handel produceerden, maar dat is niet uit te sluiten. Ten tweede is het mogelijk dat de kralen die Van der Sleen vond, in andere steden waren vervaardigd, en via de handelsroutes in Amsterdam waren terechtgekomen. Er stond namelijk in 1581 al een glasfabriek in Middelburg waar kralen werden gemaakt.¹²³ Later openden ondernemers ook in Rotterdam en Zutphen glashuizen die zich toeleiden op de kralenhandel.¹²⁴ Ten derde was er al lang voor de eerste Nederlandse glasfabriek opende sprake van een internationale handel in glasproducten in Amsterdam. Deze glasverkopers importeerden hun producten elders uit Europa.¹²⁵ Daarnaast waren er reeds in de dertiende eeuw Venetiaanse glaskralen op de jaarmarkten in Vlaanderen te vinden, veelal in de vorm van 'paternosters' of rozenkransen.¹²⁶ Deze producten bereikten uiteindelijk ook Amsterdam. Dat het glasafval uit Naarden-Bussum uit de hoofdstad kwam, wil dus niet zeggen dat ook de gevonden kralen daar zijn geproduceerd, laat staan dat alle Statiaanse Wliff(d)-kralen daar vandaan komen.

Sterker nog, het is zeer aannemelijk dat dit niet het geval is geweest. Van der Sleen richtte zich in zijn onderzoek naar de glaskralen uitsluitend op de zeventiende glasproductie. Dit terwijl de kralen zelf niet nauwkeurig te dateren zijn; schattingen betreffen grofweg de zeventiende of achttiende eeuw.¹²⁷ Uit de archeologische onderzoeken – die in paragraaf 2.2 uitvoerig besproken zullen worden – blijkt dat de kralen voornamelijk in achttiende-eeuwse contexten zijn gevonden. Dat wil zeggen: bij de kralen werden met name artefacten gevonden die in die tijdsperiode te dateren zijn. Niets wijst erop dat er in de achttiende eeuw nog glas werd geproduceerd in de Republiek. In Amsterdam werd de laatste oven in 1679 gedoofd en rond 1800 was er in de Nederlanden geen enkele fabriek meer in werking.¹²⁸ De kralenhandel bleef wel doorgaan, wat erop wijst dat de glashandelaren hun producten in de achttiende eeuw op grote schaal importeerden. Dat gebeurde vanuit grote glasproductiecentra zoals steden in Oostenrijk, Duitsland, Bohemen en Italië. Het waren waarschijnlijk juist ook deze concurrenten die de Nederlandse glasproductie de das om hadden gedaan.¹²⁹ Sint Eustatius, van oorsprong een Zeeuwse volksplanting, bleef nauwe contacten

---

¹²² Norine Grace Carrol, *A Conservation Assessment of 17th Century Dutch Glass Trade Beads from the Monti Cristi Shipwreck Project, Dominican Republic* (Proefschrift, New York 1997) 18.

¹²³ Idem, 160.

¹²⁴ Karlis Karklins, 'Seventeenth Century Dutch Beads', *Historical Archaeology vol. 1* (1974) 64-82, aldaar 66.

¹²⁵ De Roever, 'Venetiaans glas uit Amsterdam', 160.

¹²⁶ Idem, 159.

¹²⁷ Johannes Hartog liet in de jaren zeventig enkele kralen onderzoeken bij het Radiation Laboratory van de Universiteit van Californië, waarbij de kralen werden gedateerd als zijnde zeventiende of achttiende-eeuws. Zie Hartog, *Geschiedenis van St. Eustatius*, 55.

¹²⁸ Karklins, 'Seventeenth Century Dutch Beads', 66.

¹²⁹ Ibidem.

onderhouden met Zeeuwse handelaren. Historicus Gerhard de Kok deed onderzoek naar het Zeeuwse aandeel in de slavenhandel en kwam tot de conclusie dat de voornaamste leveranciers van glaskralen voor die handel afkomstig waren uit Bohemen en Praag.¹³⁰ Twee recente onderzoeken door kralen-expert Karlis Karklins bevestigen dat de blue beads van Sint Eustatius hoogstwaarschijnlijk ook in Bohemen zijn geproduceerd. Karklins onderzocht in 2016 steekproefsgewijs een aantal kralen waaronder een pentagonale blue bead (type Wilf(d)), gevonden in Noord-Amerika. De chemische samenstelling van de kraal kwam in grote mate overeen met de chemische samenstelling van soortgelijke kralen die Karklins eerder had bestudeerd, afkomstig uit het Fichtelgebirge, gelegen op de grens van het Duitse Beieren en het Tsjechische Bohemen.¹³¹ Begin 2019 schreef Karklins het artikel 'Furnace-Wound Beadmaking in the Bavarian/Bohemian Forests and Environs'. Voor dit artikel voerde Karklins een onderzoek uit naar een collectie kralen die gevonden werd bij verschillende opgravingen in de Boheemse bossen van Šumava, waar zich in de achttiende en negentiende eeuw grote productiecentra van kralen bevonden. Bij de opgravingen doken er verschillende pentagonale blue beads (Wilf(d)) op.¹³² Het lijkt er dus in zeer sterke mate op dat de blue beads van Sint Eustatius in de streek van Beieren en Bohemen zijn gemaakt. Karklins vat zijn bevindingen als volgt samen:

'There is no historical nor archaeological evidence for the manufacture of these beads in Amsterdam or elsewhere in Holland. (...) it is now clear that they were produced over a much larger area extending from the Fichtel Mountains southward into Upper Austria and eastward into southern Bohemia.'¹³³

Nog een argument voor de stelling dat de kralen in Bohemen zijn geproduceerd, vloeide voort uit een onderzoek door middel van röntgenfluorescentiespectrometrie (XRF) dat voor deze studie is uitgevoerd. In totaal werden er 67 blue beads aan een XRF-scan onderworpen bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) te Amersfoort (zie bijlage 2A en 2B).¹³⁴ De meting liet zien dat bij een

---

¹³⁰ Informatie in een mailwisseling met Gerhard de Kok op 18 april 2019. Meer over de leveranciers van de Zeeuwse handelaren is te lezen in: Gerhard de Kok, *Walcherse ketens: de trans-Atlantische slavenhandel en de economie van Walcheren (1755-1780)* (Proefschrift, Leiden 2019).

¹³¹ Karlis Karklins eds., 'The Fichtelgebirge Bead and Button Industry', *BEADS: Journal of the Society of Bead Researchers vol. 28* (2016) 16-37, aldaar 29. Een vrijwel volledige overeenkomst van de chemische samenstelling van glasmateriaal wijst erop dat het glas van één en dezelfde producent afkomstig is, gezien elke fabriek een unieke samenstelling produceerde door een bepaald soort en hoeveelheid zand, kleurstof, lood en andere grondstoffen te gebruiken.

¹³² Karlis Karklins, 'Furnace-Wound Beadmaking in the Bavarian/Bohemian Forests and Environs, 15th-19th Centuries' *The Bead Forum: Newsletter of the Society of Bead Researchers vol 74-1* (2019) 1-3, aldaar 1.

¹³³ Idem, 3.

¹³⁴ Het betrof zeven losse kralen en zestig kralen die onderdeel zijn van een ketting met verschillende blue beads, zie bijlage 2A en 2B.

groot gedeelte van de kralen – en in ieder geval alle losse pentagonale blue beads - er sprake was van een zeer hoog percentage kalium (K₂O) en calcium (CaO) (zie bijlage 2). Dergelijke waarden in een glasproduct wijzen erop dat het glas is geproduceerd met houtas: het zogenaamde bosglas (Duits: ‘waldglas’). De enorme hoeveelheid hout die voor die productiewijze nodig was, was in de Republiek niet voorhanden.¹³⁵ Glasproductiecentra die deze techniek wel toepasten bevonden zich in Bohemen en Duitsland; grote gebieden werden daar reeds vanaf de middeleeuwen ontbost ten behoeve van de glasproductie.¹³⁶ Daarnaast is de toegevoegde kleurstof in de kralen kobalt. Dit werd gewonnen in het Middellandse Zeegebied en in streken in Duitsland en Bohemen. In bijlage 3 zijn de uitgebreide resultaten van de analyse te vinden.

Voor een groot gedeelte van de kralen geldt dus dat het glas niet in Amsterdam is vervaardigd. Op zijn hoogst is het Boheemse of Duitse glas geïmporteerd om er in Amsterdam kralen van te maken. Gezien de Nederlandse kralenproductie in de achttiende eeuw alweer voorbij was en Karklins de kralen ook in Duitsland en Bohemen vond, is het waarschijnlijker dat de Nederlandse glashandelaren de kralen vanuit Duitsland of Bohemen importeerden. Het is overigens ook een optie dat de kralen door een andere zeevarende natie op Sint Eustatius zijn gebracht. Het bosglas werd naar allerlei landen in Europa geëxporteerd, waaronder Engeland en Frankrijk, die met name in de achttiende eeuw veel handel dreven via Sint Eustatius. In ieder geval was het patent van de Stataanse blue beads niet in handen van Soop en is deze misvatting in deze paragraaf ontkracht.

2.1.2 Verscheept naar de West

Nu de herkomst van de kralen is behandeld, resten de vragen hoe de Europese kralen op het eiland en op de zeebodem zijn terechtgekomen en waarom het er zoveel zijn. Een bewoner van Sint Eustatius verklaarde het als volgt:

‘Because of Statia’s status as the primary hub of the slave trade in the Caribbean, vast quantities of blue beads were shipped there during the 17th and 18th centuries. They were stored in warehouses sprinkled throughout the island (...)’¹³⁷

---

¹³⁵ De houtas werd door middel van verhitting opgelost in water. Het overblijfsel werd ‘potas’ genoemd, de grondstof voor het maken van bosglas. Er was duizend kubieke meter eiken- of beukenhout nodig om 0,43 kubieke meter potas te winnen.

¹³⁶ Gesprek met Bertil van Os van het RCE op 24 juni 2019.

¹³⁷ Interview met Micha Spanner, bewoner van Sint Eustatius en medewerker van het St. Eustatius Historical Foundation Museum, <https://www.uncommoncaribbean.com/st-eustatius/statia-blue-beads/>, geraadpleegd op 11 juni 2019.

Dat de Nederlanders grote hoeveelheden kralen op het eiland zouden hebben afgezet als onderdeel van de trans-Atlantische handel, is een veel gedeelde mening op Sint Eustatius. Om deze bewering op waarheid te testen zullen de patronen van de Nederlandse kralenhandel in kaart moeten worden gebracht.

De kralen werden met name gebruikt voor de handel op de West-Afrikaanse kust. Daar werden ze ingezet als ruilmiddel voor slaven, ivoor en goud.¹³⁸ De Nederlanders waren overigens niet de enigen die deze kralenhandel bedreven; de Portugezen en de Fransen waren hen hierin voorgegaan.¹³⁹ Al in 1602 beschreef Pieter de Marees in de eerste Nederlandse beschrijving van de handel op de West-Afrikaanse kust dat de lokale bevolking kralen droeg die 'hun van onse Nederlanders ghebracht worden'.¹⁴⁰ De WIC vervoerde in de zeventiende en achttiende eeuw en masse kralen naar met name de vestingen Elmina, Loanda en São Tomé. In de achttiende eeuw bracht ook de MCC veel kralen naar West-Afrika. De diversiteit aan kralen was enorm. Op een ladinglijst van de WIC uit 1646 zijn maar liefst zestien verschillende kraalsoorten weergegeven.¹⁴¹ Voor dit onderzoek zijn de ladinglijsten of cargazoenen van alle MCC-schepen met als bestemming Sint Eustatius bekeken.¹⁴² Hierop is een grote verscheidenheid aan kralen te zien; er was zelfs een terminologie in gebruik om de verschillende soorten van elkaar te onderscheiden. De kralen geregistreerd op de cargazoenen van de MCC betroffen voor een groot gedeelte de zogenaamde 'dominees'. De vorm is niet bekend, maar ze kwamen in grote en kleine varianten en in allerlei kleuren voor. Daarnaast waren er 'olivetten': olijfvormige kralen in allerlei kleuren in grote of kleine soort, die ook gemaakt werden met een gestreept of een gevlamd motief. Een andere veelvoorkomende kraal was de 'granaat'; deze kralen kwamen op de onderzochte lijsten alleen in de kleur wit voor.¹⁴³ Verder zien we het soort 'agrij' op veel lijsten genoemd worden. In een Berlijnse economische encyclopedie uit 1788 is te lezen dat 'acori' de verzamelnaam was voor blauw koraal, dat voor de kust van West-Afrika groeide en door de Nederlanders werd geoogst voor de handel.¹⁴⁴

---

¹³⁸ Zie voor een overzicht van de Europese producten gebruikt in de slavenhandel Stanley Alpern, 'What Africans Got for Their Slaves: A Master List of European Trade Goods', *History in Africa*, vol. 22 (1995) 5-43.

¹³⁹ Idem, 23.

¹⁴⁰ De Marees, *Beschryvinghe ende historische verhael van het Gout Koninckrijk van Gunea*, 274.

¹⁴¹ Alan Ryder, *Benin and the Europeans (1484-1897)* (Londen 1969) 98. De verwijzing naar het archiefstuk geeft Ryder weer als A.R. Oude W.I.C. II-93. Door een herindeling van het archief is het stuk echter niet meer onder dit nummer te vinden. Een zoektocht naar het stuk in het OWIC-archief heeft niets opgeleverd.

¹⁴² Zeeuws Archief, MCC, inv. nrs. 213-1572, Cargazoenenboeken en carga- en negotieboeken van alle schepen uitgereed naar Sint Eustatius, 1745-1790. In de inleiding is reeds verantwoord waarom er voor dit archief is gekozen.

¹⁴³ Mogelijk verwijst de naam granaat naar de vorm van de vroegmoderne granaat, een grote ronde holle kogel.

¹⁴⁴ Johann Georg Krüniss, *Oeconomisch-Technologische Encyclopädie oder allgemeines System der Stats-Stadthaus und Landwirschaft und der Kust Erschichte in alphabetischer Ordnung* (Berlijn 1788), gedigitaliseerde versie, https://books.google.nl/books?id=I9IUAAAAQAAJ&pg=PA517&lpg=PA517&dq=Oeconomisch-Technologische+Encyclop%C3%A4die&source=bl&ots=mk84_kCcxR&sig=ACfU3U3Yb1mLBU6JlrAEWkuHVHt1zu

Later zal de term overgenomen zijn voor blauwe graskralen, gezien blauw pijpkoraal apart werd genoemd op de lijsten. Dan waren er ‘madrigetten’ en ‘margrietten’: respectievelijk kleine en grote transparante kralen in allerlei kleuren; deze komen op de onderzochte lijsten maar sporadisch voor.¹⁴⁵ Naast de glaskralen waren er ook kralen van natuurkoraal, die vanwege de kostbaarheid in kleinere hoeveelheden werden verhandeld.¹⁴⁶ De ladinglijsten laten ook zien in welke eenheden de kralen werden geteld. ‘Mas’ en ‘cabas’ waren de twee eenheden die op alle lijsten terug te vinden zijn. Mas is afgeleid van het Italiaanse woord ‘mazzo’ (meervoud ‘mazzi’), te vertalen als bundel. Een mazzo bestond uit een vastgesteld aantal strengen van kralen geregen aan een koord, het aantal hing af van het type kraal.¹⁴⁷ De Nederlanders namen dit Italiaanse systeem van de mazzo over. De herkomst van de term cabas is niet bekend.

Het is bekend dat de WIC en de MCC kralen naar West-Afrika brachten, maar gingen er ook kralen naar het Caribisch gebied? Voor de WIC is dat lastig in kaart te brengen. Het papierwerk is wat betreft de registratie van menselijke lading uiterst gedetailleerd als het gaat over het traject tussen Afrika en Sint Eustatius. Op de man af werd er een overzicht gegeven van de ingescheepte slaven en aan het eind van de tocht werd de balans van overlevenden en overledenen opgemaakt. Daarnaast werden er ook goederen als wapens, levensmiddelen en kleding verscheept voor gebruik op het eiland. Zo vervoerden de WIC-schepen *Jonge Cornelis* en *Hirondelle* in 1722 textiel, thee, tabakspijpen, drinkglazen en allerlei andere gebruiksvoorwerpen naar Sint Eustatius.¹⁴⁸ Over de producten bestemd voor de handel – en dus mogelijk de kralen – was men minder expliciet. Deze werden slechts aangeduid als ‘enkele coopmanschappen’, wat het onmogelijk maakt om voor de WIC te bepalen of de compagnie ook kralen naar Sint Eustatius bracht.¹⁴⁹ Voor de MCC is dit wel te traceren.

Van alle tochten die de MCC – al dan niet via West-Afrika – naar Sint Eustatius uitreedde, zijn de carga- of negotieboeken bewaard gebleven.¹⁵⁰ Aan de hand van deze overzichten is de afzetmarkt van de kralen precies in kaart te brengen. In totaal ondernam de MCC 24 reizen naar Sint Eustatius.

SsVQ&hl=nl&sa=X&ved=2ahUKewjS_Yjd2bnjAhVMYIAKHWSaDRAQ6AEwDHoECAQQAQ#v=onepage&q=Oeconomisch-Technologische%20Encyclop%C3%A4die&f=false, geraadpleegd op 5 juni 2019.

¹⁴⁵ Ryder, *Benin and the Europeans*, 98.

¹⁴⁶ De Roever, ‘Venetiaans glas uit Amsterdam’, 159.

¹⁴⁷ Bij het Italiaanse systeem gingen er bijvoorbeeld van de grote kralen (‘botellica groffezza’) 36 snoeren in een mazzo en van de kleinere kralen (‘botellica mezzania’) gingen er zestig snoeren in een mazzo. Zie Krüniss, *Oeconomisch-Technologische Encyclopädie*, 388-389.

¹⁴⁸ NA, WIC, inv. nr. 619, folio 7, Carge ofte Vraglijst van het schip *Hirondelle*, gedestineerd na St. Eustatius, 1 juni 1722; Idem, folio 10, Carge ofte Vraglijst van het schip *De Jonge Cornelis* gedestineerd na St. Eustatius en St. Thoomes, 27 mei 1722.

¹⁴⁹ Idem, diverse folio’s.

¹⁵⁰ In de cargazoekenboeken werd de inkoop van goederen door de MCC in Middelburg geregistreerd, de carga- of negotieboeken waren bedoeld om de handel bij te houden door middel van het registreren van de ingekochte goederen (krediet) en de bestemming ervan (debit).

De eerste vier reizen betrof dat een rechtstreekse reis, de andere keren leidde de route via het huidige Guinee of Angola en andere Caribische bestemmingen (zie tabel 4). Aan de hand van de carga- en negotieboeken kan bijvoorbeeld van het schip *Haast U Langzaam* dat in 1772 naar Angola koerste, gesteld worden dat verreweg het grootste deel van de kralen werd gebruikt voor de inkoop van slaven. Een ander deel werd gebruikt voor ‘makelaarsgeld’; dat betrof de kosten die de MCC kwijt was aan de bemiddelaars of tussenhandelaars die in contact stonden met de Afrikaanse slaveneigenaren. Ook onkosten werden soms met kralen betaald, dat ging om allerlei kostenposten zoals het inslaan van voedsel en accommodatie.¹⁵¹ Verder werden er kralen cadeau gedaan aan hooggeplaatste personen: de koning van Malemba kreeg een snoer bloedkoralen van twaalf ons.¹⁵² Ook het Afrikaanse personeel werd betaald met glaskralen. Voor zes maanden huur van drie logiejongens, een kok en twee toezichthouders bij het inladen van de goederen werden wat textiel, twintig bundels blauwe dominee-kralen, twintig bundels blauwe agrij-kralen en een aantal messen neergelegd.¹⁵³ Tenslotte is te zien dat een Afrikaan genaamd Priemo Januarey zijn loon voor tien maanden dienst voor de MCC in textiel, jenever en negen bundels dominé-kralen kreeg uitbetaald.¹⁵⁴ Slechts een enkel MCC-schip dat kralen vervoerde, had deze nog aan boord bij aankomst bij Sint Eustatius. Dat betrof de *Publicola*, de *Jonge Wilhem* en de *Zanggodin* (zie tabel 4). De blue beads waren echter geen onderdeel van het kralenassortiment van de drie schepen; er is geen enkele blauwe kraal op de ladinglijsten te vinden.¹⁵⁵ De kralen die op Sint Eustatius nog aan boord waren, werden in het geval van de *Jonge Willem* als ‘teveel’ bestempeld en de surplus van de *Zanggodin* werd met de eerste de beste gelegenheid weer terug naar Middelburg gestuurd.¹⁵⁶ Alleen de bestemming van de kralen van de *Publicola* is onbekend.

Er kan geconcludeerd worden dat Sint Eustatius voor de MCC geen afzetmarkt was als het ging om de kralenhandel. De kralen die waren overgebleven bij aankomst op Sint Eustatius werden teruggestuurd. Vermoedelijk om ze vervolgens weer naar Afrika te zenden, waar de kralen gretig aftrek vonden. Het bovenstaande – samen met het feit dat de WIC de kralen niet specifiek registreerde – in acht nemende, is het zeer onwaarschijnlijk dat de WIC wél kralen met regelmaat en in grote hoeveelheden naar Sint Eustatius vervoerde. Als de blue beads al onderdeel waren van de

---

¹⁵¹ Zeeuws Archief, MCC, inv. nr. 533, folio 5, Carga- en negotieboek van het schip *Haast U langzaam*, 1773.

¹⁵² Idem, folio 25, Carga- en negotieboek van het schip *Haast U Langzaam*, 1773.

¹⁵³ Een logiejongen was een persoonlijke bediende die bij de bezoekers verbleef en voor allerlei klusjes werd ingezet.

¹⁵⁴ Zeeuws Archief, MCC, inv. nr. 533, folio 26, Carga- en negotieboek van het schip *Haast U Langzaam*, 1773.

¹⁵⁵ Idem, inv. nr. 1572, Cargazoenboek van het schip *Publicola* naar St. Eustatius, 1749-1750; Idem, inv. nr. 674, Scheepsnegotieboek van de snauw *Jonge Willem*, via Guinee en Suriname naar Sint Eustatius, 1772-1773; Idem, inv. nr. 1401, Cargazoenen van de *Zanggodin*, via Guinee en Sint Maarten naar Sint Eustatius, 1773-1775.

¹⁵⁶ Idem, inv. nr. 674, folio 65, Scheepsnegotieboek van de snauw *Jonge Willem*, via Guinee en Suriname naar Sint Eustatius, 1772-1773; Idem, inv. nr. 1399, folio 37, Aantekeningenboek van negotie van de *Zanggodin*, 20 mei 1775.

trans-Atlantische ‘grote vaart’, zal de aankomst ervan op Sint Eustatius meer een uitzondering dan de regel zijn geweest. De vraag rest in welke context de kralen wél moeten worden gezien. Immers verklaart het bovenstaande niet waarom er op Sint Eustatius zulke grote aantallen blue beads worden gevonden. De oorzaak van de aanwezigheid en functie van de kralen op het eiland zal onder andere in de volgende paragraaf aan bod komen.

Tabel 4: De schepen die de MCC gedurende de achttiende eeuw uitreedde naar Sint Eustatius.

Naam schip	Jaar vertrek	Jaar aankomst	Route/bestemming	Kralen aan boord	Kralen naar SE
Jonge Wilhem	1745	1746	Sint Eustatius – Sint Thomas		
Vrijheid	1746	1747	Sint Eustatius		
Jonge Wilhem	1746	1747	Sint Eustatius		
Publicola	1749	1750	Sint Eustatius	x	x
Middelburgs Welvaren II	1756	1758	Guinee – Suriname – Sint Eustatius	x	
Drie Gezusters	1757	1759	Angola – Sint Eustatius	x	
Prins Willem V	1761	1762	Guinee – Sint Eustatius	x	
Nieuwe Hoop	1764	1766	Angola – Curaçao – Sint Eustatius	x	
Haast U Langzaam	1766	1768	Angola – Suriname – Sint Eustatius	x	
Jonge Wilhem	1771	1771	Guinee – Suriname – Sint Eustatius	x	x
Prins Willem V	1771	1773	Angola – Sint Eustatius	x	
Jonge Willem	1772	1773	Guinee – Suriname – Sint Eustatius	x	
Vliegende Faam	1772	1774	Guinee – Suriname – Sint Eustatius	x	
Haast U Langzaam	1772	1774	Angola – Suriname – Sint Eustatius	x	
Nieuwe Hoop	1772	1773	Guinee – Sint Eustatius	Onbekend	Onbekend
Zanggodin	1773	1775	Guinee – Sint Eustatius	x	x
Geertruida & Christina	1774	1776	Guinee – Suriname – Sint Eustatius	x	
Haast U Langzaam	1775	1776	Guinee – Suriname – Sint Eustatius	x	
Geertruida & Christina	1776	1778	Guinee – Sint Eustatius	x	
Watergeus	1776	1777	Guinee – Sint Eustatius	Onbekend	Onbekend
Aurora	1776	1777	Guinee – Sint Eustatius	x	
Zorg	1777	1779	Guinee – Suriname – Sint Eustatius	x	
Nieuwe Hoop	1779	1780	Guinee – Suriname	x	
Zeemercuur	1787	1790	Guinee – Suriname – Sint Eustatius	x	

Bron: Zeeuws Archief, MCC, inv. nrs. 213-1572, Cargazoeneboeken en carga- en negotieboeken van alle schepen uitgereed naar Sint Eustatius, 1745-1790. Op volgorde van de weergave in de tabel de inventarisnummers 651 en 652, 1281, 658, 1572, 792, 344, 995, 824 en 825, 519, 673, 1019, 674, 1194, 533, onbekend, 1401, 418, 538, 425, onbekend, 224, 1427, 859, 1406.

2.2 De blue beads op Sint Eustatius

2.2.1 De rol in de koloniale samenleving

Een van de verhalen die de ronde doet is dat de blue beads als loon voor de slaven werden gebruikt, ter vervanging van muntgeld.¹⁵⁷ Soms wordt er zelfs gesteld dat de kralen het enige betaalmiddel onder de lokale bevolking was.¹⁵⁸ Dat de kralen de functie van salaris vervulden is mogelijk, maar het was in ieder geval niet de enige vorm van uitbetaling. Bewijs hiervoor is te vinden in het WIC-archief en het Oud-Archief van Sint Eustatius. In het eerstgenoemde archief bevinden zich onkostenrekeningen die door de commandeur op Sint Eustatius naar de Kamers in de Republiek werden gestuurd. Op 3 december 1720 schreef commandeur Jacob Stalperd op een van die rekeningen dat hij op 14 oktober twee stuivers had uitgegeven aan het loon van slaaf Tam, die de slaaf Gratie te pakken had weten te krijgen, nadat die 's nachts een huis in brand had gestoken.¹⁵⁹ Ook documenten in het Oud-Archief van Sint Eustatius getuigen ervan dat slaven in geld werden uitbetaald. Het grootboek van het 'koopmanshuis' van firma Beaujon en Zoon laat zien dat de slaven die in 1780 in de pakhuisen van het bedrijf werkten in pesos werden uitbetaald; het zogenaamde 'negerloon'.¹⁶⁰ Ook op onkostenrekeningen uit de negentiende eeuw is uitbetaling van de slaven in muntgeld te zien. De onbeheerde wees- en boedelkamer was bijvoorbeeld bij de verkoping van de nalatenschappen van Isaac Huret Zurmühlen op 23 juni 1818 twee dollar kwijt aan 'negerloon'.¹⁶¹ Bij de begrafenis was de familie van Zurmühlen een paar dollar kwijt om de slaven de wijn te laten halen die bij de gelegenheid werd gedronken.¹⁶² Alle bovengenoemde 'negerlonen' waren maar kleine bedragen, maar het getuigt ervan dat betaling in muntgeld gebruikelijk was op het eiland. Ook bij manumissie gebeurde de vrijkoping met gemunt geld.¹⁶³ Het zou overigens ook vreemd zijn dat de blanke bevolking een betaling in kralen accepteerde, gezien de voorwerpen voor de Europeanen maar weinig waarde hadden. Er is geen bewijs te vinden voor de stelling dat – naast muntgeld – ook kralen werden gebruikt. Het feit dat dit niet is geregistreerd, hoeft natuurlijk niet te betekenen dat het niet voorkwam. Wellicht betrof het 'negerloon' een uitbetaling aan vrije Afrikanen uit de free

---

¹⁵⁷ Beschrijving van de blue beads op de website van duikschool Scubaqua (zie figuur 1), <https://www.scubaqua.com/nl/8ulhh6-history.html>, geraadpleegd op 30 mei 2019.

¹⁵⁸ Op de website van UseBlueBead, een bedrijf dat tickets voor evenementen op Sint Maarten verkoopt, is te lezen dat men de naam Blue Bead gebruikt omdat het 'Statia's local currency in the seventeenth century' zou zijn geweest, <https://usebluebead.com/about-2/>, geraadpleegd op 24 juni 2019.

¹⁵⁹ NA, WIC, inv. nr. 1181, folio 61-62, De uitgaven van commandeur Jacob Stalperd, 3 december 1720.

¹⁶⁰ Idem, Oud-Archief van Sint Eustatius tot 1828, inv. nr. 550, folio 9, Onkostenrekening in het grootboek van koopmanshuis Beaujon en Zoon, 7 juni 1780. Ook op andere folio's van onkostenrekeningen uit dat jaar is uitbetaling van het loon in pesos te zien.

¹⁶¹ Idem, inv. nr. 207, folio 187, Overzicht van de verkoop bij publieke veiling van de nalatenschap van Isaac Huret Zurmühlen, 23 juni 1818.

¹⁶² Idem, folio 228, Onkostenrekening van de begrafenis van Isaac Huret Zurmühlen, 23 juni 1818.

¹⁶³ Idem, inv. nrs. 190-197, Registers van door de secretaris geregistreerde akten, achttiende eeuw.

black village, en werden de kralen gegeven aan de niet vrije zwarten. Dat is echter niet uit de bronnen af te leiden. Er wordt in de documenten namelijk geen duidelijk onderscheid tussen slaven en vrije zwarten gemaakt: de woorden 'slaaf' en 'neger' worden door elkaar gebruikt.

Het is ook mogelijk dat de kralen niet structureel werden uitgekeerd maar als gelegenheidsgiften werden gegeven. Karklins en Barka schreven in 'The Beads of St. Eustatius' dat de slaven in de West-Indische koloniën naast voedsel en kleding soms bij gelegenheid ook andere giften kregen van de plantage-eigenaren. Hierbij verwezen de auteurs naar een aantal voorbeelden uit de *Journal of a West India Proprietor*, het verslag van de Londense planter John Murray die op Jamaica woonde. Hij gaf bij speciale gelegenheden accessoires en luxere kleding aan zijn slaven.¹⁶⁴ Karklins en Barka stelden dat de Stataanse slaven met een soortgelijk bezit mogelijk gehandeld hebben met lokale kooplieden en zo in het bezit van de kralen zijn gekomen.¹⁶⁵ Dat gezegd hebbende, is het natuurlijk ook goed mogelijk dat de slaven de kralen rechtstreeks van hun eigenaren ontvingen. Stelten voegde daar aan toe dat kralen ook door diefstal in het bezit van slaven kwamen; deze bewering werd echter niet onderbouwd. Het is een logische denkstap – er vanuit gaand dat de slaven de kralen inderdaad bezaten – dat dit bezit leidde tot handel. In 'Blue Beads, Afro-Caribbeanware and Tumblers' schreef Gilmore dat er op Sint Eustatius door zowel de Europese bevolking als door de slaven handel werd gedreven.¹⁶⁶ Volgens de auteur ging dat onder andere – zoals de titel van het artikel ook suggereert – om aardewerk, glaswerk en blue beads. Hoewel Gilmore wat betreft het glas- en aardewerk sterke argumenten gaf, kwamen de blue beads verder, opmerkelijk genoeg, niet aan bod. Er is dus vooralsnog geen bewijs dat onderschrijft dat de slaven in de kralen handelden. Stelten noemde ook dat de blue beads werden gedragen als lichaamsversiering om de hals, armen en benen.¹⁶⁷ Hierbij verwees hij naar het artikel van Karklins en Barka die 23 kleine kralen – hoogstwaarschijnlijk ging het om een halsketting – vonden in een ongemarkeerd graf bij de Nederlands Hervormde kerk op het eiland (zie tabel 5, SE 2 en bijlage 1). De overblijfselen betroffen die van een jongvolwassen persoon, wiens geslacht en afkomst onbekend is. Wat Stelten niet aangaf, is dat Karklins en Barka ook schreven dat het naast blauwe kralen ook ging om ronde opaalzwarte, ronde witte en opaal amberkleurige kralen.¹⁶⁸ Als de ketting al in het bezit was van een persoon van Afrikaanse afkomst, is het dus nog niet gezegd dat specifiek de blue beads als sieraden werden

---

¹⁶⁴ Matthew Gregory Lewis, *Journal of a West India Proprietor kept during a Residence in the Island of Jamaica* (Londen 1834) 125; Idem, 343. Gedigitaliseerde versie, <https://archive.org/details/journalofwestind00lewiuoft/page/n6>, geraadpleegd op 12 mei 2019.

¹⁶⁵ Karklins en Barka, 'The beads of St. Eustatius', 75.

¹⁶⁶ Richard Grant Gilmore III, 'Blue Beads, Afro-Caribbeanwares and Tumblers: International Trade by Enslaved Africans' *Free Ports of the Caribbean: Curaçao and Statia in the Eighteenth Century. National Archaeological Anthropological Memory Management (NAAM) Lectures 2010* (Curaçao 2008) 43.

¹⁶⁷ Stelten, *From Golden Rock to Historic Gem*, 77.

¹⁶⁸ Karklins en Barka, 'The Beads of St. Eustatius', 75.

gedragen. Jaren later werd er door Gilmore een ketting met zo'n zeshonderd glaskralen gevonden in de overblijfselen van een toilet bij Duinkerck House Property (SE 230, zie bijlage 1).¹⁶⁹ Er zaten geen blue beads aan de ketting, wel werden er enkele losse blauwe kralen gevonden.¹⁷⁰ Gilmore ging er vanuit dat de ketting in het bezit van een slaaf was geweest, gezien er op de locatie ook veel Afro-Caribisch aardewerk werd gevonden. Beide vondsten sluiten niet uit dat kralen in bezit waren van slaven, maar bewijzen dit ook niet.¹⁷¹ Wel is het duidelijk dat de kralen niet slechts voor doorvoer op het eiland waren, maar ook door de Statianen – van welke afkomst dan ook – werden gebruikt.

In de inleiding werd reeds genoemd dat er door de jaren heen enorme hoeveelheden blue beads op het eiland zijn gevonden. Dat wil niet zeggen dat de kralen altijd significant zijn als het gaat om de studie naar het verleden. Archeoloog Joost Morsink voerde voor het SECAR enkele opgravingen uit en schreef in een rapport over de blue beads:

'Blue beads, as an artefact without context, have little archaeological value. The beads are numerous and their significance is well-known to St. Eustatius' history. Additional blue beads do not change this specific perspective significantly. However, blue beads in context and in association with other archaeological finds do provide additional information.'¹⁷²

De context waarin de kralen worden gevonden, is dus van ongekend belang. Barka en Karklins gaven een overzicht van de contexten van ruim driehonderd kralen die tot 1988 zijn verzameld. Deze bevonden zich verspreid over acht opgravingen op het eiland (zie tabel 5). De kralen zelf zijn niet nauwkeurig te dateren, maar op basis van de andere gevonden artefacten bij de blue beads kon worden vastgesteld in welke periode de opgraving in functie was in de koloniale periode. Alle blue beads werden in achttiende- of zelfs negentiende-eeuwse contexten gevonden. Verder is te zien dat de kralen zowel in het benedendorp als in het bovendorp werden opgegraven; nogmaals een bevestiging dat de kralen niet slechts voor opslag in de pakhuizen lagen.¹⁷³

Veel van de blue beads die na het onderzoek van Karklins en Barka zijn opgegraven door families, zijn door het SECAR gefotografeerd. Deze foto-overzichten laten de variaties zien die allen onder de noemer blue bead vallen (zie bijlage 4). Het grootste gedeelte van deze kralen betreft blue beads zonder archeologische context en draagt daarom niet bij aan de beantwoording van de hoofdvraag van deze studie.

---

¹⁶⁹ Gilmore, 'Beads', 71.

¹⁷⁰ Gilmore, *The Archaeology of New World Slave Societies*, 119.

¹⁷¹ Idem, 124.

¹⁷² Joost Morsink, *Archaeological Assessment of Battery Bouillé (SE 69), St. Eustatius, Caribbean Netherlands. St. Eustatius Center for Archaeological Research report* (Oranjestad 2013) 1.

¹⁷³ Karklins en Barka, 'The Beads of St. Eustatius', 57-59.

Tabel 5: Overzicht gevonden blue beads door Karklins en Barka (tot 1988).

Site	Upper Town (UT) / Lower Town (LT)	Omschrijving vindplaats	Datering vindplaats	Kralen Wliff(d)	Kralen totaal
SE 2	UT	Vuilstortplaats + graf	1750-1775	3	45
SE 7	LT	Crooks Castle*, vermoedelijk een suikerfabriek	>1700	12	27
SE 19	LT	Vuilstortplaats tussen twee pakhuizen	< 1800	18	28
SE 218	UT	Het woonhuis van commandeur Simon Doncker	>1750	3	46
SE 219	UT	Onbekend, diende in 1920-30 als gastenverblijf	>1700	43	171
SE 220	Binnenland	Princess Estate plantage, met twee negentiende-eeuwse suikerfabrieken	>1800	1	4
SE 307	LT	Pakhuis	1700-1900	1	1
Sleen	-	Strand (Wliff(d))	-	4	14
Totaal				85	336

* Vindplaats aangetast door bead hunters (schatzoekers die zoeken of graven naar blue beads).

Naar Karklins en Barka, 'The beads of St. Eustatius', 57-59.

In de jaren 2000 en 2001 werden er door Gilmore twee opgravingen gedaan waarbij er wel blue beads met context zijn beschreven. Dat betrof allereerst de eerder genoemde vondst in het toilet van de tuin van Duinkerke House. Relevant hierbij was dat de datering van andere artefacten erop wees dat het huis en de tuin van 1740 tot 1800 in gebruik zijn geweest.¹⁷⁴ De andere opgraving betrof plantage Pleasure Estate (SE 57), die waarschijnlijk bewoond is geweest in de periode van 1750 tot 1820 (zie bijlage 1).¹⁷⁵ Er werden drie blue beads in een put met as gevonden waar voor het huishouden werd gekookt; vermoedelijk ging het om een gedeelte van het woonhuis.¹⁷⁶ Hoewel ook hier artefacten refererend aan het slavenleven werden gevonden, werd de plaats ongetwijfeld ook gebruikt door blanken. Vanaf 2013 verschenen er verder enkele rapporten van opgravingen uitgevoerd door het SECAR, waarin blue beads in een context werden beschreven.¹⁷⁷ Dit betrof de opgravingen bij Battery Bouillé, plantage Fair Play en de Old Gin House (zie bijlage 1). Bij Battery Bouillé, een van de verdedigingswerken op het eiland, werd er in 2013 gegraven naar aanleiding van een vondst van tien blue beads door het SECAR vlakbij de batterij. Ook 'bead hunters' zouden op die locatie dertig kralen gevonden hebben.¹⁷⁸ Na onderzoek bleek dat de kralen in een opslagruimte

¹⁷⁴ Gilmore, *The Archaeology of New World Slave Societies*, 116.

¹⁷⁵ Idem, 100.

¹⁷⁶ Idem, 95; Idem, 96.

¹⁷⁷ Op deze rapporten na kon het SECAR geen andere beschrijvingen van blue beads met context geven. Het is mogelijk dat deze er zijn, maar die data is nog niet geïnventariseerd en geordend, aldus Fred van Keulen van het SECAR in een mailwisseling op 13 mei 2019.

¹⁷⁸ De term 'bead hunters' wordt op Sint Eustatius gehanteerd voor schatzoekers die specifiek naar blue beads zoeken en graven.

lagen die vergrendeld kon worden. Vermoedelijk betrof het dus een opslag voor waardevolle spullen. De betekenis en rol van de kralen in de batterij bleef onduidelijk, maar vastgesteld kon worden dat er in ieder geval geen andere artefacten werden gevonden die iets met het slavenleven te maken hadden.¹⁷⁹ Plantage Fair Play werd voor het eerst vermeld op een kaart uit 1742. Het was een van de grootste plantages, gelegen tussen de krater de Quill en het huidige F.D. Roosevelt Airport. In 2014 werden er in een regio gelabeld nummer 472 zeven blue beads gevonden. Het bleek om een opslag te gaan – net als op Fair Play bedoeld voor waardevolle spullen – en op basis van het aardewerk en porselein dat werd gevonden kon gesteld worden dat de put van 1780 tot 1800 in gebruik is geweest.¹⁸⁰ Vermoedelijk ging het daarnaast om een schuilplaats waar de inwoners van de naastgelegen woonvertrekken gebruik van maakten. Helaas kon er over de kralen niet veel meer worden gezegd dan dat ze vermoedelijk in het bezit waren van de bewoners van de slavenverblijven. In 2015 werd er door het SECAR gegraven bij het Old Gin House Hotel. Er werden 47 blue beads gevonden, 35% daarvan betrof blauwe pentagonale kralen.¹⁸¹ Het bleek te gaan om huiselijke bebouwing die in gebruik was tussen 1750 en 1825.

Hoewel historisch bewijs ontbreekt, zijn er dus wel archeologische resultaten die erop wijzen dat de slaven kralen in bezit hadden. Het is dan ook bijzonder dat er bij een grootschalige opgraving van de slavenverblijven van plantage Schotsenhoek in 2015 juist in de slavenverblijven geen blue beads werden gevonden en in de vertrekken van de plantage-eigenaar wel (zie bijlage 1).¹⁸² Het kan natuurlijk zo zijn dat die kralen het eigendom waren van de huisslaven, maar gezien de slaven op de plantages voornamelijk in de slavenhutten werden gehuisvest is dat niet waarschijnlijk. Behalve dat de kralen samen met waardevolle spullen werden bewaard, laten bovengenoemde resultaten weinig zien over de functie van de kralen. Wel is het opvallend dat het merendeel van de opgravingen gaat om structuren uit de tweede helft van de achttiende eeuw of daarna. Het lijkt er sterk op dat de kralen dus met name in die tijd een functie hadden op het eiland. Verder onderzoek moet dit uitwijzen, maar het zou passen bij de economische ontwikkeling van die periode: de steeds groter wordende kleine vaart vanaf 1750. Alvorens die hypothese verder uitgewerkt zal worden, wordt er in de volgende deelparagraaf eerst gekeken naar de vermeende gebeurtenis op 1 juli 1863.

---

¹⁷⁹ Morsink, *Archaeological Assessment of Battery Bouillé*, 13.

¹⁸⁰ Cook en Stelten, *Preliminary Investigation of the Slave Quarters at Fair Play Plantation*, 28.

¹⁸¹ P.J.J.F. Soffers en Pardis Zahedi, *Archaeological Excavations at Old Gin House. Remains of a mid-18th to late 18th century domesticate area on a terrace in Lower Town, St. Eustatius, Dutch Caribbean. St. Eustatius Center for Archaeological Research report* (Oranjestad 2013) 46.

¹⁸² Stelten, *From Golden Rock to Historic Gem*, 76; Gesprek met Ruud Stelten op 20 maart 2019.

2.2.2 Het verhaal van 1863

Op de dag dat de slavernij op Sint Eustatius verleden tijd werd, zouden de vrijgemaakten volgens de sage hun kralen van de kliffen in de zee hebben geworpen.¹⁸³ Er is reeds bediscussieerd of de kralen inderdaad het zuurverdiende loon van de slaven waren, maar hoe zit het met die gebeurtenis uit 1863?

Vanaf de jaren twintig van de achttiende eeuw kwam vrijlating van slaven in toenemende mate voor. Dat had te maken met economische problemen op het eiland: de kosten waren hoger geworden dan de baten. Om de belasting op de manumissie te ontduiken maakten de eigenaren de vrijlating niet officieel, waardoor de vrijgelatenen juridisch gezien nog slaaf waren.¹⁸⁴ Door de Engelse en Franse afschaffing in respectievelijk 1833 en 1848 vluchtte er ook een klein aantal slaven naar omliggende eilanden. De vrijverklaring op Frans Sint Maarten in 1848 leidde er tevens toe dat er op Sint Eustatius onlusten ontstonden. Met behulp van de gewapende burgerbevolking en een oorlogsschip uit Curaçao werd de opstand bedwongen.¹⁸⁵ Na het voorval werd er hard opgetreden tegen de slaven. Een tweede periode van onrust in 1862 werd beëindigd door de afkondiging van de emancipatiewet op 21 oktober.¹⁸⁶ De gebeurtenissen in de koloniën werden nauwkeurig opgeschreven. Vanaf 1845 stond Sint Eustatius onder het gezag van de gouverneur van Curaçao, die per ambtelijke brief bericht deed aan het Ministerie van Koloniën. Op 10 mei 1864 deed de gouverneur verslag van de gebeurtenissen rond 1 juli op de eilanden. In die correspondentie werd ook de situatie rondom de afschaffing op Sint Eustatius beschreven.¹⁸⁷

Op 1 juli klonken er 's ochtends op het eiland saluutschoten, waarna gezaghebber N.A. Rost van Tonningen in de kerk een proclamatie voorlas waarin hij de vrijgemaakte bevolking geluk wenste met de vrijverklaring. Ook gaf hij aan erop te vertrouwen dat de vrijgemaakten zich rustig en ordelijk zouden gedragen. Na de vrijverklaring volgde er een kerkdienst die door de vrijgemaakten werd bijgewoond. Net als bij de gouverneur op Curaçao, kwam er bij Rost Van Tonningen na de kerkdienst een optocht van vrijgemaakten langs om hem te bedanken voor de vrijheid die ze van de regering hadden gekregen. 's Middags was het feest; met een optocht, muziek, versieringen en vlaggen werd de vrijheid gevierd. Verder voegde de gouverneur over de eilanden in het algemeen toe:

---

¹⁸³ Gilmore, 'Beads', 71.

¹⁸⁴ Hartog, *De bovenwindse eilanden*, 292.

¹⁸⁵ Anita van Dissel en Petra Groen, *In de West. De Nederlandse krijgsmacht in het Caribisch gebied*. Uitgegeven door Het Nederlands Instituut voor Militaire Historie te Den Haag (Franeker 2010) 38.

¹⁸⁶ Idem, 298.

¹⁸⁷ Kamerstuk van de Tweede Kamer (1863-1864), 149, ondernummer 2, pagina 1785, Verslag omtrent de uitvoering der wet houdende opheffing der slavernij op de eilanden Curaçao, Bonaire, Aruba, St. Eustatius, Saba en St. Martin, 22 juni 1864. Gedigitaliseerde versie, geraadpleegd op 12 april 2019.

‘De houding der vrijgemaakten in die dagen verdient allen lof; nergens werd eenige ongeregdheid bedreven of de openbare rust verstoord, nergens sloeg de vreugde tot baldadigheid over. Alles bleef binnen de perken van betamelijkheid. Ook na dien tijd zijn de vrijgemaakten rustig en ordelijk gebleven, en hun gedrag laat in dit opzigt niets te wensen over.’¹⁸⁸

Ook Rost van Tonningen schreef dat de vrijgemaakten op Sint Eustatius zich in de dagen na 1 juli rustig bleven gedragen. Wel ergerde hij zich aan het feit dat ze ‘alle verbintenis vermeden’ en hetgeen ze verdienden gelijk weer uitgaven, waardoor het gouvernement bij ziekte of een sterfgeval voor de kosten moest opdraaien.¹⁸⁹ Veel vrijgemaakten vertrokken na 1 juli voor enkele dagen naar de naburige eilanden om van hun vrijheid te genieten; allen keerden spoedig ook weer terug. Het verslag is zeer gedetailleerd. Een ongewone gebeurtenis als vrijgemaakten die massaal hun kralen van de kliffen gooiden, was dan ook zeker wel in de correspondentie opgenomen, mocht er sprake van zijn geweest. Ook in het verslag van 1864 is niets over de gebeurtenis te vinden.¹⁹⁰ Geconcludeerd kan worden dat het volksverhaal niet op historische feiten berust.

2.2.3 Blue bead hole

De sage van 1 juli 1863 wordt door de Statianen aangedragen als oorzaak voor het aanspoelen van de kralen op het strand. Hiervoor moet dus een andere verklaring gezocht worden. Wanneer er wordt gekeken naar de maritieme archeologie van Sint Eustatius, liggen de meeste vindplaatsen voor de zuidwestkust van het eiland. Op de kuststrook aan de baai bevinden zich tevens de overblijfselen van een aantal pakhuizen die ooit op de grens tussen land en water stonden. Het is dus mogelijk dat de kralen uit de pakhuizen in zee zijn geraakt, en dat ze door het getij af en toe nog aanspoelen. Het verklaart echter niet de enorme aantallen die ver van de kust in de zogenaamde ‘blue bead hole’ door duikers worden gevonden. Deze archeologische vindplaats (SE 506) betreft een zandvlakte op een paar honderd meter uit de kust ter hoogte van Gallows Bay op – vanwege het verschuivende zandbed – variërend van vijftien tot zeventien meter diepte (zie bijlage 1). In de blue bead hole zijn in de afgelopen dertig jaar duizenden blue beads gevonden, volgens Stelten geconcentreerd in een klein gebied in het centrum van de vlakte. Met name na een zwarte storm komen de kralen omhoog. Er wordt vermoed dat er op deze plek een scheepswrak ligt, een zeer aannemelijke gedachte. De baai van Oranjestad ligt namelijk bezaaid met wrakken. De natuurlijke haven werd frequent geplaagd door

---

¹⁸⁸ Kamerstuk van de Tweede Kamer (1863-1864), 149, 1785.

¹⁸⁹ Idem, 1786.

¹⁹⁰ Kamerstukken van de Tweede Kamer (1865-1866), 139, ondernummer 2, Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van de Kust van Guinea over 1864, 25 juli 1866. Gedigitaliseerde versie, geraadpleegd op 11 april 2019.

aardbevingen en orkanen, die voor ‘violent harbor activity’ zorgden.¹⁹¹ De vele scheepsrampen die daar het gevolg van waren, zorgden voor een grote hoeveelheid maritiem-archeologisch materiaal in de baai.¹⁹² Er is een aantal concrete aanwijzingen dat wijst op de aanwezigheid van een scheepswrak in de blue bead hole. De eerste aanwijzing is te vinden in het reisverslag van de Amerikaanse scheepsontwerper, zeiler en schrijver Frederick Fenger (1882-1970) die in 1911 in een kano met zeil door het Caribisch gebied voer en daarbij ook Sint Eustatius aandeed. Fenger werd op het eiland rondgeleid door de dokter.¹⁹³ Op een van de wandelingen liep het gezelschap over het strand van Gallows Bay naar – wat Fenger noemde – de enige nog werkende suikerraffinaderij op het eiland. Waarschijnlijk was het de vindplaats die nu wordt aangeduid als Crooks Castle (zie SE 7 in tabel 5 en bijlage 1). Fenger scheef wat de dokter hem daar vertelde:

‘Passing the walls of the last sugar refinery in operations on the island, we came to the beach. A blue spot in the sand caught my eye and I picked up a slave trading bead of the old days. It had been part of a cargo of a ship bound for Africa; her hulk lay somewhere out there in the dark waters of Crook’s Reef where it had lain for the last century or more, sending its mute messages ashore with each southwest gale, ground dull on their slow journey over the bottom of the Caribbean.’¹⁹⁴

Het is niet te achterhalen of de informatie op waarheid berust, maar in ieder geval ging er in 1911 nog het verhaal rond dat er een schip met kralen was gezonken. De locatie van het wrak dat Fenger beschreef (Crooks Reef) is volgens Stelten de plaats waar nu de meeste blue beads worden gevonden: blue bead hole.¹⁹⁵ Een tweede aanwijzing voor de aanwezigheid van een wrak is af te leiden uit de resultaten van het in paragraaf 2.1.1 besproken XRF-onderzoek. Uit de analyse blijkt dat de zes kralen afkomstig uit de blue bead hole qua samenstelling zo op elkaar lijken, dat ze hoogstwaarschijnlijk op dezelfde productieplaats zijn gemaakt (zie bijlage 2). Dit maakt het aannemelijk dat de producten onderdeel waren van één en dezelfde scheepsloading. De derde aanwijzing is dat er naast blue beads ook aardewerk, glaswerk, ballaststenen en metalen voorwerpen

---

¹⁹¹ Kathryn Bequette, ‘Shipwrecks of St. Eustatius: A Preliminary Study’ in E.N. Ayubi en J.B. Havisers eds., *Proceedings of the Thirteenth International Congress For Caribbean Archaeology*, part 2 (Curaçao 1991) 787-800, aldaar 787.

¹⁹² Ibidem.

¹⁹³ Volgens Richard Grant Gilmore was de dokter in die tijd het middelpunt van alle informatie op het eiland, gesprek met Gilmore op 29 mei 2019.

¹⁹⁴ Frederic A. Fenger, *Alone in the Caribbean: The Cruise of the ‘Yakaboo’ in the Lesser Antilles* (New York 1917) 306. Gedigitaliseerde versie, <https://archive.org/details/aloneincaribbean00feng/page/n6>, geraadpleegd op 8 april 2019.

¹⁹⁵ Stelten, *From Golden Rock to Historic Gem*, 77.

op de locatie zijn gevonden, wat wijst op een scheepswrak.¹⁹⁶ De artefacten zijn nog niet nader onderzocht en daarom zeggen de vondsten vooralsnog weinig over de datering van het wrak.

Stelten maakte verder de vergelijking tussen de in de blue bead hole gevonden kralen en twee vergelijkbare scheepsladingen gevonden in de Cariben. Ten eerste wees hij op het wrak van het Engelse slavenschip *Henrietta Marie* dat in 1700 zonk bij Florida. In het wrak werden zo'n dertienduizend kralen gevonden, veelal van Venetiaanse makelij.¹⁹⁷ Daarnaast wees Stelten op het *Manilla Wreck* bij Bermuda, vermoedelijk de overblijfselen van een achttiende-eeuws slavenschip, waarin ruim tienduizend kralen werden gevonden. Hoewel het bij beide scheepsladingen niet alleen om blue beads ging, bewijst het wel dat de slavenschepen soms (nog) kralen aan boord hadden in het Caribisch gebied.¹⁹⁸ Stelten opperde dat het blue bead hole-schip de kralen mogelijk aan boord had om ze op een later moment in West-Afrika te verhandelen. Ook Fenger gaf aan dat het vermeende schip als bestemming Afrika had.¹⁹⁹ Beide auteurs plaatsten het schip in het kader van de grote vaart in het Atlantisch gebied, maar hoe vanzelfsprekend is dit? Er zijn twee zaken die erop wijzen dat de blue beads juist in het kader van de kleine vaart moeten worden gezien. De piek in de goederenhandel – en dus ook van het scheepvaartverkeer in de baai – lag in de periode waarin de kleine vaart de handel domineerde. Het was in die periode dat het meest brede scala aan producten op Sint Eustatius werd gebracht. De zeer complexe handelspatronen in die tijd maakten dat het niet uitzonderlijk was dat er producten die voor een compleet ander werelddeel waren bestemd, toch het eiland passeerden.²⁰⁰ Hoewel de kralen – zoals in paragraaf 2.1.2 werd beschreven – niet structureel voor Sint Eustatius waren bedoeld, kunnen ze dus in deze periode gemakkelijk op het eiland terecht gekomen zijn. Daarnaast werd in paragraaf 2.2.1 gesteld dat de blue beads op het eiland frequent in contexten gedateerd in de tweede helft van de achttiende eeuw worden gevonden, wat mogelijk wijst op een verband met de kleine vaart.

In het verlengde van de aanname dat de blue bead een Nederlands product is, ging Stelten ervanuit dat het wrak een Nederlands schip of Frans moet zijn geweest.²⁰¹ Het schip kan echter onder de vlag van elk willekeurig Europees zeevarend land hebben gevaren, gezien de grote diversiteit aan buitenlandse schepen in de grote én kleine vaart. Tevens deed Stelten een poging de omvang van de lading in te schatten, waarbij hij verwees naar de dertien- en tienduizend kralen in respectievelijk het wrak van de *Henrietta Marie* en het *Manilla Wreck*. De onderzochte MCC-lijsten laten echter zien dat

---

¹⁹⁶ Stelten, *From Golden Rock to Historic Gem*, 78.

¹⁹⁷ Idem, 79.

¹⁹⁸ Clifford Early Smith, *The Manilla Wreck: Bermuda's Role in the Atlantic Slave-Smuggling Trade* (Proefschrift, Lexington 2003) 53.

¹⁹⁹ Stelten, *From Golden Rock to Historic Gem*, 79.

²⁰⁰ Goslinga, *The Dutch in the Caribbean and in the Guianas*, 225-226.

²⁰¹ Hierbij refereerde Stelten naar een aantal voorbeelden van Nederlandse producten die in Franse scheepswrakken werden gevonden.

de ladingen heel verschillende hoeveelheden kralen bevatten. Zo vervoerde het schip *Haast U Langzaam* in 1766 'slechts' 202 cabas kralen naar Angola, terwijl de *Jonge Willem* vijf jaar later tweeduizend cabas en vierhonderd mas kralen naar Guinee verscheepte.²⁰² Hetgeen gezegd wordt over het blue bead hole-wrak blijft dus bij speculeren. De bestemming, land van herkomst en omvang van de lading is niet te achterhalen, tenzij er grondig archeologisch onderzoek in de blue bead hole zal worden verricht.

Geconcludeerd kan worden dat vrijwel alle verhalen over de blue beads op aannames berusten. Die aannames zijn een samenraapsel van uit verband gerukte historische feiten, ontorechte verbanden en overgenomen misvattingen. Om die reden kunnen de verhalen als sagen worden bestempeld. In dit hoofdstuk werd duidelijk dat de blue beads hoogstwaarschijnlijk niet in Amsterdam zijn gemaakt. De geschetste patronen van de Europese glasproductie, de twee onderzoeken van Karklins en het eigen XRF-onderzoek wijzen op Bohemen of Duitsland als plaats van herkomst. De besproken onkostenrekeningen laten verder zien dat het niet aannemelijk is dat de blue beads het enige salaris was waarmee de slaven werden uitbetaald. Hoewel het goed mogelijk is dat de slaven de kralen gebruikten voor ruilhandel en lichaamsversiering, is ook hiervoor geen archeologisch noch historisch bewijsmateriaal gevonden. Wel is het opvallend dat de kralen waarvan een archeologische context bekend is, veelal gevonden worden in laat achttiende-eeuwse nederzettingen, in de tijd dat Sint Eustatius bloeide vanwege de rol in de kleine vaart. Het blue bead hole-wrak – waarvan de aanwezigheid zeer waarschijnlijk is – biedt zonder verder archeologisch onderzoek op de locatie geen verdere informatie over de herkomst en rol van de blue beads. Wel verklaart een wrak het aanspoelen van de kralen vandaag de dag, dat overduidelijk niet uitgelegd moet worden met de sage van 1 juli 1863. Ondanks de vele misvattingen over de blue beads moet men het belang van de verhalen voor de Statianen niet onderschatten. Het volgende hoofdstuk zal daarom in het teken staan van een onderzoek naar de blue bead-traditie in relatie tot de Statiaanse identiteit en de vraagstukken over erfgoedbescherming en toerisme op het eiland.

---

²⁰² Zeeuws Archief, MCC, inv. nr. 519, Cargaboek van de tweede reis van het fregat *Haast U Langzaam*, dat in 1766-1768 van Middelburg via Angola en Suriname naar Sint Eustatius voer, 1766; Idem, inv. nr. 673, Lijst ofte carga van een armezoen van 225 slaven, 1771.

Op Sint Eustatius heerst er een ware ‘blue bead fever’. De kralen worden met man en macht op het strand en op de zeebodem gezocht, opgegraven en verkocht of juist als gekoesterd familiebezit bewaard. Niet alleen de kralenkoorts maar ook de volksverhalen over de blue beads zijn onderdeel van de blue bead-traditie, diep ingebed in de Stataanse cultuur en identiteit. Kunnen we in de woorden van Eric Hobsbawn en Terence Ranger spreken van een ‘invented tradition’?²⁰³ Zo ja, hoe wordt dit zichtbaar en wat is het doel van een dergelijke uitgevonden traditie? Verder wordt er in dit hoofdstuk gekeken naar de rol van het toerisme bij het ontstaan en de instandhouding van de blue bead-traditie. Hierbij spelen de verhalen van verschillende Statianen een belangrijke rol. Tenslotte zullen eventuele bedreigingen voor het erfgoed worden besproken. Thema’s als de regelgeving rondom de bescherming van erfgoed en de uitvoer van historische artefacten zullen hierbij aan bod komen. Dit laatste hoofdstuk bekommert zich om de vraag hoe en waarom de blauwe kralen in het verleden én vandaag de dag nog steeds Statianen, archeologen en toeristen in hun greep houden.

3.1 De blue bead-traditie

3.1.1 Een uitgevonden traditie?

Het is niet precies te traceren wanneer de verhalen over de kralen – en dan met name de sage van 1 juli 1863 – in de wereld zijn gebracht. Was er misschien één vrijgemaakt persoon die een blauwe kraal op die dag in de zee gooide? Werkte het verhaal daarna zo aanstekelijk zodat het op het geheel van de vrijgemaakten werd toegepast? Of gaat het om een uitvinding uit een latere periode? Deze vragen blijven onbeantwoord, maar Frederic Fenger repte in 1911 in ieder geval met geen woord over dit fenomeen. Wel kan onderzocht worden hoe de blue bead-traditie geduid kan worden.

Eric Hobsbawn en Terence Ranger introduceerden in 1983 het begrip ‘invented tradition’ dat Hobsbawn als volgt omschreef:

‘Invented tradition is taken to mean a set of practices, normally governed by overtly or tacitly accepted rules and of a ritual or symbolic nature, which seek to inculcate certain values and norms of behaviour by repetition, which automatically implies continuity with the past. In

---

²⁰³ Eric Hobsbawn en Terence Ranger eds., *The Invention of Tradition* (Cambridge 1983).

fact, where possible, they normally attempt to establish continuity with a suitable historic past.'²⁰⁴

Een uitgevonden traditie is dus een bepaald gebruik dat op een symbolische manier verbinding en continuïteit met het verleden tot doel heeft. Dit zien we terug in de blue bead-traditie wanneer er met het koesteren van de kralen wordt teruggerepen op de afschaffing van de slavernij in 1863. De blue beads zijn voor de Statianen het symbool geworden voor de breuk met een periode van onderdrukking en uitbuiting en de overgang naar een periode waarin de gekleurde bevolking geleidelijk aan hun plek en rechten in de samenleving heeft verworven. Op die manier wordt er een 'suitable past' geschapen: een verhaal uit het verleden dat past bij de identiteit van de Statianen en met datgene wat men wil uitdragen.²⁰⁵ De blue bead-traditie kan dus gezien worden als onderdeel van het emancipatieproces van de zwarte bevolking. Dat het in het geval van Sint Eustatius om een specifiek voorwerp gaat dat de continuïteit met het verleden symboliseert, past ook bij wat Hobsbawn in *The Invention of Tradition* betoogde. Materialen en voorwerpen worden volgens de auteur vaak gebruikt om een traditie te creëren, het verleden wordt op die manier tastbaar.²⁰⁶ Vaak zijn dat objecten die in het verleden een praktische functie hadden en in de uitgevonden traditie een symbolische functie. Als voorbeeld noemde Hobsbawn de uniformen van de Britse cavalerie: nu deze geen dienst meer doen staan ze symbool voor het verleden waarin ze juist veelvuldig gebruikt werden. Voor de blue beads gaat dit deels op. Hoewel de kralen niet meer als handelswaar functioneren, is er nog steeds wel een markt in de voorwerpen, waarover in de volgende paragraaf meer. Tenslotte noemde Hobsbawn het belang van de herhalende factor, die ervoor zorgt dat de traditie in stand wordt gehouden. Op Sint Eustatius blijven de kralen aanspoelen en bij hevige regenval komen de blue beads letterlijk bovendrijven. Stormen zorgen voor steeds weer een nieuwe verzameling kralen in de blue bead hole. De uitgevonden blue bead-traditie is door de druppelsgewijze toevoer van kralen een lang leven beschoren.

De toepassing van de blue beads als culturele uiting is op allerlei niveaus terug te zien. In 2004 werd het nieuwe wapenschild van Sint Eustatius ontworpen door Walter Hellebrand, directeur van de St. Eustatius Historical Foundation (SEHF). Om het wapenschild, waarop onder andere de Quill, Fort Oranje en suikerrietstengels te zien zijn, is een ketting van blue beads gehangen (zie afbeelding 2). De ketting werd in het verzoek voor de wapenverlening als volgt omschreven:

---

²⁰⁴ Eric Hobsbawn, 'Introduction: Inventing Traditions', in: Eric Hobsbawn en Terence Ranger eds., *The Invention of Tradition* (Cambridge 1983) 1-14, aldaar 1.

²⁰⁵ Ibidem.

²⁰⁶ Idem, 6.

‘Het schild is omgeven door een ketting van “Blue beads” blauwe kralen, die de historische curiositeit zijn, typerend voor St. Eustatius en die nog steeds in de wateren gevonden worden. Het symboliseert ook de vele werelddelen waar de bevolking van St. Eustatius vandaan komt daar de kralen ook gevonden worden in Amerika, Europa en Afrika. Ze zijn hier allemaal in harmonie aaneengeregen, in een prachtige ketting.’²⁰⁷

Het is een wat opmerkelijke beschrijving. Allereerst door het feit dat er wordt gewezen op een historische curiositeit, waar verder niet over uit wordt gewijd. Vermoedelijk verwijst het naar de onwetendheid die er (historisch gezien) heerst ten opzichte van de kralen. Daarnaast is opmerkelijk dat er wordt verwezen naar de wereldwijde verspreiding van de kralen terwijl de afgebeelde Wilf(d)-kralen vrijwel alleen op Sint Eustatius voorkomen. In de bevestiging van de wapenverlening in 2010 werd er volstaan met ‘het schild omsloten door een kralenketting van azuur’, terwijl er nog nooit een kraal van azuurgesteente (lapis lazuli) op het eiland is gevonden.²⁰⁸ Deze misvattingen in de beschrijvingen daar gelaten, geeft de weergave van de blue beads op het wapenschild aan dat de kralen een symbool zijn voor de waarden van de Statische samenleving: de herinnering aan het slavernijverleden. Op een heel ander niveau zien we de toepassing van de uitgevonden traditie in logo’s en namen van organisaties. Zo is er in het logo van Scubaqua, het grootste duikcentrum van het eiland, een blue bead verwerkt. Een van de grotere restaurants op het eiland draagt de naam Blue Bead Bar en op Sint Maarten loopt de kaartverkoop van evenementen grotendeels via UseBlueBead.com.²⁰⁹

Afbeelding 2: Het in 2010 erkende wapen van Sint Eustatius.

Bron: Hoge Raad van Adel Jaarverslag 2010, Bijlagen: wapenverleningen 2011, 17.

²⁰⁷ Jaarverslag van de Hoge Raad van Adel 2010, Bijlagen: wapenverleningen 2011 (Den Haag 2011) 16. Gedigitaliseerde versie, <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-114279.pdf>, geraadpleegd op 17 juni 2019.

²⁰⁸ Ibidem.

²⁰⁹ Website van UseBlueBead, <https://usebluebead.com/about-2/>, geraadpleegd op 24 juni 2019.

3.1.2 Blue bead fever en toerisme

'Even today, after heavy swells people flock to that particular beach (Gallows Bay) to look for blue beads, and dive shops take tourists to blue bead hole to find their own piece of history.'²¹⁰

De blue beads zijn niet meer weg te denken van het eiland en vrijwel alle bezoekers worden met de kralen geconfronteerd. De eerste bekende melding van de kralen was afkomstig van de eerder genoemde Fenger in 1911. Uit de decennia daarna zijn er geen andere bronnen bekend waarin de kralen worden genoemd. Tevens is het onduidelijk uit welke tijd de blue bead-traditie stamt zoals deze anno 2019 waar te nemen is. In ieder geval barstte er in de jaren zeventig een ware blue bead fever los.

Een aantal (ex-)bewoners van het eiland waren bereid om hun herinneringen aan deze tijd te delen. Een van die personen is Leontine Durby. In 1962 kwam zij op driejarige leeftijd naar Sint Eustatius en woont nog steeds op het eiland. Voor zover ze zich kan herinneren waren de blue beads reeds in de jaren zestig een belangrijk fenomeen op het eiland en werden ze destijds aangeduid als slavenkralen. Vanwege de zeldzaamheid werden de kralen toen voor veel geld verkocht en Durby herinnert zich dat er vaak mensen aan de deur kwamen om de kralen te verkopen. Als kind ging ze met andere kinderen blue beads zoeken op het strand bij Gallows Bay en in de ruïne van Crooks Castle (zie SE 7 in tabel 5). Destijds was dat nog een grote ruïne met cisternen, muren met gebogde ramen, trappen en zelfs complete vertrekken – nu rest niet meer dan een paar vervallen stukken muur. In het jaar 1971 of 1972 ging het jongere zusje van Durby samen met een lokale jongen graven bij Crooks Castle. De twee stuitten daarbij op een grote hoeveelheid blue beads in allerlei formaten en vormen, in tinten variërend van donkerblauw tot wit. Er was geen sprake van een vat of kist waar de kralen in zaten, de blue beads lagen los in de aarde. Vermoedelijk waren ze op een soort kelder of opslag gestuit, aldus Durby. Het nieuws verspreidde zich snel. De volgende dag was een groot deel van de eilandbevolking – inclusief een aantal katholieke nonnen – aan het graven bij Crooks Castle. Er kwamen grote aantallen kralen naar boven. Het grootste gedeelte werd door de vindsters gehouden of weggegeven aan familie, vrienden en hooggeplaatsten. Een deel werd aan toeristen verkocht. Durby sprak van een toerist die tweehonderd dollar neerlegde voor een zeldzame grote witte kraal. Volgens Durby was er nog geen sprake van officieel archeologisch onderzoek op het eiland. Daarmee was er ook geen toezicht op historische locaties en kon het schatzoeken ongestoord doorgaan.²¹¹ Het zou inderdaad nog tot 1979 duren voordat het systematisch onderzoek op het eiland onder leiding van

---

²¹⁰ Stelten, *From Golden Rock to Historic Gem*, 155.

²¹¹ Mailwisseling met Leontine Durby, van 3 t/m 13 juni 2019.

Norman Barka van start ging.²¹² Na de vondst bij Crooks Castle waren de kralen geen zeldzaamheid meer. Olga Schats-Van Driessen woonde van 1979 tot 1983 op Sint Eustatius; haar man was in die jaren de huisarts op het eiland. Ze herinnert zich dat er destijds hele kettingen aan de deur werden verkocht en dat er speciaal naar de kralen werd gegraven. De prijs was echter flink gedaald na 1971/72 en lag in de jaren tachtig rond 25 NAF (Nederlands Antilliaanse Florijn) voor de pentagonale blue bead (Wliff(d)), omgerekend is dat ongeveer € 12,50 of 14 dollar per kraal.²¹³ Voor de zeldzamere witte en lichtblauwe kralen werd iets meer betaald.²¹⁴ Professor Albert van der Waag, verbonden aan de Universiteit van Sint Maarten, werkte van 1977 tot 1979 op Sint Eustatius als huisarts. Van der Waag gaf aan tijdens zijn werk regelmatig een betaling voor een consult in blue beads te hebben gekregen.²¹⁵

Er werd al aangestipt dat de kralen ook aan toeristen werden verkocht. Het toerisme was na de modernisering van het vliegveld in 1960 opgekomen op Sint Eustatius.²¹⁶ Aanvankelijk stond er een aantal kleine sobere hotels op het eiland, veelal gerund door Amerikanen. In 1972 opende het Old Gin House Hotel zijn deuren: het eerste hotel met wat meer luxe. Toen in 1977 in New York de beroemde en beruchte Studio 54 werd geopend, pikte Sint Eustatius daar een graantje van mee. Volgens Gilmore kwamen veel rijke Amerikanen – die niet aan de strenge toegangscriteria van Studio 54 voldeden – naar Sint Eustatius' Old Gin House.²¹⁷ De groei van de toeristische sector viel samen met de blue bead fever in de jaren zeventig. De kralen vonden bij de Amerikaanse toeristen gretig aftrek, waardoor de 'bead hunting' sterk werd aangedreven. De ontdekking van de blue bead hole vlakbij Crooks Reef in de jaren tachtig of negentig door de eigenaar van het toenmalige Dive Statia zorgde ervoor dat ook het duiktourisme de blue bead fever ging omarmen.²¹⁸ Duikers konden op de duikstek hun eigen blue bead vinden en als souvenir meenemen. Volgens Stelten werden daar in de afgelopen dertig jaar duizenden blue beads gevonden en de duikscholen adverteren dan ook volop met de kans op het vinden van kralen (zie figuur 1).²¹⁹ Anno 2019 zijn de kralen weer zeldzaam geworden en worden ze voor honderd dollar aan toeristen verkocht. De blue bead fever is daarmee

---

²¹² Jay B. Havisier en Corinne L. Hofman, 'A Review of Archaeological Research in the Dutch Caribbean' in: Jay B. Havisier en Corinne L. Hofman eds., *Managing our Past into the Future* (Leiden 2015) 37-70, aldaar 52.

²¹³ De Nederlands Antilliaanse Florijn word ook wel de Antilliaanse Gulden (ANG) genoemd en was tot 2011 de officiële munteenheid op Sint Eustatius.

²¹⁴ Mailwisseling met Olga Schats-Van Driessen, 29 mei t/m 3 juni 2019.

²¹⁵ Mailwisseling met Albert van der Waag, 29 mei t/m 6 juni 2019.

²¹⁶ Hartog, *Geschiedenis van Sint Eustatius*, 152.

²¹⁷ Gesprek met Richard Grant Gilmore III op 29 mei. Gilmore opperde een interessante theorie dat de verkoop van blue beads aan (de toen veelal Amerikaanse) toeristen mogelijk zo goed werkte door de interesse van de New Yorkers voor blauwe kralen, vanwege de associatie met het verhaal dat Manhattan daarmee zou zijn gekocht. Inmiddels is overigens ontdekt dat bij de koop geen blauwe kralen zijn gebruikt, zie: Peter Francis Jr., 'The Beads that did *not* buy Manhattan Island', *BEADS: Journal of Bead Researchers* vol. 22 (2010) 41-51.

²¹⁸ Mailwisseling met Leontine Durby op 6 juni 2019. Durby kon zich het jaar van de ontdekking van de blue bead hole niet precies herinneren.

²¹⁹ Stelten, *From Golden Rock to Historic Gem*, 77.

misschien wel sterker dan ooit. Zelfs op omliggende eilanden weet men te verdienen aan de Stataanse kralen. Zo maakt Jo Bean-Chambers in haar glasatelier op Saba replica's van de pentagonale blue beads en verkoopt deze aan de toeristen (zie afbeelding 3).

Wat maakt de blue beads aantrekkelijk voor de toeristen? Het antwoord ligt vermoedelijk in het feit dat de kralen een duidelijke verwijzing zijn naar het voorouderlijk verleden van de Stataanse bevolking. Ida Bagus Rata, hoofd van het Balinese Culture & Tourism Research Center, zei over het belang van archeologische vondsten:

'Archaeological remains are the authentic proof of our ancestors' past culture. Since the characteristics are authentic, it is proof that they are the basis capital for cultural tourism. This basic capital cannot be prepared the same way as other tourism devices'.²²⁰

Het is dus de authenticiteit van het tastbare verleden dat de toeristen het gevoel geeft dat ze met verleden in contact komen. In die zin brengen artefacten bij de toeristen dus een bepaalde vorm van historisch bewustzijn teweeg. Het is echter de vraag of de manier waarop dat op Sint Eustatius gebeurt – het toestaan van de export van artefacten – de juiste manier is. In de volgende paragraaf wordt deze kwestie besproken wanneer er wordt gekeken naar de bedreigingen voor het erfgoed en de maatregelen die daartegen worden genomen.

---

²²⁰ Ida Bagus Rata, 'The Use of Archaeological Remains in the Development of Cultural Tourism' in: Wiendu Nuryanti ed., *Tourism and Heritage Management. Proceedings of the International Conference on Tourism and Heritage Management (ICCT 1996), Yogyakarta, Indonesia. Towards a Sustainable Future: Balancing Conservation and Development* (Yogyakarta 1997) 357-364, aldaar 358.

Figuur 1: Tekst over de blue beads op de website van duikcentrum Scubaqua.

'Blue beads

Het bestaan van de blue beads gaat terug tot de 17e eeuw toen de Verenigde West Indische Compagnie kralen gebruikte om handel te drijven. De vijfhoekige kralen werden gemaakt in Amsterdam en overal waar de Nederlanders kwamen vind je hun kralen. Voor dertig Blue Beads kochten de Hollanders Manhattan van de indianen. De Blue Beads die je op St. Eustatius vind werden als betaalmiddel voor slaven gebruikt. Na afschaffing van de slavernij gooiden, volgens de legende, de voormalige slaven hun zuur verdiende Blue Beads in het water om hun vrijheid te vieren. Waarschijnlijk de reden dat de meeste Blue Beads gevonden worden door duikers tijdens een duik in de Blue Bead hole. De beste techniek om ze te vinden ligt ergens tussen dicht over de bodem zwemmen en een paar meter daarboven voor het zogenaamde 'wide angle view'. Wanneer je iets blauws ziet begint je hart al sneller te kloppen, maar raak niet te enthousiast het is misschien een klein stukje scherf en die tellen niet. Je vergeet nooit meer het moment dat je jou eerste Blue Bead vind net als de komotie terug op de boot wanneer je mede duikers je vondst inspecteren. Volgens de legende vind je geen Blue Bead maar zij vinden jou, en als je gevonden wordt zal je keer op keer naar St. Eustatius terugkeren. Blue Beads zijn de enige artefacten die je van het eiland mag meenemen.'

Bron: <https://www.scubaqua.com/nl/8ulhh6-history.html>.

Afbeelding 3: 'Slave beads' in het atelier van Jo Bean op Saba.

Bron: Foto door Corjan Hoogerheide.

3.2 Bedreiging en bescherming

De eerste organisatie die zich op Sint Eustatius bezighield met erfgoedbescherming was de in 1974 opgerichte St. Eustatius Historical Foundation (SEHF). De SEHF hield met name toezicht op de archeologische opgravingen van de vorige eeuw. In 1989 werd er een voorstel gemaakt voor een Monuments Ordinance en in 1990 werd daarvoor de Monuments Foundation ingesteld. In 1997 lag het plan klaar voor de oprichting van een archeologische dienst. Vanwege financiële redenen duurde het tot 2004 voordat het SECAR onder leiding van Gilmore werd opgericht. Sindsdien heeft het erfgoed van Sint Eustatius wereldwijd meer belangstelling gekregen en trekt het eiland allerlei onderzoekers aan. In 2008 werd na achttien jaar eindelijk de Monuments Ordinance in de Eilandraad besproken, maar er volgde nog geen actieve bescherming van het erfgoed in situ.

In 2010 zijn de Nederlandse Antillen als zelfstandig land opgeheven. Sint Eustatius werd als openbaar lichaam rechtstreeks onder Nederlands bestuur en wetgeving geplaatst. Nederland heeft in 1992 het Verdrag van Valetta ondertekend, dat de bescherming van alle archeologische vondsten van het grondgebied van het desbetreffende land waarborgt. Sinds 2010 geldt dat verdrag dus ook voor Sint Eustatius, wat concreet betekende dat de Monumentenwet BES in dat jaar werd afgekondigd. Onder 'monumenten' wordt in deze wet zowel roerend als onroerend goed verstaan, dus ook archeologische vondsten: 'voorwerpen of resten die zelfstandig of gezamenlijk, en al dan niet in de context van de vindplaats, duiden op menselijke activiteiten die in het verleden hebben plaatsgevonden (...)'.²²¹ Wil men de bescherming van de betreffende monumenten kunnen waarborgen, dan dienen ze wel als 'beschermd' te worden uitgeroepen.²²² Anno 2019 zijn alle bekende historische locaties als beschermd monument aangegeven in het officiële archeologisch informatiesysteem (ARCHIS III).²²³ Deze database wordt beheerd door de RCE en omvat alle archeologische vindplaatsen op Nederlands grondgebied.²²⁴ Hoe het met de bescherming in situ op Sint Eustatius staat, blijft echter onduidelijk.

De vondsten voor de kust van Sint Eustatius vallen onder de UNESCO Convention on the Protection of the Underwater Cultural Heritage uit 2001.²²⁵ Als het erfgoed betreft dat vanwege de

---

²²¹ Monumentenwet BES (BWBR0028429), in werking getreden op 10 oktober 2010, artikel 1f. Gedigitaliseerde versie, <https://wetten.overheid.nl/BWBR0028429/2010-10-10>, geraadpleegd op 11 juli 2019.

²²² Idem, artikel 3.

²²³ Mailwisseling met Richard Grant Gilmore III op 29 juli 2019.

²²⁴ Website van de RCE, <https://www.cultureelerfgoed.nl/onderwerpen/bronnen-en-kaarten/overzicht/archis-voor-professionals>, geraadpleegd op 29 juli 2019.

²²⁵ UNESCO Convention on the Protection of Underwater Cultural Heritage, Parijs 15 oktober – 3 november 2001. In werking getreden op 2 november 2001. Gedigitaliseerde versie, <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000124687.page=56>, geraadpleegd op 29 juni 2019.

ligging niet onder het grondgebied van een land valt, is de Law of the Sea Convention uit 1982 van kracht. Artikel 149 daarvan luidt:

'All objects of an archaeological and historical nature found in the area shall be preserved or disposed for the benefit of mankind as a whole, particular regard being paid to the preferential rights of the State or country of origin, or the State of cultural origin, or the State of historical and archaeological origin.'²²⁶

Het meenemen van deze artefacten zonder toestemming van de betreffende 'staat', is volgens artikel 303 van de conventie een inbreuk op deze regelgeving:

'States have the duty to protect objects of an archaeological and historical nature found at sea and shall co-operate for this purpose. In order to control traffic in such objects, the coastal State may, in applying article 33 presume that their removal from the sea bed in the zone referred to in article (149) without approval would result in an infringement (...)'²²⁷

Gesteld kan worden dat de bovengenoemde wetten en verdragen al het erfgoed beslaan dat op, rond en zelfs op grote afstand van Sint Eustatius te vinden is. Toch worden er ieder jaar talloze blue beads uitgevoerd door de toeristen die in de blue bead hole hebben gedoken of de kralen van lokale bead hunters hebben gekocht. Wat zijn de beweegredenen om dit verschijnsel toe te staan? Wat betreft het meenemen van de gevonden artefacten door de toeristen kan het volgende gezegd worden. Voor de oprichting van het SECAR in 2004 werden er allerhande artefacten uitgevoerd: kralen, kleipijpjes, keramiëscherven en glasfragmenten. Het SECAR besloot dit te verbieden, maar voor de blue beads werd er een uitzondering gemaakt. De reden hiervoor was van pragmatische aard: de verwachting was dat de sluikehandel in de artefacten toe zou nemen als de uitvoer van blue beads verboden zou worden, aldus Gilmore.²²⁸ Natuurlijk is daar iets voor te zeggen, maar het op zijn minst opmerkelijk te noemen dat de export van de kralen wordt toegestaan terwijl dit rechtstreeks tegen de wetgeving indruist.

Het grootste gevaar ligt echter niet in het meenemen van de artefacten uit de blue bead hole, maar in het schatgraven op het eiland zelf. Archeoloog Joost Morsink werd bij de reeds besproken

---

²²⁶ United Nations Convention on the Law of the Sea, Montego Bay (Jamaica) 10 december 1982. In werking getreden op 16 november 1994, artikel 149, 74. Gedigitaliseerde versie, https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf, geraadpleegd op 28 juni 2019.

²²⁷ Idem, artikel 303, 138.

²²⁸ Gesprek met Richard Grant Gilmore III op 29 mei 2019.

opgraving bij Battery Bouillé geconfronteerd met het schadelijke werk van de bead hunters. Bij bouwactiviteiten vlakbij de batterij vond een aantal arbeiders enkele kralen. Spoedig daarna sloegen de arbeiders aan het graven om meer blue beads te vinden. Omdat de kralen uit hun context waren gehaald, kon er geen nieuwe informatie over de blue beads verzameld worden. Daarnaast hadden de schatzoekers de vindplaats ernstig aangetast. Er waren grote hoeveelheden grond verplaatst en structuren en artefacten op een hoop gegooid.²²⁹ De authenticiteit van een dergelijk aangetaste vindplaats dient in zo'n geval ernstig bevestigd te worden.²³⁰ Battery Bouillé is niet de enige historische locatie die aangetast is door bead hunting; voor het archeologisch onderzoek op het eiland is het een serieus probleem.

De bead hunting zal de komende jaren voortduren. Families hebben generaties lang naar de kralen gezocht. Antropoloog Morag Kersel stelde dat schatzoeken in een gemeenschap kan leiden tot sterke 'community binding', waarschijnlijk is dat ook op het eiland een motief voor de bead hunting.²³¹ Daarnaast werken de commerciële belangen voor de toeristische sector stimulerend. Door deze twee motieven wordt ook de blue bead-traditie levend gehouden en versterkt. Stelten schreef concluderend in zijn proefschrift dat de blue beads een grote rol spelen bij de vorming van een historisch bewustzijn op het eiland:

'There is a bright future for Statia's past. Historical awareness is high among the inhabitants of the island which they proudly call the "Historic Gem." Statians wear their blue beads with pride and are happy to inform visitors about their past.'²³²

Dat de gemiddelde Statiaan zich van het verleden bewust is en dat de blue beads daaraan bijdragen, kan inderdaad niet ontkend worden. Maar wat betekent dat voor de bescherming en het behoud van het erfgoed als de bead hunting wordt voortgezet en de kralen voor veel geld aan toeristen worden verkocht? Het probleem is dat veel Statianen zich er niet bewust van zijn dat het exporteren en roven van de artefacten destructief is voor de staat van het erfgoed op het eiland én de wetenschappelijke kennis over de kralen. Voor de Statianen is het voortbestaan van de invented tradition waarschijnlijk van groter belang dan dat de historische kennis wordt vergroot. Voor de toekomst is het de uitdaging een oplossing te vinden voor dit probleem. Het SECAR organiseerde eerder al archeologische

---

²²⁹ Morsink, *Archaeological Assessment of Battery Bouillé*, 1.

²³⁰ Morag M. Kersel, 'The Value of a Looted Object: Stakeholder Perceptions in the Antiquities Trade' in: Robin Skeates, Carol McDavid en John Carman eds., *The Oxford Handbook of Public Archaeology* (Oxford 2012) 253-272, aldaar 257.

²³¹ Idem, 258.

²³² Stelten, *From Golden Rock to Historic Gem*, 180.

'fieldschools' en 'The Shipwreck Survey' werd in het leven geroepen als de maritieme equivalent.²³³ Wellicht is het een idee om in de toekomst een project op te starten dat de discrepantie tussen wetenschap en de destructieve bead hunting zou kunnen verkleinen.

De blue beads zijn niet meer weg te denken uit de Stataanse cultuur en geschiedkundige canon. Dat in de woorden van Hobsbawn gesteld kan worden dat het om een uitgevonden traditie gaat die bovendien niet op historische feiten berust, zal voor de Statianen dan ook weinig uitmaken. De voorwerpen zijn een onderdeel van hun identiteit geworden. De kralen refereren aan een periode van ongelijkheid en onderdrukking in de geschiedenis van het eiland. Desondanks zijn ze voor de – grotendeels van slaven afstammende – bevolking een manier om een suitable past te creëren en te herdenken dat de slavernij voor goed tot het verleden behoort. De blue bead fever, die door het steeds weer opduiken van de kralen wordt aangewakkerd, wordt aangedreven door een jarenlange traditie en het toerisme. Hoewel de kralen daarmee een bepaalde vorm van historisch bewustzijn creëren, is de keerzijde dat de bead hunting ervoor zorgt dat de uit de context gehaalde kralen hun historische en significantie grotendeels verliezen. Naleving van de regelgeving zal het onderzoek naar de kralen op land en op de zeebodem bevorderen, zodat er in de toekomst nieuwe informatie verzameld kan worden over de blue beads en hun rol in het rijke verleden van de Gouden Rots.

---

²³³ Zie de website van de SECAR voor de archeologische field schools: <https://secar.org/get-involved/> en de website van The Shipwreck Survey voor de maritiem-archeologische field schools: <https://theshipwrecksurvey.com/>. Beiden geraadpleegd op 5 juni 2019.

Conclusie

In deze studie is getracht informatie te verschaffen over de Stataanse blue beads die – in tegenstelling tot de volksverhalen – wel op historische feiten berust. Om een grondig historisch onderzoek naar de kralen uit te kunnen voeren, werd er allereerst stilgestaan bij de historische context van de voorwerpen: de roerige geschiedenis van het eiland. Na een moeilijke start kwam de economie van Sint Eustatius vanaf 1720 in een opwaartse beweging door de inmenging in de trans-Atlantische slavenhandel. Hoewel het eiland de sleutelpositie als transitestation van de Nederlandse slavenhandel maar korte tijd bezette, was het de start voor een lange periode van welvaart die vanwege de kleine vaart pas ophield bij de Franse overname in 1795. De kleine vaart zorgde voor een ongekend scala aan producten op het eiland, waaronder vermoedelijk ook de blue beads.

In het tweede hoofdstuk kon, door het herleiden van de Europese productiepatronen van glas en de scans van ruim zestig kralen, worden vastgesteld dat het totaal van de Stataanse blue beads niet in Amsterdam is gemaakt, zoals ook Karklins stelde. In tegenstelling tot wat Van der Sleen beweerde, bleek het glas van een substantieel deel van de kralen uit Bohemen of Duitsland te komen. Deze resultaten maken het ook mogelijk dat de kralen door een ander Europees land op het eiland zijn gebracht. In ieder geval is het te kort door de bocht dat de WIC de kralen op het eiland introduceerde. Daar is geen historisch bewijs voor te vinden. Met het oog op de handelspatronen van de kralen die de MCC verscheepte, was er hoogstwaarschijnlijk geen sprake van een structurele afzet van kralen op Sint Eustatius door zowel de MCC als de WIC. Het is bovendien de vraag of de kralen wel in het kader van de Atlantische vaart gezien moeten worden. Archeologische vondsten op het eiland wijzen er namelijk op dat de kralen een functie hadden in de tijd dat de kleine vaart de handel domineerde. Verder is er historisch gezien geen bewijs gevonden dat het verband tussen de kralen en de slaven onderstreept. Archeologisch onderzoek van Karklins en Barka en later van Stelten, Gilmore en anderen, sluit niet uit dat slaven de kralen in bezit hadden, maar bewijst dit ook niet. De kralen kunnen gediend hebben ter lichaamsversiering of als een ruilmiddel, maar de enige vorm van salaris is het waarschijnlijk niet geweest: manumissiebrieven, huwelijksaktes en onkostenrekeningen getuigen daarvan. Een van de hardnekkige verhalen over de blue beads betreft de vermeende gebeurtenis van 1 juli 1863. Op basis van de correspondentie van het Ministerie van Koloniën kan gesteld worden dat dit verhaal historisch gezien totaal ongegrond is; we kunnen dus spreken van een sage. De oorzaak van het aanspoelen van de kralen op het strand moet duidelijk worden gezocht in de aanwezigheid van een wrak in de blue bead hole. In het wrak bevindt zich hoogstwaarschijnlijk een partij blue beads van dezelfde producent, zo wees het XRF-onderzoek uit. Stelten plaatste het wrak in de context van de trans-Atlantische grote vaart, maar gezien de tijdsperiode die de blue

beads op land indiceren en de bijbehorende economische ontwikkelingen, kan het schip ook onderdeel zijn geweest van de kleine vaart.

In het derde hoofdstuk stond de blue bead-traditie centraal. Het werd duidelijk dat er in de woorden van Hobsbawn en Ranger gesproken kan worden van een uitgevonden traditie. Het doel van die traditie is het herinneren en benadrukken van de breuk met een periode van onderdrukking en uitbuiting in het verleden. De traditie herbergt de waarden van de Stataanse samenleving en identiteit na de afschaffing van de slavernij; het is een continuïteit van het emancipatieproces van de grotendeels van slaven afstammende bevolking. Een lange geschiedenis van bead hunting, het in de jaren zestig opgekomen toerisme en de druppelsgewijze toevoer van blue beads zorgt voor een voortzetting van de uitgevonden traditie en de bijbehorende culturele uitingen. Met Stelten kan er gezegd worden dat de kralen bijdragen aan het historisch bewustzijn van de Statianen, maar de blue bead-traditie brengt ook gevaren voor het erfgoed met zich mee. Vooral de bead hunting op het eiland zelf zorgt voor aantasting van archeologische vindplaatsen, kennis die verloren gaat en de export van artefacten. Ook hierbij spelen de commerciële belangen van het toerisme een grote rol.

In dit onderzoek zijn er veel zaken met betrekking tot de blue beads opgehelderd, maar vanwege de beperkte omvang van deze studie en nog uit te voeren archeologisch onderzoek op het eiland, is er nog veel winst te behalen. Nader onderzoek zou zich in de eerste plaats kunnen richten op een grootschalige chemische analyse van de glaskralen, om zo meer inzicht te krijgen in de productiepatronen. Ook het onderzoek naar de Europese handelspatronen van de kralen kan worden uitgebreid, de notariële archieven van verschillende Nederlandse steden zouden daarbij kunnen helpen. Immers werd het handelswaar voor de overzeese vaart dikwijls verzekerd of de koop ervan bezegeld met een notarieel document. Verder zou het mooi zijn als het SECAR – wellicht door middel van een database – meer overzicht krijgt van de informatie die er door de jaren heen over de blue beads in een context is verzameld. Daarnaast ligt er voor de kust een grote kans voor het vergaren van ontbrekende informatie: het wrak in de blue bead hole. Francis Mahon, masterstudent aan de University of Delaware, doet op het moment van schrijven onderzoek naar de blue bead hole, de resultaten daarvan worden nog verwacht. In ieder geval zal grondig maritiem archeologisch onderzoek op de vindplaats helpen de puzzel verder op te lossen. De oral history in deze studie beperkte zich slechts tot een paar blanke Statianen. Voor een verdere studie van de blue bead-traditie zou het interessant zijn om ook de zwarte bevolking aan het woord te laten. Wellicht zijn er nog meer verhalen die over de blue beads de ronde doen en die tot nieuwe inzichten over de blue bead-traditie kunnen leiden.

Dit onderzoek was tenslotte een voorbeeld van een studie die de disciplines archeologie en geschiedenis met elkaar verbindt. In dit onderzoek naar de blue beads kon de één niet zonder de ander. Zonder historisch onderzoek waren de archeologische resultaten van weinig betekenis

geweest. Andersom zou deze studie zonder archeologisch onderzoek gebleven zijn bij een uiteenzetting van feiten. In ieder geval zijn beide disciplines nog niet uitgeleerd over de blue beads van Sint Eustatius en heeft de Gouden Rots zowel historici als archeologen nog genoeg schatten te bieden.

Bijlage 1

Afbeelding 4: Satellietafbeelding van Sint Eustatius met de in de tekst besproken locaties.

1. Fort Oranje 2. Oranjebaai 3. Fort Amsterdam (waterfort) 4. Pakhuizen in het benedendorp 5. Free black village 6. Krater van de Quill 7. Nederlands Hervormde Kerk en begraafplaats 8. Duinkerker House 9. Plantage Pleasure Estate 10. Battery Bouillé 11. Plantage Fair Play 12. Old Gin House Hotel 13. Plantage Schotsenhoek 14. Blue bead hole 15. Crooks Castle 16. Gallows Bay

Bron: www.google.nl/maps

Bijlage 2A

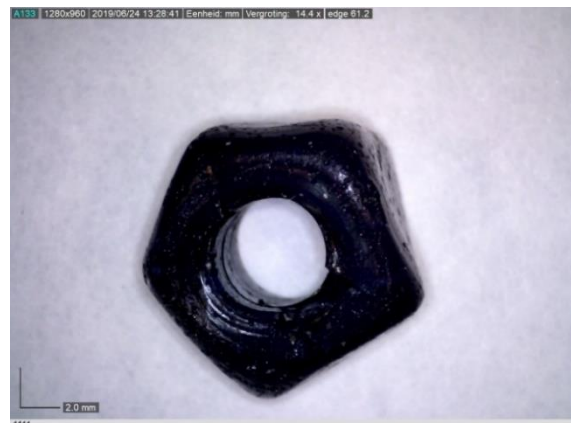
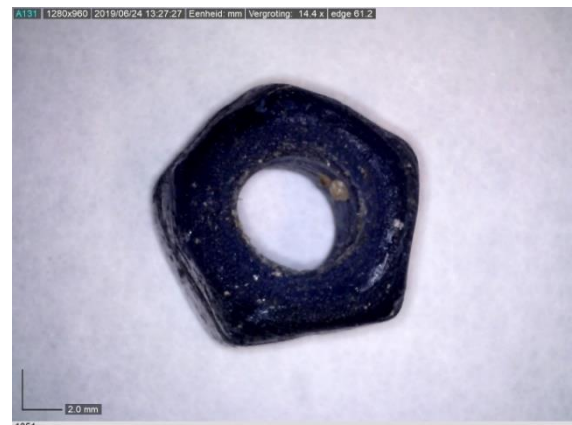
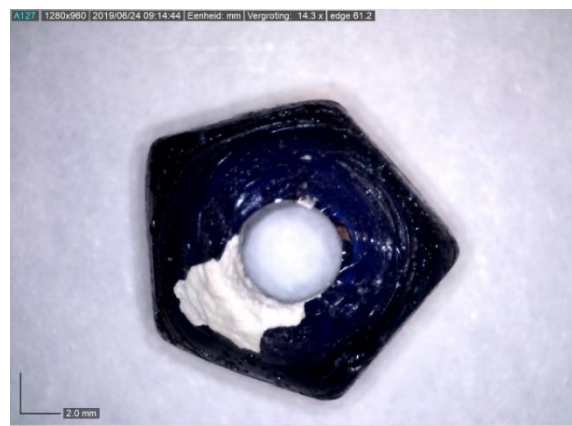
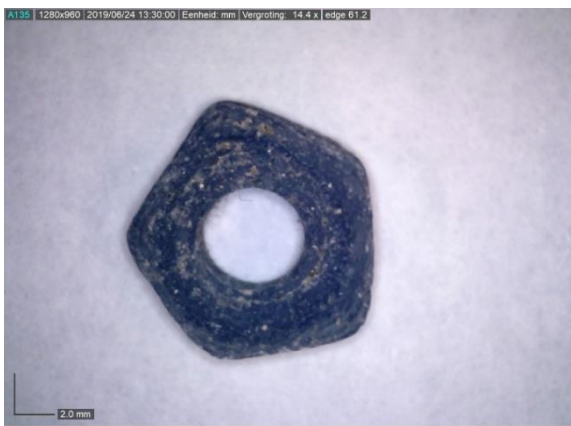
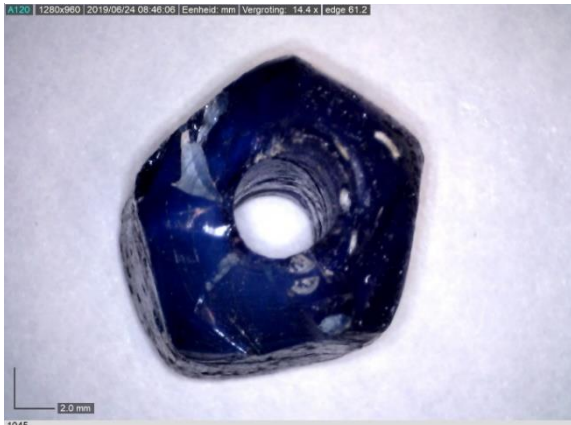
Afbeelding 5: De kralenketting die voor het XRF-onderzoek bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed is gebruikt. Hiervan zijn de eerste zestig kralen beginnend van linksboven gemeten.

Bron: Foto door de auteur. De ketting is het eigendom van Evert Rijlaarsdam.

Bijlage 2B

Afbeeldingen 6-12: Zes losse Wilf(d)-kralen en één grote ronde kraal die voor het XRF-onderzoek zijn gebruikt.

Bron: Foto's door Bertil van Os en de auteur bij het RCE. De kralen op afbeelding 6, 8, 9, 11 en 12 zijn het eigendom van Christa Burger. De kraal op afbeelding 7 is het eigendom van Evert Rijlaarsdam en de kraal op afbeelding 10 is het eigendom van de auteur.

Bijlage 3

Element analyse van de ‘blue beads’ (ronde en pentagonale blauwe kralen afkomstig van Sint Eustatius)

B. van Os RCE (analyse en tekst) & Geke Burger RUL (scans)

Op Sint Eustatius zijn veel - vooral pentagonale blauwe - kralen aangetroffen, vermoedelijk uit de 17de of 18de eeuw. In de literatuur is te vinden dat Amsterdam in deze tijd bekend staat als productiecentrum van blauwe kralen. Vanuit daar werden vooral naar de Afrikaanse kust glaskralen geëxporteerd. In de afgelopen decennia zijn vele pentagonale kralen op een duikstek voor de kust van Sint Eustatius gevonden, waarschijnlijk onderdeel van een scheepslading. Daarnaast zijn er verhalen dat vrijgemaakte slaven bij de afschaffing op 1 juli 1863 hun kralen in zee wierpen om hun vrijlating te symboliseren.

Met behulp van het uitvoeren van een elementanalyse op de kralen hopen we inzicht te krijgen in de mogelijke herkomst en de verbanden qua kleur, vorm, type en samenstelling. Voor de productie van gekleurd glas zijn vier ingrediënten nodig: zand, flux voor het verlagen van het smeltpunt, een netwerkvormer voor het maken van een glas en pigment. Zand bestaat voor het grootste gedeelte uit kwarts (SiO₂). De flux is - afhankelijk van de periode – soda dan wel as van bomen of zoutminnende planten. De netwerkvormer kan bestaan uit kalk of loodoxide (Henderson, 2012). Pigmenten zijn in alle gevallen metaaloxides die naar gelang hun oxidatiestaat verschillende kleuren aan het glas kunnen geven. In het geval van blauw glas is dat meestal kobalt, waarvan maar een heel kleine hoeveelheid nodig is: minder dan 100 gram per 1000 kilo glas (Gratuze et al., 2018). Kobalt werd tot de negentiende eeuw waarschijnlijk uit mangaanerts of kopererts gewonnen.

De glasproductiewijze in de 17^e t/m 18^e eeuw veranderde door de tijd heen, omdat er andere grondstoffen werden gebruikt en er technologische vernieuwing plaatsvond. Zo kan er met behulp van de samenstelling iets gezegd worden over de mogelijke periode en productielocatie van de kralen.

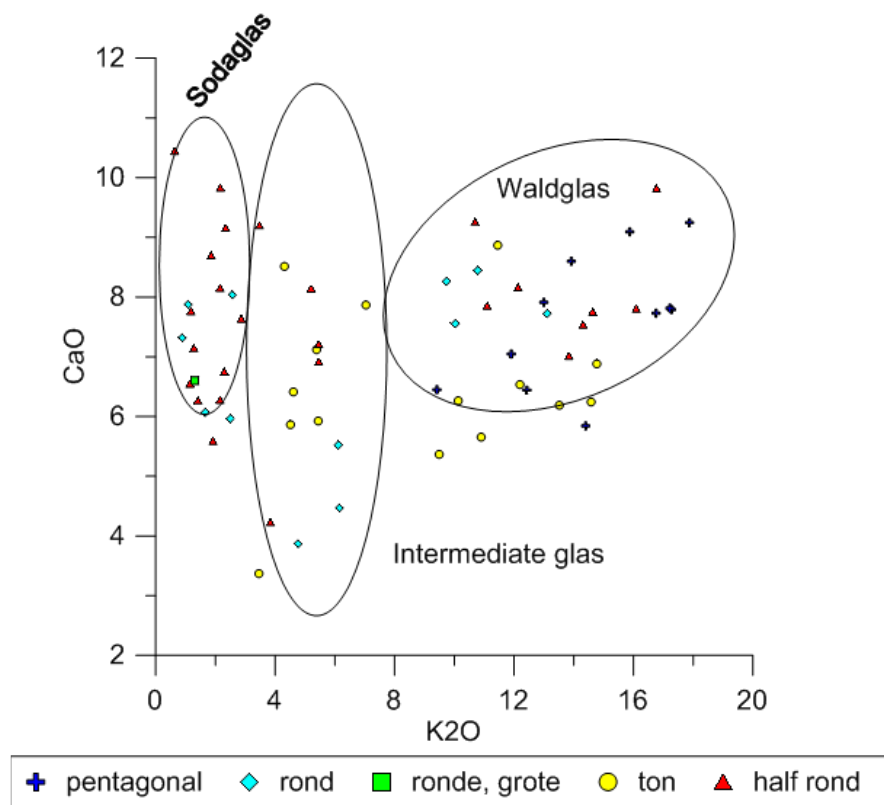
Materiaal en methoden

In totaal zijn 67 kralen onderzocht. Daarvan waren zes losse kralen afkomstig van de duikstek voor de kust (blue bead hole), één grote ronde kraal, en zestig halfronde, ronde, tonvormige en pentagonale kralen aan een ketting afkomstig van Sint Eustatius. De verschillende kralen zijn gedurende 110 seconden gemeten met een Niton XI3 t gold+ hand held XRF. Opgemerkt moet worden dat de lichte elementen met XRF alleen aan het oppervlak worden gemeten (Mg, Al, Si, P, S, Cl). De zwaardere elementen (metalen) worden dieper (tot 2-5 mm) onder het oppervlak gemeten. Het apparaat leidt uit de opgenomen spectra de gehalten af die daarna in een spreadsheet tabel kunnen worden geëxporteerd. Hieronder zijn de verschillende elementen, die diagnostisch zijn voor de gebruikte grondstoffen, tegen elkaar uitgezet met behulp van een grafiektaken programma (Grapher™).

Resultaten en Discussie

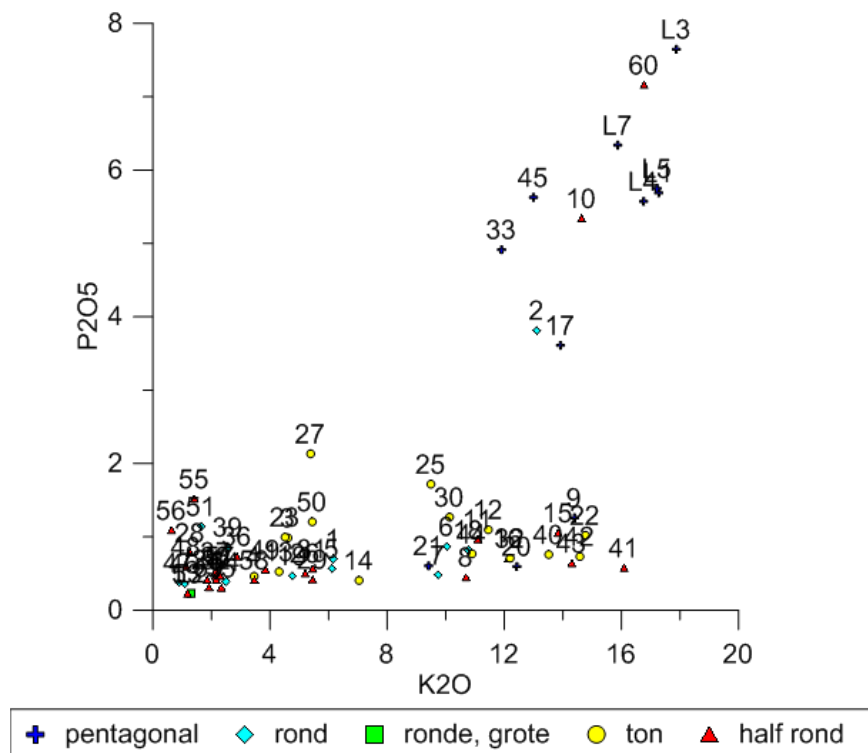
Alle uitkomsten van de analyses zijn te vinden in onderstaande grafieken. Uit de analyse van de losse kralen en de ketting blijkt dat er minstens drie soorten glas zijn gebruikt voor de kralenproductie (zie grafiek 1). Ten eerste betreft het sodaglas, gekenmerkt door een laag K₂O (kalium) gehalte (< 4%). Ten tweede betreft het *waldglas*, gekenmerkt door een hoog K₂O en CaO (calcium) gehalte vanwege de toevoeging van houtas (respectievelijk > 10 en hoger dan 6%). Als laatste betreft het ‘intermediate’ glas met een gemiddeld kalium gehalte (tussen de 4 en 10% K₂O). In grafiek 1 is tevens te zien dat in ieder geval alle pentagonale kralen in de categorie *waldglas* vallen.

Grafiek 1: De drie genoemde groepen glas op basis van de kalium – calciumverhouding in ppm.

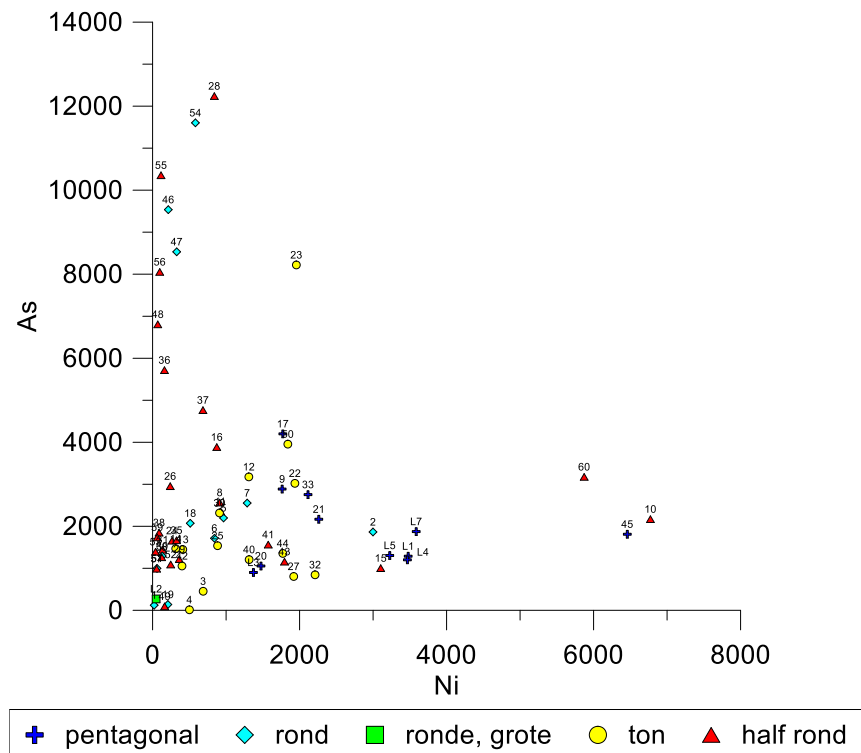
Grafiek 2 laat zien dat de kralen afkomstig uit de blue bead hole een aparte groep binnen het waldglas vormen (L1, L3, L4, L5, L6 en L7), ze hebben een hoog P2O5 gehalte (fosfor) in vergelijking met de andere waldglaskralen:

Grafiek 2: De P2o5 (fosfor) en K2O (kalium) verhouding in ppm.

De pigmenten die aan het glas zijn toegevoegd zijn over het algemeen nikkel- en arseenhoudende kobaltmineralen geweest. In een enkel geval betreft het ook koper- en loodhoudende mineralen. In grafiek 3 is de verhouding nikkel (Ni) en arseen (As) te zien. Hierin wordt zichtbaar dat bijna alle kralen afkomstig uit de blue bead hole een gelijke nikkel-arseenverhouding hebben. De grote losse kraal bevat van beide elementen een zeer laag gehalte. Gezien de grote spreiding qua kleurende mineralen (nikkel en arseen) valt af te leiden dat er waarschijnlijk voor de onderzochte kralen geen sprake kan zijn van een productietype of een batch (partij kralen die tegelijk is geproduceerd).

Grafiek 3: De verhouding arseen (As) en nikkel (Ni) in ppm.

Verder zijn de pentagonale kralen uit de blue bead hole waarschijnlijk in een eerdere tijdsperiode (tot ca. 1700) gemaakt dan de andere kralen, gezien het *waldglas* betref. De productiewijze voor soda- en intermediate glas werd pas later uitgevonden (Wedepohl and Simon, 2010). Wat betreft de kleurstof is het mogelijk - gezien de gehalten nikkel en arseen – dat als bron smalt (een kobalthoudend pigment) afkomstig uit het Ergebirge is gebruikt (Hammer, 2004).

Conclusie

Deze vergelijkende analyse van zestig blue beads geeft aan dat we te maken hebben met glas dat over een langere periode is geproduceerd. Waarschijnlijk betreft het glas (gezien het gebruik van houtas en kobalt) uit glasfabrieken uit Bohemen of Duitsland. Het kan wel zo zijn dat de kralen in de Nederlanden zijn vervaardigd met glas of grondstoffen die vanuit Bohemen of Duitsland zijn geïmporteerd. De kralen uit de blue bead hole zijn gezien de erg vergelijkbare waarden vermoedelijk in één productiecentrum en gelijktijdig geproduceerd. Dit maakt het waarschijnlijk dat we te maken hebben met een lading van een onontdekt scheepswrak in de blue bead hole, waarvan de kralen nu soms aanspoelen op Sint Eustatius.

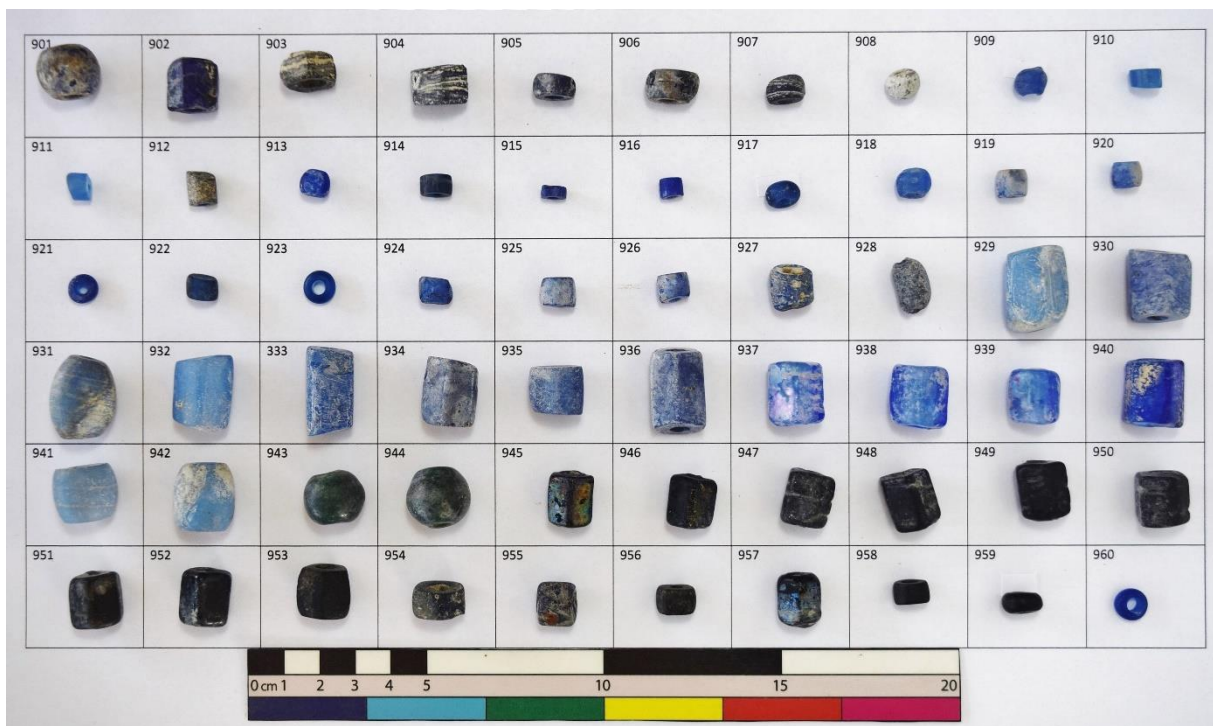

Literatuur

- Gratuze, B., Pactat, I., Schibille, N., 2018. Changes in the Signature of Cobalt Colorants in Late Antique and Early Islamic Glass Production. *Minerals* 8, 225. <https://doi.org/10.3390/min8060225>
- Hammer, P., 2004. Das Sächsische Blaufarbenwesen und der Handel mit Kobaltfarben - nach Unterlagen der Bücherei der Bergakademie Freiberg, in: Winkler Prins, C.F., Donovan, S.K. (Eds.), VII International Symposium "Cultural Heritage in Geosciences, Mining and Metallurgy: Libraries - Archives - Museums": 'Museums and their collections', Leiden (The Netherlands), 19-23 May, *Scripta Geologica*. Leiden, pp. 108–117.
- Henderson, J., 2012. *Ancient Glass: An Interdisciplinary Exploration*. Cambridge University Press, Cambridge. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139021883>
- Wedepohl, K.H., Simon, K., 2010. The chemical composition of medieval wood ash glass from Central Europe. *Chemie der Erde - Geochemistry* 70, 89–97. <https://doi.org/10.1016/j.chemer.2009.12.006>

Bijlage 4

Afbeelding 13 en 14: Greep uit de collectie blue beads geïnventariseerd door het SECAR.

Bron: Toegestuurd door het SECAR op 3 mei 2019.

Geraadpleegde bronnen en literatuur

Archiefstukken

Nationaal Archief te Den Haag (NA)

Archief van de Tweede West-Indische Compagnie (WIC):

619, Ingekomen brieven met bijlagen van Sint Eustatius, Sint Maarten, Saba en Suriname bij de Kamer van Amsterdam. Met tafels, 26 mei 1722 – 9 november 1730.

620, Ingekomen brieven met bijlagen van Sint Eustatius, Sint Maarten, Saba en Suriname bij de Kamer van Amsterdam. Met tafels, 5 februari 1731 - ? juli 1737.

1180, Ingekomen brieven met bijlagen van Sint Eustatius, Sint Maarten en Saba bij de Kamer van Zeeland. Met tafels, 17 april 1688 – 31 augustus 1770 en 17 februari 1780 – 30 juli 1791.

1181, Ingekomen brieven met bijlagen van Sint Eustatius, Sint Maarten en Saba bij de Kamer van Zeeland. Met tafels, 28 januari 1717 – 18 februari 1723.

1182, Ingekomen brieven met bijlagen van Sint Eustatius, Sint Maarten en Saba bij de Kamer van Zeeland. Met tafels, 6 maart 1721 – 10 oktober 1725.

1330, Lijsten van inkomende en uitgaande vaartuigen op St. Eustatius, 1784-1789.

Archief van de Staatscommissie voor de slavenemancipatie:

35, Rapport van de subcommissie (Van Raders en Esser) omtrent de toestand van de slaven op St. Eustatius, St. Maarten en Saba, 1854.

Oud-Archief van Sint Eustatius (tot 1828):

190-197, Registers van door de secretaris geregistreerde akten, achttiende eeuw.

207-209, Stukken betreffende de afwikkeling van nalatenschappen, 1816-1828.

550, Memoriaal, journaal en grootboek; alsmede register van uitgaande brieven van het koopmanshuis Beaujon en Zoon op St. Eustatius, 1780-1787.

Zeeuws Archief te Middelburg

Archief van de Middelburgsche Commercie Compagnie (MCC):

213-1572, Cargazoekenboeken en carga- en negotieboeken van alle schepen uitgereed naar Sint Eustatius, 1745-1790.

Gedrukte bronnen

Elias, J.E., *De Vroedschap Amsterdam 1578-1795* (Amsterdam 1903-1905). Heruitgegeven in 1963 te Amsterdam. Gedigitaliseerde versie,
http://resources.huylgens.knaw.nl/retroboeken/elias/#page=0&accessor=accessor_index&view=homePane.

Fenger, Frederic A., *Alone in the Caribbean: The Cruise of the 'Yakaboo' in the Lesser Antilles* (New York 1917). Gedigitaliseerde versie, <https://archive.org/details/aloneincaribbean00feng/page/n6>.

Jaarverslag van de Hoge Raad van Adel 2010, Bijlagen: wapenverleningen 2011 (Den Haag 2011). Gedigitaliseerde versie, <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-114279.pdf>.

Jong, Cornelis de, 'Reizen naar de Caraibische Eilanden in de jaren 1780-1781' *Vaderlandsche Letteroefeningen* (Haarlem 1807) 108. Gedigitaliseerde versie,
https://www.dbnl.org/tekst/_vad003180801_01/_vad003180801_01_0195.php.

Kamerstukken van de Tweede Kamer, 139, ondernummer 2, Verslag van het beheer en den staat der West-Indische bezittingen en van de Kust van Guinea over 1864, 25 juli 1866. Gedigitaliseerde versie,
https://repository.overheid.nl/frbr/sgd/18651866/0000426929/1/pdf/SGD_18651866_0000867.pdf.

Kamerstuk van de Tweede Kamer (1863-1864), 149, ondernummer 2, Verslag omtrent de uitvoering der wet houdende opheffing der slavernij op de eilanden Curaçao, Bonaire, Aruba, St. Eustatius, Saba en St. Martin, 22 juni 1864. Gedigitaliseerde versie,
https://repository.overheid.nl/frbr/sgd/18631864/0000429611/1/pdf/SGD_18631864_0000827.pdf.

Kröniss, Johann Georg, *Oeconomisch-Technologische Encyclopädie oder allgemeines System der Stats-Stadthaus und Landwirtschaft und der Kust Erschichte in alphabetischer Ordnung* (Berlijn 1788).

Gedigitaliseerde versie,
https://books.google.nl/books?id=I9IUAAAQAAJ&pg=PA517&lpg=PA517&dq=Oeconomisch-Technologische+Encyclop%C3%A4die&source=bl&ots=mk84_kCcxR&sig=ACfU3U3Yb1mLBU6JIrAEWk uHVHt1zuSsVQ&hl=nl&sa=X&ved=2ahUKEwjS_Yjd2bnjAhVMYIAKHWSaDRAQ6AEwDHoECAQQAQ#v=

onepage&q=Oeconomisch-Technologische%20Encyclop%C3%A4die&f=false.

Lewis, Matthew Gregory, *Journal of a West India Proprietor kept during a Residence in the Island of Jamaica* (Londen 1834), gedigitaliseerde versie,

<https://archive.org/details/journalofwestind00lewiuoft/page/n6>.

Marees, Pieter de, *Beschryvinghe ende historische verhael van het Gout Koninckrijk van Gunea, anders de Gout-Custe De Mina genaemt, liggende in het deel van Africa* (1602), uitgeven door S.P. L'Honoré Naber (Den Haag 1912), gedigitaliseerde versie,

https://www.dbnl.org/tekst/mare014besc02_01/.

Monumentenwet BES (BWBR0028429), in werking getreden op 10 oktober 2010. Gedigitaliseerde versie, <https://wetten.overheid.nl/BWBR0028429/2010-10-10>.

The Burra Charter: The Australia ICOMOS Charter for Places of Cultural Significance (Burra 2013) 1-10. Gedigitaliseerde versie, <https://australia.icomos.org/wp-content/uploads/The-Burra-Charter-2013-Adopted-31.10.2013.pdf>.

UNESCO Convention on the Protection of Underwater Cultural Heritage, Parijs 15 oktober – 3 november 2001. In werking getreden op 2 november 2001. Gedigitaliseerde versie, <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000124687.page=56>.

United Nations Convention on the Law of the Sea, Montego Bay (Jamaica) 10 december 1982. In werking getreden op 16 november 1994. Gedigitaliseerde versie, https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf.

Literatuur

Alpern, Stanley, 'What Africans Got for Their Slaves: A Master List of European Trade Goods', *History in Africa*, vol. 22 (1995) 5-43.

Attema, Ypie, *St. Eustatius: A Short History of the Island and its Monuments* (Zutphen 1976).

Barka, Norman F., 'Citizens of St. Eustatius, 1781. A Historical and Archaeological Study' in: Robert L. Paguette en Stanley L. Engerman eds., *The Lesser Antilles in the Age of European Expansion* (Gainesville 1996) 223-238.

Bequette, Kathryn, 'Shipwrecks of St. Eustatius: A Preliminary Study' in: E.N. Ayubi en J.B. Havisser eds., *Proceedings of the Thirteenth International Congress For Caribbean Archaeology*, part 2 (Curaçao 1991) 787-800.

Carrol, Norine Grace, *A Conservation Assessment of 17th Century Dutch Glass Trade Beads from the Monti Cristi Shipwreck Project, Dominican Republic* (Proefschrift, New York 1997).

Cook, Reese A. en Ruud Stelten, *Preliminary Investigation of the Slave Quarters at Fair Play Plantation, St. Eustatius, Caribbean Netherlands. A Mid-Eighteenth- to Mid-Nineteenth-Century Sugar Plantation. St. Eustatius Center For Archaeological Research report* (Oranjestad 2014).

Dissel, Anita van, en Petra Groen, *In de West. De Nederlandse krijgsmacht in het Caribisch gebied*. Uitgegeven door Het Nederlands Instituut voor Militaire Historie te Den Haag (Franeker 2010).

Enthoven, Victor, 'Pinassen, jachten en fregatten. Schepen in de Nederlandse trans-Atlantische slavenhandel,' in: Remmelt Daalder, Dirk Tang en Leo Balai eds., *Slaven en schepen in het Atlantisch gebied* (Leiden 2013) 50-64.

Enthoven, Victor, 'That Abominable Nest of Pirates', St. Eustatius and the North Americans (1680-1780)', *Early American Studies: An Interdisciplinary Journal* vol. 10-2 (2012) 239-301.

Flatman, Joe and Mark Staniforth, 'Historical Maritime Archaeology' in: Den Hicks and Marty Beaudry eds., *The Cambridge Companion to Historical Archaeology*, 168-190.

Francis Jr., Peter, 'The Beads that did *not* buy Manhattan Island', *BEADS: Journal of Bead Researchers* vol. 22 (2010) 41-51.

Gilmore III, Richard Grant, 'All the documents are destroyed! Documenting Slavery for St. Eustatius, Netherlands Antilles' in: Jay B. Haviser and Kevin C. MacDonald eds., *African Re-Genesis. Confronting Social Issues in the Diaspora* (Oxon 2006) 70-89.

Gilmore III, Richard Grant, 'Beads' in Basil A. Reid en Richard Grant Gilmore III eds., *Encyclopedia of Caribbean Archaeology* (Gainesville 2014) 71:71.

Gilmore III, Richard Grant, 'Blue beads, Afro-Caribbeanwares and Tumblers: International Trade by enslaved Africans' *Free Ports of the Caribbean: Curaçao and Statia in the Eighteenth Century. National Archaeological Anthropological Memory Management (NAAM) Lectures 2010* (Curaçao 2008).

Gilmore III, Richard Grant, *The Archaeology of New World Slave Societies: A Comparative Analysis with particular reference to St. Eustatius, Netherlands Antilles* (Proefschrift, Londen 2013).

Goslinga, Cornelis, *The Dutch in the Caribbean and in the Guianas (1680-1791)* (Assen 1985).

Hartog, Johannes, *De bovenwindse eilanden Sint Maarten, Saba en Sint Eustatius. Eens gouden rots, nu zilveren dollars* (Aruba 1964).

- Hartog, Johannes, *Geschiedenis van St. Eustatius* (Oranjestad 1976).
- Haviser, Jay B. en Corinne L. Hofman, 'A review of archaeological research in the Dutch Caribbean' in: Jay B. Haviser en Corinne L. Hofman eds., *Managing our Past into the Future* (Leiden 2015) 37-70.
- Haviser, Jay B. en Richard Grant Gilmore III, 'Netherlands' in: Elizabeth Righter en Peter E. Siegel eds., *Protecting Heritage in the Caribbean* (Tuscaloosa 2011).
- Heijer, Henk den, *De geschiedenis van de WIC* (Zutphen 1994).
- Heijer, Henk den, *Goud, ivoor en slaven* (Zutphen 1997).
- Heijer, Henk den, 'Expansie in het Atlantische gebied (1621-1654)' in: Gerrit Knaap, Henk den Heijer en Michiel de Jong, *Oorlogen Overzee. Militair optreden door compagnie en staat buiten Europa* (Amsterdam 2015).
- Hobsbawn, Eric, 'Introduction: Inventing Traditions', in: Eric Hobsbawn en Terence Ranger eds., *The Invention of Tradition* (Cambridge 1983) 1-14.
- Jordaan, Han, *Slavernij en vrijheid op Curaçao. De dynamiek van een achttiende-eeuws Atlantisch handelsknooppunt* (Zutphen 2013).
- Karklins, Karlis, 'Furnace-Wound Beadmaking in the Bavarian/Bohemian Forests and Environs, 15th-19th Centuries' *The Bead Forum: Newsletter of the Society of Bead Researchers vol 74-1* (2019) 1-3.
- Karklins, Karlis, 'Seventeenth Century Dutch Beads', *Historical Archaeology vol. 1* (1974) 64-82.
- Karklins, Karlis en Norman F. Barka, 'The Beads of St. Eustatius, Netherlands Antilles', *BEADS: Journal of the Society of Bead Researchers 1-1* (1989) 55-80.
- Karklins, Karlis eds., 'The Fichtelgebirge Bead and Button Industry', *BEADS: Journal of the Society of Bead Researchers vol. 28* (2016) 16-37.
- Kersel, Morag M., 'The Value of a Looted Object: Stakeholder Perceptions in the Antiquities Trade' in: Robin Skeates, Carol McDavid en John Carman eds., *The Oxford Handbook of Public Archaeology* (Oxford 2012) 253-272.
- Kenneth, E. and Martha A. Kidd, 'A Classification System for Glass Beads for the Use of Field Archaeologists' *Canadian Historic Sites: Occasional Papers in Archaeology and History vol. 1* (1970) 46-97. Heruitgave in *BEADS: Journal of Society of Bead Researchers vol. 24* (2012) 39-61.
- Klooster, Wim, *Illicit riches. Dutch trade in the Caribbean (1648-1795)* (Leiden 1998).
- Klooster, Wim en Gert Oostindie, *Realm between empires: the second Dutch Atlantic (1680-1815)*

(Ithaca 2018).

Kok, Gerhard de, *Walcherse ketens: de trans-Atlantische slavenhandel en de economie van Walcheren (1755-1780)* (Proefschrift, Leiden 2019).

Morsink, Joost, *Archaeological Assessment of Battery Bouillé (SE 69), St. Eustatius, Caribbean Netherlands*. St. Eustatius Center for Archaeological Research report (Oranjestad 2013)

Postma, Johannes Menne, *The Dutch in the Atlantic Slave Trade (1600-1815)* (Cambridge 1990).

Rata, Ida Bagus, 'The Use of Archaeological Remains in the Development of Cultural Tourism' in: Wiendu Nuryanti ed., *Tourism and Heritage Management. Proceedings of the International Conference on Tourism and Heritage Management (ICCT 1996), Yogyakarta, Indonesia. Towards a Sustainable Future: Balancing Conservation and Development* (Yogyakarta 1997) 357-364.

Ritchie, Donald A., *Doing Oral History* (Derde druk, New York 2015).

Roever, Margriet de, 'Venetiaans glas uit Amsterdam: Introductie van een luxe-industrie naar Italiaans model' in: Margriet de Roever, Patricia Wardle en Eugène Dabekaussen, *Amsterdam: Venetië van het Noorden* (Den Haag/Amsterdam 1991) 156-173.

Ryder, Alan, *Benin and the Europeans (1484-1897)* (Londen 1969).

Sleen, Wicher Gosen Nicolaas van der, 'A Bead Factory in Amsterdam in the Seventeenth Century', *Man vol. 63* (1963) 172-174.

Sleen, Wicher Gosen Nicolaas van der, *A Handbook on Beads* (Luik 1967).

Smith, Clifford Early, *The Manilla Wreck: Bermuda's Role in the Atlantic Slave-Smuggling Trade* (Proefschrift, Lexington 2003).

Soetekouw, Gay en Joanna Gilmore, *The St. Eustatius Historical Walking Tour Guide* (Gepubliceerd door de St. Eustatius Historical Foundation, Oranjestad 2007).

Soffers, P.J.J.F. en Pardis Zahedi, *Archaeological Excavations at Old Gin House. Remains of a mid-18th to late 18th century domestic area on a terrace in Lower Town, St. Eustatius, Dutch Caribbean*. St. Eustatius Center for Archaeological Research report (Oranjestad 2013).

Stelten, Ruud, *Archaeological excavations at Schotsenhoek Plantation, St. Eustatius, Caribbean Netherlands. An early- to mid-eighteenth-century slave village at a sugar plantation on the Caribbean's 'Historic Gem'*. St. Eustatius Center for Archaeological Research report (Oranjestad 2013).

Stelten, Ruud, *From Golden Rock to Historic Gem: A Historical Archaeological Analysis of the Maritime*

Cultural Landscape of St. Eustatius (Proefschrift, Leiden 2019).

Westerdahl, Christer, 'The Maritime Cultural Landscape' in: Ben Ford, Donny L. Hamilton and Alexis Catsambis eds., *The Oxford Handbook of Maritime Archaeology* (Oxford 2012) 733-762, aldaar 735.

Websites

Etymologisch Woordenboek van het Nederlands, <http://www.etymologie.nl/>.

Interview met Micha Spanner, bewoner van Sint Eustatius en medewerker van het St. Eustatius Historical Foundation Museum, <https://www.uncommoncaribbean.com/st-eustatius/statia-blue-beads/>.

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, <https://www.cultureelerfgoed.nl/onderwerpen/bronnen-en-kaarten/overzicht/archis-voor-professionals>.

Scubaqua, <https://www.scubaqua.com/nl/8ulhh6-history.html>.

St. Eustatius Center for Archaeological Research (SECAR), <https://secar.org/>.

The Shipwreck Survey, <https://theshipwrecksurvey.com/>.

UseBlueBead, <https://usebluebead.com/about-2/>.